

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SLÆGTSFORSKEREN

MEDLEMSBLAD FOR DANSKE SLÆGTSFORSKERE · ÅRGANG 34 · NR. 1 · 2019

Mail- og adresseændringer:

opdateres af medlemmerne via
hjemmesiden.

Log ind og vælg "Mine indstillinger"
øverst til højre. Læs evt. mere her:
[www.slaegtodata.dk/foreningen/
adresseaendring-m.m](http://www.slaegtodata.dk/foreningen/adresseaendring-m.m)

Ind- og udmeldelse af Danske
Slægtsforskere sker ved henvendelse
til ekspeditionen på adressen
ekspeditionen@dis-danmark.dk

Redaktionen:

Kathrine Tobiasen, ansvarshavende
redaktør

Korsagervej 13, 8940 Randers SV

Tlf. 41 28 65 30

tobiasen@dis-danmark.dk

Redaktionsmedlemmer:

Anton Blaabjerg, Per Andersen og

Henning Karlby

Korrektur: Henning Beck og

Kirsten Sanders.

Redaktionen kan kontaktes via
hjemmesiden:

Foreningen > Bladet > Kontakt
redaktionen.

Layout, sats og tryk:

www.helmertryk.dk

Trykplag: 9.000 eksemplarer

Artikler i bladet afspejler ikke
nødvendigvis foreningens holdning.
Artikler uden forfatterangivelse kan
betragtes som foreningsstof.
Redaktionen påtager sig intet ansvar
for uopfordret indsendt materiale og
forbeholder sig ret til at redigere i
tilsendte artikler.
Eftertryk er tilladt efter aftale med
redaktionen. Det skal forsynes med
tydelig kildeangivelse, ligesom
redaktionen skal have tilsendt en kopi.

Bladet udkommer 4 gange årligt.

Næste deadline:

1. maj 2019

1. august 2019

1. november 2019

Udkommer:

Juni 2019

September 2019

December 2019

Bladet sendes gratis til medlemmer af
Danske Slægtsforskere.

Indhold nr. 1 – marts 2019

- 3** Formandens klumme
- 4** Skilsmissem mellem Rasmus Svendsen og Rasmine Svendsen
El.: Kærligheden mellem Rasmus Svendsen og Hedevig Sørensen
- 12** Hjemmesider oversat til 'dansk'
- 14** Historien bag et billede
- 16** Fra adelig Griis til borgerlig Hellum
- 21** Find ud af mere om din familie
- 23** Hjælp til lægdsruller
- 26** Slægtsforskernes Bibliotek bliver endnu bedre
- 27** Tema: Uægte børn og enlige mødre
- 39** Præsteslægten Bhis oprindelse
- 42** En fæstebondes ulykkelige død i Hundborg i 1743
- 51** Generalforsamling – Danske Slægtsforskere - 2019
- 53** Vedtægter for Danske Slægtsforskere
- 54** Bestyrelsens beretning for 2018
- 56** Gotisk tekstprøve
- 57** Frederikke Smith – en historie set fra to vinkler
- 60** Slektsforskerdag på Riksarkivet i Norge
- 61** Johanne Marie Frederikke Riegels
- 62** Erindringer om udvanderliv og fåreavl
- 64** Ny bog om gotisk skrift

Forsiden

Dette nummers tema handler om uægte børn og enlige mødre, og forsiden viser netop en enlig mor med sine to børn, som Frants Henningsen har gengivet dem på sit kendte maleri fra 1888 med titlen Forladt dog ej af venner i nøden. Wikimedia Commons.

Formandens klumme

DNA i slægtsforskningen

DNA har fået en stadig større opmærksomhed i slægtsforskerkredse. Vi er nok mange, der synes, at det er spændende at se, om en DNA-test kan bidrage til at bekræfte måske lidt usikre papirspor i stamtavlen, eller om vi kan finde nulevende efterkommere af nogle af vores aner.

Danske Slægtsforskere har derfor besluttet, at vi nu – ud over den allerede eksisterende gruppe i vores Forum: Slægtsforskning med DNA – sammen med Samfundet for Dansk Genealogi og Personhistorie har etableret en facebookgruppe: DNA-Slægtsforskning. På denne måde kan vi betjene både de af vores medlemmer, der foretrækker at bruge hjemmesider til deres søgning, og dem, der sværger til facebook.

Begge steder er det muligt at få hjælp og vejledning fra dygtige og kompetente slægtsforskere, ligesom vi i DNA-Slægtsforskning har lagt de artikler op, som oprindeligt blev bragt i Slægtsforskeren, skrevet af Anders Mørup-Petersen og Jacob H. Gren.

Min egen bedste oplevelse med DNA havde jeg for ganske nylig, hvor jeg var blevet matchet med et rigtig godt match. Efter lidt skriveri frem og tilbage fik jeg at vide, at vedkommende kun kendte sin mors og fars navne og fødselsdatoer, men det lykkedes alligevel at finde frem til den fælles ane, som viste sig at være min tipoldefar og -mor på fædrene side. Så fra ikke at kende andet end sin mor og far kan ved-

kommende nu i hvert fald i et enkelt spor føre slægten tilbage til 1510!

Vi håber, at I vil tage godt imod den nye facebookgruppe, DNA-Slægtsforskning, og bruge enten den eller vores tråd i Forum flittigt.

Kirsten Sanders

01/28/2019

2nd Cousin - 4th Cousin

115

48

Sådan ser et virkelig godt match ud – 115 cM i alt, og 48 cM i længste blok.

4

Tydeligt DNA-match på 4. kromosom

Skilsmissen mellem Rasmus Svendsen og Rasmine Svendsen 1911-1919/22 Eller: Kærligheden mellem Rasmus Svendsen og Hedevig Sørensen 1900-1925?

Af Erik Nordahl Svendsen
Kochsvej 11 st. tv.,
1812 Frederiksberg C
erinor@live.dk

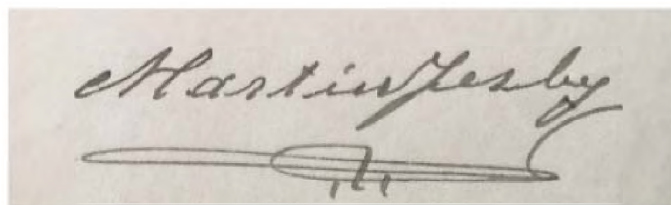
Hvorfor denne historie?¹

Min far, Ejvind Nordahl Svendsen (1903-1984), kom fra Lolland som nybagt student til København i 1922 og opsøgte sin farbror (min grandonkel) Rasmus Jesby. Ejvind fortalte mig, at onklen modtog ham med spørgsmålet: "Har du nogen kontakt med min tidligere kone?" Da Ejvind svarede, at det havde han, sagde onkel Rasmus: "Så kan du godt gå, så har vi ikke noget at tale om!"

Denne korte, dramatiske anekdote har kildret min nysgerrighed i mange år. Da jeg startede med slægtsforskning, var det oplagt at undersøge, hvad der dog lå bag. Jeg har fundet ud af meget, men jeg har ikke fundet billeder af en eneste af personerne, hvilket er ganske frustrerende. Et par signaturer må erstatte portrætterne.

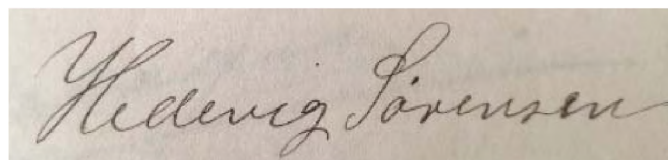
Historien er sådan set en øvelse i at undersøge kilderne omkring en skilsmisse. Personernes liv før og efter indgår derfor ikke her.

Hovedpersonerne er:

Rasmus Martin Svendsen (1865-1942). Født i Jesby på Lolland som storebror til min farfar; først hører, senere møbelhandler i København. Tog navnet Jesby i 1922. Gift med Rasmine Svendsen 1891, forlod hende i 1911 og blev skilt 1919. Gift 1922 med Hedevig Sørensen, f. Carlsen. Efter hendes død gift i 1929 med hendes niece, Andrea Carlsen (1902 – 1970).

Rasmine Marie Svendsen (1864-1938), husmoder, f. Rasmussen i Lumby på Fyn. Gift med Rasmus 1891-1919.

Hedevig Sørensen (1880-1925), bogholder, f. Carlsen i Sengeløse. Gift i 1900 med slagtersvend Christian Peter Sørensen (1877-1921), efter hans død gift med Rasmus Jesby fra 1922 til sin død 1925.

Christian Peter Sørensen, slagtersvend (1877-1921), gift med Hedevig i år 1900.

Hartvig Christian Sørensen (f. 1901) og Karl Avgust Sørensen (f. 1903), iflg. kirkebogen sønner af Hedevig og Christian Peter. Begge får navnet Jesby, da Rasmus og Hedevig gifter sig 1922.

Skilsmissesagen

Rasmus og Rasmine blev gift i Johannes Kirken 25. oktober 1891. De arbejdede flittigt med en lille kælderhøkerforretning på Nørrebro, og 1898 startede de møbelforretning i Tullingsgade 21. Ca. 2 år senere mødte Rasmus Hedevig Sørensen i forretningen.

Rasmine forklarede i 1912 til politiet: "Efterhånden som deres økonomiske forhold blev bedre og bedre, er forholdet blevet dårligere og dårligere."

1911 forlod Rasmus og Rasmine Tullingsgade og flyttede til Jernbane Allé i Vanløse. Rasmine erkendte utroskab med en

¹ Vigtigste kilder er Københavns Overpræsiedie Journal Sj. nr. 1824 fra 1918, opslag 227, samt Jus.min. 1. Kontor, Sag N 8757/1912 med det lange politiforhør, Sj. nr. T 8563, reg. 393 i 1918, Pakke 5774. Desuden Politiets sedler og Politiets mandtaller i København. Begravelsesprotokoller, Skattebogen for 1913, BBR-registeret. Kirkebøger. Folketællinger.

11. februar 1912 annoncerede Rasmus Svendsen for sin møbelforretning i Socialdemokraten.

17-årig Aksel Rosenstand i maj 1911, og Rasmus flyttede fra hende i efteråret, da han erfarede hendes fejltrin. Rasmine forklarede til politiet: "Rasmus har ulovligt hævet samlivet med mig."

25. juni 1912 ansøgte han om skilsmisse på grund af hustruens utroskab; han nægtede dog selv at have været utro. Et par måneder senere flyttede Hedevig og hendes mand samt deres to sønner til Ny Carlsberg Vej 17, 2. sal th. Det var en stor femværelses lejlighed, og her blev Rasmus logerende.

27. september 1912 mødtes parterne i Overpræsiediet. Rasmine erkendte utroskab, mens Rasmus fortsat nægtede. Han var udelukkende logerende hos Hedevig.

Af politiafhøringerne fremgår:

Rasmus siger, forholdet i ægteskabet altid har været dårligt og uden sympati. Da han erfarede Rasmnes (erkendte) utroskab, flyttede han fra hende og ville skilles. Han benægter, at han selv er utro eller står i forhold til Hedevig Sørensen. Når han besøger hende, er det i "forretningsanliggender" (Hedevig er bogholder i hans forretning fra senest 1916). Han vil ikke benægte at have haft andre kvinder, mens han har været gift. Men han vil ikke udtale sig nærmere om det.

Rasmine siger, hendes fejltrin delvist forklares af, at Rasmus de sidste tre år nægtede hende samleje. Hun siger Rasmus for at dyrke forlystelseslivet og stå i forhold til Hedevig Sørensen, både i Hedevigs hjem, og i et lejet "aftrædelsesværelse" på Rahbeks Alle 18. Rasmine mener, Rasmus flyttede husstanden til Vanløse året før for at hindre, at hun kunne overvåge hans samvær med Hedevig.

Hedevig oplyser, hun har kendt Rasmus i 12 år som kunde i hans møbelforretning (dvs. siden 1900), men benægter noget seksuelt forhold. Rasmus er logerende hos hende for 15 kr. om måneden. Hun fremhæver sit gode forhold til sin mand, Christian, og hun har to børn på 11 og 9 år.

Politiet afhører også de to mænd, der har attesteret Rasmus' vandel (Oscar David Andersen, repræsentant, og malmester Harald Valdemar Gade). Gade taler pænt om Rasmine, men ingen af dem ved reelt noget om evt. utroskab. Andersen forklarer:

"[Rasmus Svendsen] opfordrede [mig] til at attestere for hans sædelige Vandel ved at sige: "De kender mig jo som en pæn Mand", vær saa venlig at skrive Deres Navn på denne Attest, som jeg skal bruge i min Skilsmissesag. [Jeg] tog derpaa ikke i Betænkning at skrive under, idet [jeg] altid har anset ham for at være en absolut hæderlig Mand."

3. december 1912 var Rasmus og Rasmine igen indkaldt af Overpræsiediet. Rasmus fastholdt her, at der intet bevis var for, at han havde stået i kønsligt forhold til en anden kvinde; Rasmine fastholdt, at hun ikke ønskede skilsmisse, og 30. december afslog Justitsministeriet skilsmisse efter indstilling fra Overpræsiediet. Journalføreren sammenfatter efter politiforhørerne: "Mandens Færd er yderst mistænkelig. Han og fru [Hedevig] Sørensen nægter at udtale sig

nærmere, og han har udtalt, at han ikke kan nægte tidligere at have haft med fremmede Kvinder at gøre.”

Journalføreren skriver: ”Når Politibetjenten lader Manden søge Skilsmisse på Vilkaar, at Boet deles eventuelt ved Skifteretten med Bidrag til Hustruen, da har Manden sikkert ikke haft den rette Forstaaelse heraf, idet det staar som hans Mening, at han, hvis han skal yde Hustruen Underholdsbidrag, da vil beholde sin Forretning ubeskaaret, jf. Ægtefællernes møde 28/9 d.aa.”

18. januar 1913 krævede Rasmine 75 kr. pr. måned i hustrubidrag, da hun var syg og ikke kunne arbejde. Hun opgav, at Rasmus tjente 3-4.000 kr. årligt. Han tilbød fra sin side 30 kr. pr. måned og satte sin årsindkomst til 2.000 kr. Tilbuddet blev afvist af Rasmine, der agtede at leve af at leje værelser ud.

I mellemtiden var Hedevids mand flyttet fra den femværelses, mens hun blev boende i lejligheden sammen med Rasmus og børnene. Hendes stilling var nu ”husbestyrerinde”. 15. maj 1913 fortalte en politirapport om Rasmus’ økonomi:

”[Rasmus] forklarer, at hans aarlige Indtægt er ca. 2000 Kr., der er dog saa betalt 950 Kr. i Husleje og Butikslokaler Tullingsgade 21, medens han af de 2000 Kr. maa betale 15 Kr. om md. for Logi Ny Carlsberg Vej 17 II foruden ca. 50 Kr. til sin Kost, som han køber forskellige Steder på Restaurationer.”

Skattebogen for 17. distrikt, Ny Carlsberg Vej 17, ansætter Rasmus’ indkomst til 2500 kr. og formuen til 0 kr. i 1913/14; 1914/15-1915/16 er indkomsten 2800 kr. Slagtersvend C.P. Sørensen har 2200 kr., så Hedevid tager vel ikke Rasmus bare for pengenes skyld. Helt galt er det ikke, når Rasmus oplyser 2000 kr. til politiet.

Rasmus oplyser desuden til politiet, at han har skønsmæssig gæld til leverandører på 5300 kr., der modsvares af varelageret. Politiet efterforsker de enkelte gældsposter og når til en gæld på 6684 kr. Rasmus har tilsyneladende drevet forretningen som en personlig forretning. I Firmaregisteret i Københavns Stadsarkiv findes intet firma under hans navn. Derfor heller ingen regnskaber.

Rasmus har desuden optaget lån på 1000 kr. i Laanekassen

Tullingsgade 21, hvor Rasmus havde sin møbelforretning

I 1913 holdt Rasmus til på Ny Carlsberg Vej i denne bygning.

”Borgervennen”. Han tilføjer, at Rasmine beholdt deres fælles indbo, værdi mindst 3000 kr.

Og **23. maj 1913** videre:

Rasmine Marie Svendsen anmodede om, at hendes mand, møbelhandler Rasmus Martin Svendsen, må blive tilpligtet at betale hende 75 kr. om måneden i underholdsbidrag. Hun forklarede, at hun for tiden boede ”hos en Frk. Hansen, Fællesvej 7, 2. Sal uden at yde Vederlag for sit Ophold, da hun for øjeblikket er blottet for Midler hertil, og begrundet paa svageligt Helbred ikke kan paatage sig noget lønnet Arbejde.” Men hun vil overtage lejligheden, der er møbleret af hendes og Rasmus fælles indbo, og nævnte frk. Hansen skal for sit og sit barns ophold betale hende 65 kr. mdl. Det vil give hende en samlet årsindtægt af 1080 kr., hvorfra der fradrages 500 kr. i årlig husleje, ligesom hun selv, frk. Hansen og dennes barn skal have kosten deraf.²

Hun vil være tilfreds med 60 kr. i underholdsbidrag og ønsker i øvrigt at genoptage samlivet med Rasmus.

Herefter fastsatte Overpræsidiets hustrubidraget til 50 kr. månedligt med virkning fra 1. februar 1913.

13. februar 1915 søgte Rasmus om separation:

Rasmus skriver via Sagfører Olof H. Christensen til Overpræsidiets om Rasmine:

”Jeg forlod hende i December 1911 paa Grund af, at hun havde gjort sig skyldig i Utroskab mod mig. Jeg indgav derefter Andragende om, at mit Ægteskab med hende paa Grund af hendes Utroskab maatte blive fuldstændig ophævet, men uagtet hun indrømmede sin Brøde, der ogsaa paa anden Maade blev bevist, nægtedes det Ansøgte mig, skønt jeg ikke havde forbrudt mig i nogen Henseende, hvorfor jeg formentlig ogsaa kunne have erholdt Skilsmisse ved Dom.

Jeg tillader [mig] nu herved at andrage om Bevilling til at leve separeret i Henseende til Bord og Seng fra min Hustru, fra hvem jeg stedse siden 1911 har levet faktisk adskilt.”

Brevet er påtegnet: ”Gejstlig mægling har været forgæves, 11/2 15 (Steen)”

4. marts 1915 blev indgivet en erklæring om, at Rasmus og

Rasmine ”ikke har samlevet de sidste tre år, nemlig siden slutningen af 1911”. Bevidnet af de samme herrer som 1912.

Separationen bevilgedes efter møde 18. marts 1915 hos Overpræsidiets, hvor begge parter tiltrådte betingelserne:

- Formuefællesskabet ophæves
- Rasmine beholder indboet
- Rasmus beholder sin forretning
- Han svarer hende 50 kr. om måneden, til hun måtte blive gift igen
- Hun er med på separation, men vil, at bidragets størrelse skal fastsættes af Overpræsidiets. Det ændrede dog ikke noget.

”Det bemærkes, at der ingen Børn er af Ægteskabet”. Separationstid på 3 år var normalt, især når parterne ikke var enige, og Rasmine vil gerne have Rasmus tilbage. Skilsmis- sen burde kunne bevilges ca. 1. april 1918, men den kom først 30. januar 1919.

1. maj 1915 fik Rasmine afslag på at få bidraget sat op. Hun bor nu i Ahlefeldts- gade 26, 3. sal og bliver aldrig gift igen. Hun er stadig syg og tjener kun 10 kr. om måneden. ”Min mands Indtægter maa være ret betydelige, idet han vedblivende staar i forhold til Fru [Hedevig] Sørensens, Oehlenschläger- gade 75, 4. sal, til hvem han bortøder betydelige Beløb, ligesom jeg er blevet vidende om, at han i øvrigt op- træder med stor Flothed”.

Faktisk boede Hedevig 1915 i Oehlenschläger- gade med sin mand og børn efter ca. 2 år med Rasmus på Ny Carlsberg Vej 17, mens han boede alene i Sankelmarksgade 16; 1916-18 flyttede han til Bülow- vej 46, tæt ved Hedevig på Bülow- vej 32 C III. Senest 1. februar 1916 blev Hedevig Sørensens bogholder i Rasmus’ møbelforretning, iflg. FT 1916. Jeg har forgæves søgt oplysning om, hvornår hun blev an- sat, intet firma er registreret.

Her i Bülow- vej 23C boede Hedevig med sin familie i 1916.] Via advokat Olaf H. Christensen søgte Rasmus 15. august

² Rasmine bor 1/5 1913 på Fælledvej 7, 2. sal sammen med kontoristinde Mette Cathrine Hansen f. 16/9 1884 i Randers. Et år senere 1. maj 1914 er Rasmine flyttet til Ahlefeldts- gade og frk. Hansen til Turesensgade. Pensionatsdrømmen holdt ikke.

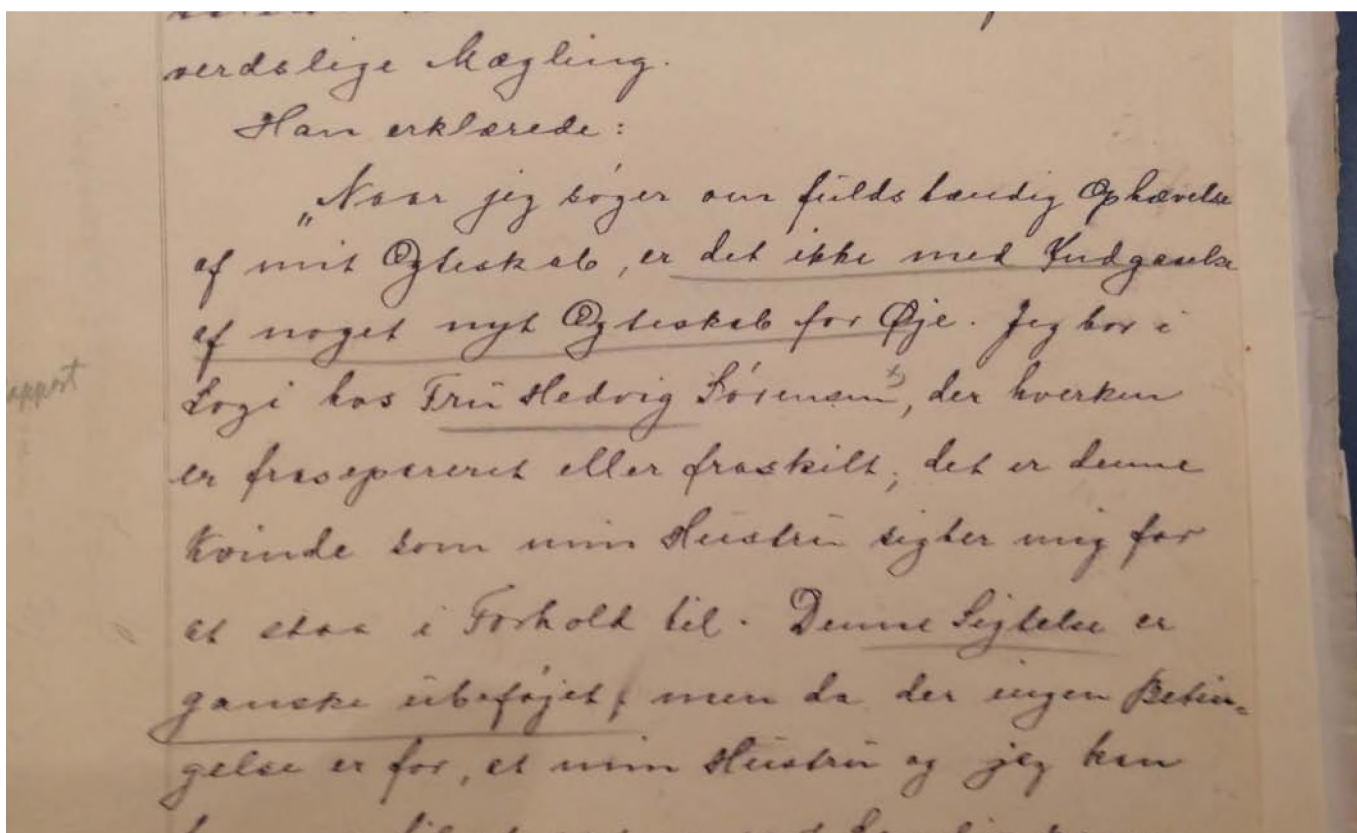
Her i Bülowvej 23C boede Hedevig med sin familie i 1916.

1918 om endelig skilsmisse og tilladelse til nyt ægteskab uden at skulle nævne en bestemt brud. Han bor Bülowvej 32 C III, dvs. hos Hedevig Sørensen, da han ansøger. Hans sædeligeandel blev bevidnet af malermesteren fra tidligere samt en møbelhandler.

30. oktober 1918 holdtes verdslig mægling med Rasmine i Overpræsidiets, hvor Rasmine fortsat modsatte sig skilsmisse og hævdede, at "Manden samlever med Fru Hedevig Sørensen"

Rasmus blev gjort bekendt med Rasmynes udtalelser, og 30. december blev han afhørt om Hedevig Sørensen:

Rasmus bekræftede, at han logerede hos "Fru Hedevig Sørensen, der hverken er frasepareret eller fraskilt; det er denne Kvinde, som min Hustru sigter mig for at staa i Forhold til. Denne Sigtelse er ganske ubeføjet, men da der ingen Betingelser er for, at min Hustru og jeg kan komme til at optage vort Samliv paany, finder jeg det naturligst, at vort Ægteskab ophæves, og at vi saaledes stilles fri i ægteskabelig Henseende." Rasmus er fortsat villigt til at betale hustrubidrag, til Rasmine måtte gifte sig igen.

Detalje fra Overpræsidiets protokol, hvor Rasmus påstår, at han ikke står i forhold til Hedevig.

30. januar 1919 blev skilsmissen omsider bevilget af Justitsministeriet, dog "at Tilladelse til at indgaa nyt Ægteskab ikke kan bevilges, men at man maa have Andrageren henvist til at indgive fornyet Andragende, naar han har Ægteskab med en bestemt Kvinde for Øje." Gebyret er 33 kr. 66 øre, mens hustruen kan få en kopi uden at betale gebyr.

"Efter hidtidig Ret³ maatte den ved Bevilling skilte altid have særlig Tilladelse til at gifte sig igen", skriver professor Viggo Benzon i Salmonsens, bd. XXI s. 567. Det fremgår dog af sagerne i Justitsministeriet, at der også blev givet skilsmissebevillinger med en straks og "åben" tilladelse til nyt ægteskab.

17. maj 1921 døde Hedevigs mand, sanitetslagtersvend C.P. Sørensen, af tuberkulose, 43 år gammel. En sanitetslagtersvend slagter syge dyr – deraf måske tuberkulosen? Hedevig og hendes mand havde levet faktisk adskilt siden 1915, men uden separation eller skilsmisse. Hun var nu enke – og fri.

1. april 1922: Sagsbehandleren noterer, at ansøgning om nyt ægteskab skal oplyse, hvem bruden er, "idet Manden vel havde ren Vandelsattest for Separationstiden, men det i en tidligere Sag [1912-sagen] var sandsynliggjort, at han havde begaaet Utroskab mulig med samme Kvinde". Men nu har manden "ren Vandelsattest for hele Ægteskabet".

5. april 1922 får Rasmus kongebrev: "Møbelhandler Rasmus Martin Jesby af Frederiksberg under Københavns Amt udi vort land Sjælland, hvis Ægteskab med Rasmine Marie, født Rasmussen, er blevet fuldstændigt ophævet ved vor allerhøjeste bevilling af 30. januar 1919, maa indgaa nyt Ægteskab med Enke Hedevig Sørensen, født Carlsen".

Rasmus og Hedevig giftede sig i Skt. Markus Kirke d. 27. april 1922. Kongebrevet er noteret i kirkebogen. Forloverne er Julius Høybye og Harald Gade, de to som stod inde for Rasmus' "sædelige vandel" før skilsmissen, da han boede sammen med Hedevig.

I Justitsministeriets journalprotokol findes en årlig grupperet oversigt over tilladelserne til nyt ægteskab. Rasmus findes i gruppen, hvor det nye ægteskab er "med anden Person

end den med hvem vedk. har forset sig". Der var jo ikke noget bevis for utroskaben, kun mistanke.

Efter brylluppet ønskede Rasmus at adoptere Hedevigs to sønner, Hartvig (f. 1901) og Karl (f. 1903). Rasmus forklarer til politiet (22/5 1922): "Jeg driver Forretning som Snedkermester, anslaaer min aarlige Indtægt til 10.000 Kr. og ejer et Varelager af Møbler til en Værdi af 30-35.000 Kr.⁴

Det er mit Ønske, at mine to Stedsønner ved adoptionen får mit Efternavn Jesby i Stedet for Sørensen, og ved Adoptionen at knytte dem så nær til mig som muligt, og jeg tilsigter ikke at nedbringe Afgiften af den Arv, der engang vil tilfalde dem efter mig, ved at adoptere dem, og [jeg] har i øvrigt ikke vidst, at Adoptionen har nogen Indflydelse på Spørgsmålet om Arveafgift".

Både Hedevig og de to sønner tilsluttede sig skriftligt ønsket om adoption.

Men det blev et afslag (19/6 1922): Justitsministeriet bekendtgjorde "at, da de Formaal, der haves for Øje ved Adoptionsbevillings Meddelelse, ikke skønnes i et Tilfælde som det foreliggende at finde nogen Anvendelse, det Ansøgte ikke kunne bevilges".

Var det statens ønske om en højere arveafgift, der hindrede adoptionen? Eller var det den gamle mistanke om utroskab?

En måned efter afslaget på adoption stod drengene selv som ansøgere om deres navneskifte til Jesby, som støttedes af både deres mor, Hedevig Jesby, og stedfaderen. Det gik glat igennem (25. juli 1922).

Fordi adoptionen ikke blev godkendt, arvede drengene intet, da Rasmus døde i 1942. Da var Hedevig allerede død af cancer i 1925, og Rasmus var blevet gift med Hedevigs niece, Andrea Carlsen, i 1929 (f. 1902, død 1970, siden gift med Jens Klitgaard). Rasmus havde kendt Andrea siden 1919, da de begge logerede hos Hedevig. Andrea blev enerving. Men det er en anden – eller tredje – historie.

³ før 1922-loven

⁴ Inflationen var i alt 100 % fra 1912 til 1922, så Rasmus indtægt på 2.000 kr. i 1912, svarede til kun 4.000 kr. i 1922. Hans møbelforretning har blomstret efter flytningen til Blågårdsgade 12, og han er blevet velstående.

En tolkning af forløbet

Sådan forløb en skilsmisse vistnok før 1922-loven, skønt forløbet blev forlænget mere end af de tre års separation. Årsagen er utroskab, i hvert fald Rasmnes utroskab blot den ene gang med assistent Rosenstand. Rasmus' elskerinde (som jeg ikke tvivler på, hun var allerede dengang), Hedevig, har kendt ham siden 1900 og blev også afhørt i 1912. Rasmine sigtede hele vejen igennem Rasmus for at stå i forhold til Hedevig, selv mens denne en overgang igen boede sammen med sin ægtemand, slagtersvenden. Rasmine havde to motiver for sigtelsen. Dels ville hun gerne have Rasmus tilbage igen, i hvert fald de første år, dels håbede hun at få sat sit hustrubidrag op i betragtning af, at Rasmus havde råd til at øde penge på elskerinden. Men både Rasmus og Hedevig benægtede, eller de nægtede at udtale sig nærmere. "Intet kan bevises", som Rasmus sagde til myndighederne. Hvad "aftrædelsesværelset" på Rahbeks Alle, lejet under falsk navn, blev brugt til, blev ikke klarlagt. Rasmine hævdede at have beluret Rasmus og Hedevig ved værelset, men de benægtede igen.

Rasmus var utålmodig. Han søgte om skilsmisse uden separation og påstod, at han kunne have opnået skilsmisse ved dom på grund af konens utroskab. Forholdet til Hedevig skulle han prøve at skjule for myndighederne for at opnå skilsmissen. I separationstiden boede de hver for sig, men tæt på hinanden. Han flyttede ind hos hende og hendes sønner i 1918, men benægtede stadigvæk frækt at stå i forhold til hende, før skilsmissen bevilgedes i 1919. Først da hun blev enke, kunne de gifte sig, og forloverne ved brylluppet i Skt. Markus Kirke var hans venner, som hele vejen havde vidnet om hans sædelige vandel, egentlig uden at vide noget om det. Rigtige venner.

Myndighederne havde lige fra starten mistanke til, at noget stak under. Rasmus og Hedevig "nægtede at udtale sig nærmere", og hans adfærd var "mistænkelig". Er det derfor, der gik tre år, inden den treårige separation kunne bevilges? Og at også skilsmissen træneredes? Og at han ikke fik åbent kongebrev, men skulle oplyse, hvem han ville gifte sig med? Myndighederne varetog formodentlig den svage part, hustruens, interesser. Men det lykkes ikke godt økonomisk, idet Rasmus fik sin forretning ubeskadiget gennem skilsmissen, måske fordi der ikke fandtes et egentligt firma. Og hun måtte klare sig med et beskedent bidrag, selvom hun klagede over det.

Rasmus skaffede sig efterhånden en rigtig sagfører, mens Rasmnes breve var fra Studenternes Retshjælp.

Skilsmisseprocessen før loven af 1922

At blive separeret afhang af Overpræsidiets bevilling, og den endelige skilsmisse krævede kongelig bevilling, ligesom nyt ægteskab krævede kongelig bevilling. Parterne har ikke pligt til at udtale sig til politiet eller at tale sandt ved mæglingssmøderne, når det ikke er en retssag for en domstol. Myndighederne prøver at sikre sig ved at kræve vandelsattester for hver eneste periode før, under og efter skilsmissen. Attester får manden flere gange fra gode venner eller bekendte, som ikke ved ret meget om de faktiske forhold. Hvorfor skal staten også blande sig så meget i ægteskaber, har Rasmus antageligt tænkt. Hans forsvar imod indblandingen er dels disse vandelsattest-venner, dels hans egen evne og vilje som benægter. Evner, som hans elskerinde Hedevig også demonstrerer.

En påfaldende eller unormal historie?

Jeg læser det sådan, at Rasmus og Hedevig havde haft et forhold i længere tid, da han forlod Rasmine i november 1911. Hedevig oplyste selv til politiet, at hun havde kendt Rasmus siden ca. 1900, selvom det kun var "forretningsmæssigt". Inden et år efter, at han forlod Rasmine ude i Vanløse, flyttede han ind i en ny femværelses lejlighed samtidig og sammen med Hedevig, hendes mand og to drenge på 11 og 9 år. Havde en slagtersvend med kone og to børn brug for/råd til en femværelses lejlighed på Ny Carlsberg Vej i 1912? Rasmus kaldtes logerende, men allerede efter 3½ måned flyttede Hedevigs ægtemand bort, og Rasmus stod som herre i huset med elskerinden og (hendes) børn. Når man gransker datoerne, fremgår det, at Hedevig var gravid i fjerde måned, da hun stod for alteret med sin slagtersvend 2. december 1900. Hvorfor sloges slagtersvenden ikke mere for at beholde sin familie? Eller hvorfor accepterede han et par år senere, at Hedevig og drengene midlertidigt flyttede tilbage til ham (så Rasmus kunne få bevilget separationen)? Hvorfor blev Hedevig og slagtersvenden aldrig officielt separeret endsige skilt, skønt hun åbenlyst boede sammen med den mand, Rasmus, der blev skilt for hendes skyld?

Nu er dette ikke Agatha Christie. Men slagtersvenden døde rigtig belejligt som 43-årig i 1921 af lungetuberkulose, som han muligvis havde fået overført fra de syge dyr, han slagtede. Mindre end et år senere havde Rasmus fået konge-

⁵ Jeg mener efter kontakt med Poul Rosenstand, der er ekspert i slægten, at der kun kan være tale om Aksel Emil Rosenstand (1894-1966), senere direktør. Han har i givet fald kun været 17 år; men Rasmine på 47 år var også forført af sin mand! Aksel Rosenstand skriver, han efter samlejet kom flere gange i Rasmnes hjem, mens hun fremstiller det som et engangsmøde på gaden.

brev på at kunne ægte sin Hedevig – uden at Justitsministeriet opdagede, at hans nye brud var den kvinde, der var årsag til hans brud med Rasmine 10 år tidligere, eller ministeriet måtte bare opgivende finde sig i det, fordi der ikke var beviser. Straks efter brylluppet skiftede han navn til Jesby og forsøgte at adoptere de to nu voksne drenge, der fulgte med moderen ind i Jesby-familien. Men her standsede Justitsministeriet ham, måske bare for at få højere arveafgift, så familien måtte nøjes med navnefælleskab, måske på grund af mistanken om det gamle utroskab? Rasmus var en god kunde i Justitsministeriets blanketkontor. Mindst fem bevillinger i løbet af få år, hver gang 33 kr. 66 øre. 170 kroner svarede til tre måneders bidrag til den forladte hustru.

Nu forstår man bedre Ejvind's oplevede anekdote. Rasmus har ventet 11 år på sin Hedevig, eller måske i 22 år?

Her kommer så min spekulation, som er egnet til at forklare både skilsmissen og de besynderlige forhold, lige fra Hedevig's graviditet ved alteret til bofællesskabet på Ny Carlsberg Vej.

Rasmus far til drengene?

I 1900 var Rasmus en 35-årig gift mand, der efter 10 års konfliktfyldt og surt ægteskab med sin et år ældre kone ikke havde fået børn. Han traf den 19-20-årige Hedevig i sin nyåbnede møbelforretning. Han benægtede ikke under sagen, at han havde haft andre kvinder end Rasmine, men klappede derudover i. Rasmus og Hedevig var blevet forelskede (det tør vi kalde det, når vi ser, hvor holdbart forholdet blev), og hun blev gravid. Det var ikke så heldigt, Rasmine og den nye møbelforretning taget i betragtning. Hedevig boede til leje hos en slagter Behrens i Dannebrogsgade og havde – tror jeg – derigennem truffet den pæne slagtersvend Christian Peter på 23 år, som hun blev gift med. Nogen, og jeg tror, det var Rasmus, havde fået ideen til, at Christian Peter skulle være stråmand eller skalkeskjul for Rasmus' og Hedevig's forhold. Han kan have fået penge eller andel i Hedevig som belønning! Enten han eller Rasmus kan være far til den yngste søn, der fødtes efter tre års ægteskab. Det har måske været aftalt, at han skulle vige pladsen, hvis Rasmus tog sig sammen til at blive skilt fra Rasmine. Det skete efter ca. 10 år, idet Rasmine – seksuelt frustreret, fordi Rasmus nægtede hende samleje gennem tre år – også har givet sig selv lov til et enkelt sidespring, og Rasmus troede, det kunne give ham en hurtig skilsmisse, som han faktisk søgte om. Hvorfor søgte han så ikke en

dom? Fordi hans egen utroskab og måske faderskabet så ville blive klarlagt i retten, det, som en politiafhøring ikke magtede, når man var så stædig og fræk som Rasmus

Rasmus overtog i hvert fald Hedevig og sine drenge i den femværelses. Kun afbrudt af den treårige separationsperiode i skilsmiseforløbet boede de alle fire sammen, og han og Hedevig giftede sig, så snart slagtersvenden så heldigt døde. Hedevig og hendes mand, Christian Peter, havde af forsigtighed aldrig bedt om skilsmisse⁶, en proces, der kunne føre myndighederne på sporet af the true story, jf. at hun og Rasmus nægtede at udtale sig nærmere om deres forhold i 1911/12. Utroskab var én ting, men bevidst falskneri om forældreskab i kirkebogen noget andet. Rasmus forsøgte at adoptere drengene og "knytte dem så tæt til mig som muligt", men fik ikke lov til det. De to drenge fik – må jeg tro – omsider at vide, at "onkel Rasmus" var deres far, som de måske havde fornemmet gennem de mange års fælles liv. Faktisk emigrerede de begge til USA, måske skuffede over, at de var blevet ført bag lyset, måske hjulpet økonomisk på vej af deres nye far.

Tragisk nok døde Hedevig allerede som 45-årig af cancer efter tre års lovformeligt ægteskab. Fire år senere giftede hendes enkemand Rasmus sig med hendes meget yngre niece, Andrea (1902-1970); men det er en anden historie.

En eftertanke

I den tid Rasmus og Rasmine var gift – fra 1890 til 1920 – fordobledes Københavns befolkning fra ca. 350.000 til ca. 700.000. Undtagen slagtersvenden, som var født i Valby, er historiens hovedpersoner en del af denne indvandring til storbyen. Rasmus tog som den eneste af fire brødre væk fra det fattige Lolland og startede som selvstændig høker i en kælder på Nørrebro allerede som 23-årig. Han forsynede senere de mange nye arbejderhjem med møbler. Hans forretning flyttede fra Tullinsgade til Blågårdsgade, centralt på Nørrebro, og han blev velstående. Rasmine var 1884 kommet fra fattigfolk på landet på Fyn til først en plads hos en bager i Greve, så en stabil plads gennem fem år hos en grossererfamilie Goldschmidt i Vendersgade 33 1. sal, hvorefter hun traf Rasmus og blev gift, men ikke lykkeligt. Hun klæbede til sin mand af kærlighed eller for tryghed – eller begge dele. Hedevig kom ude fra Sengeløse ind til Vesterbro som 19-årig, hvor hun kaldtes syerske og boede til leje hos forskellige i et par år. Så kom giftermålet som gravid med slagtersvenden fra Valby, og de flyttede omkring i

⁶ I Kirkebogen for Elias Sogn (dødfaldet 17. maj 1921) er anført, at Christian Sørensen var gift, men ikke med hvem - det er afvigende i forhold til de andre omtaler af gifte. Hedevig var måske ukendt blandt hans venner/værtsfolk?

Valby og på Vesterbro, til de får den flotte femværelses lejlighed på Ny Carlsberg Vej.

Det har budt på nye vilkår og udfordringer for disse landbo-mennesker at leve i storbyen og selv være med til at udvikle dens liv. Normerne fra Lolland, Fyn og Sengeløse har ikke hjulpet så langt. Man skulle klare sig selv meget mere end i landbosamfundet, hvor alt var mere fastlagt. Hedevis far klarede sig nu ikke så godt i Sengeløse, idet han hængte sig i 1903. Spillede hans ældste datters (dobbelt-)liv i København ind her? For både mænd og kvinder har ægteskabet

været en tryghedsskabende ramme om dette storbyliv, men farerne, forlystelseslivet, de løse forhold, og skilsmisse var meget nærmere end i landsbyen. For den stærke, som Rasmus, kunne der opnås meget i storbyens dunkelhed med kynisk benægtelse. For den svage, som Rasmine, der havde svært ved at behage sin mand og svært ved at overbevise myndighederne om mandens svigt og falskhed, var derouten lang og trist.

Hvad vidste studenten fra Lolland, min far, mon om alt dette?

Hjemmesider oversat til 'dansk'

Af Peter Højvang Christensen

Marsvej 3, 9200 Aalborg SV

Ansvarlig for 'Slægtshistorisk Center' i Aalborg

DK_Aalborg@ldsmail.net

Jeg er i min kontakt med slægtsforskere ofte stødt på personer, som har udfordringer med at bruge FamilySearch (FS) og lignende hjemmesider, som ikke er på dansk. Denne udfordring kan gøre, at man slet ikke bruger disse sider i jagen på anerne.

Dette, synes jeg, er en skam; men da dansk kun tales af en meget lille del af verdens befolkning, og det er en bekostelig og tidkrævende affære at få oversat en hjemmeside, så er det ikke et sprog, siderne oversættes til. Men så må vi jo benytte os af de muligheder, som teknologien giver os.

Faktisk kan man få hjælp fra forskellige sider med at få oversat en hjemmeside, og her vil jeg kort forklare, hvordan man med Google Chrome kan få oversat en hjemmeside til noget, som ligner dansk, og som kan gøre, at man stadig kan få glæde af disse sider.

Åben Google Chrome og gå til øverste højre hjørne. Tryk på de tre prikker (i den røde cirkel, som vist på billedet) og vælg menupunktet 'Indstillinger', som giver adgang til indstillingerne af Google Chrome. Herved kommer en side frem, hvor man kan ændre opsætningen. Tryk herefter på 'Avanceret', hvorved flere muligheder dukker op.

Rul ned, til du kommer til punktet 'Sprog':

Øverst vælger man, hvilket sprog man vil benytte i Google Chrome (her er valgt dansk). Man kan ligeledes vælge andre sprog til og ændre på deres indstillinger ved at trykke på de tre prikker ud for sproget. Herefter vises følgende menu:

Sprog
dansk

Sortér sprog efter dine præferencer

dansk

Google Chrome vises på dette sprog

engelsk (USA)

engelsk

Tilføj sprog

Tilbyd at oversætte sider, der ikke er på et sprog, du kan læse

I den øverste mulighed sættes flueben ved det sprog, man foretrækker. Næste punkt vælges, hvis man ønsker, at det

pågældende sprog skal tilbydes oversat til foretrukne sprog – fx dansk.

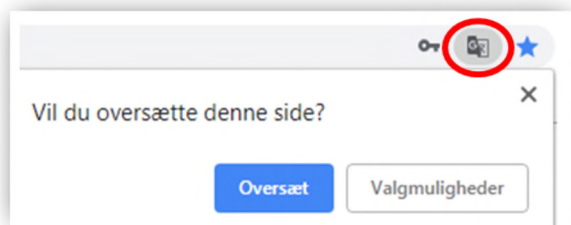
Her trykker man på 'Oversæt', hvorefter siden nu vises på dansk.

Hermed skulle det være muligt, at få 'oversat' FS til dansk ved hjælp af 'Google Translate' – med diverse oversættelsesfejl – men forhåbentlig så forståeligt, at det kan fungere.

Kommer denne mulighed ikke frem af sig selv, kan man i stedet vælge det lille ikon i den røde cirkel, som vises i adresselinjen.

Når man går ind på www.familysearch.org, kommer følgende billede frem øverst til højre.

Her er et eksempel på FS på engelsk og oversat til dansk.

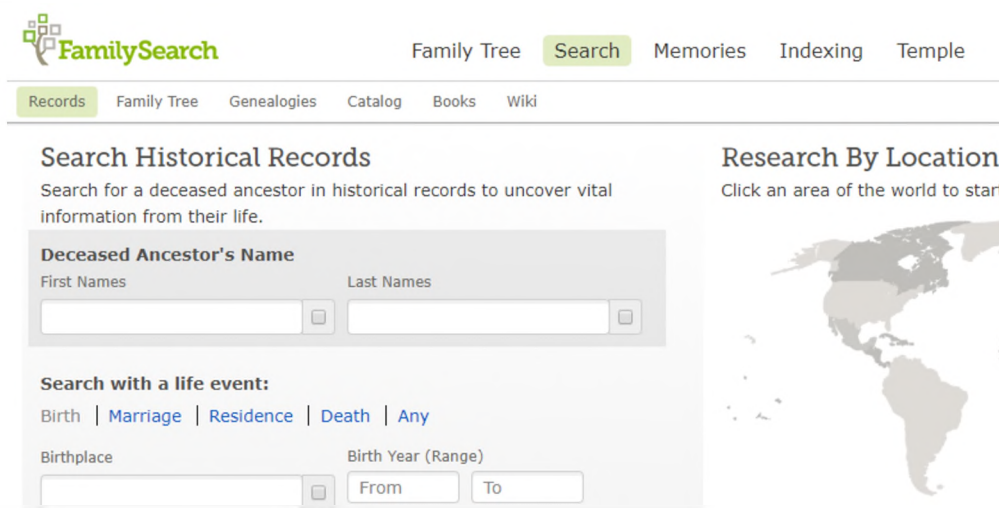

Det er ikke nødvendigvis alt, som oversættes, og det er ikke perfekt – men det kan bruges i mangel på bedre.

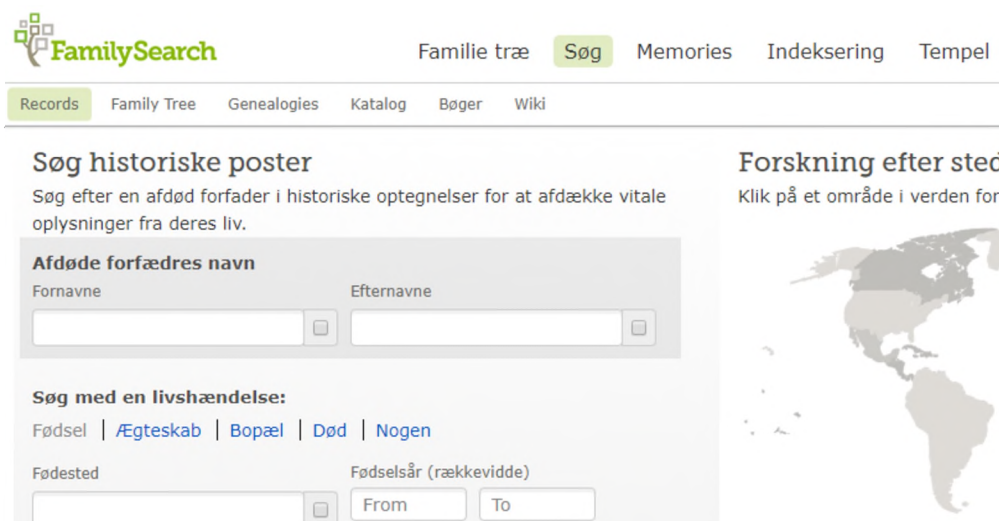
Jeg håber, at det kan være til hjælp, når man leder efter aner på hjemmesider, som ikke er på dansk.

Her er et eksempel på FS på engelsk og oversat til dansk.

Original side:

Oversat til dansk:

Historien bag et billede

Af Kathrine Tobiasen

Korsagervej 13, 8940 Randers

Tlf. 41 28 65 30

Mail: kto@slaegt.dk

Det er forunderligt, som man i slægtsforskningen kan finde spor alle vegne. Også steder, hvor man måske ikke lige ventede det.

Sidste nummers tema var sundhed og sygdom, og en af illustrationerne var Michael Anchers kendte maleri, Den syge Pige, fra 1892. Jeg tillod mig at skrive i billedteksten, at pigen nok led af tæring.

Det fik Pernille Tuxen til at reagere. Hun kunne både berette, at der ikke var belæg for, at pigen led af tæring, og at modellen, der var afbildet, var hendes tipoldemor.

Pigen bag billedet hed ude i det virkelige liv Ottine (Tine) Nielsen med tilnavnet Nordmand, og hun var født 19. juli 1866 i Skagen som yngste barn af fisker Peder Nielsen Nordmand (1828-1875) og hustru Juliane Marie Andreasdatter Lønstrup (1830-1893). Som navnet antyder, var farfaderen, politibetjent og strandfoged Niels Jakobsen (1795-1856), af norsk herkomst, født i Kristiania, men på grund af hungersnøden blev han sendt til Skagen, da han var 7 år. Her boede han hos købmand Bergen, der tog sig godt af ham. Moderen derimod havde rødder tilbage i de gamle skagbofiskerslægter Krøg og Lundholm.

Tine mistede sin far allerede som niårig. Han havde – som sikkert mange andre – trøstet sig med en tår for tørsten, men det endte galt, og han blev fundet stivfrossen på stranden. Hans enke giftede sig ikke igen, men skabte alligevel, uden tvivl ved hårdt slid, et livsgrundlag for sine børn. Ved folketællingen 1890 boede Tine sammen med sin mor i et lejet hus i Skagen, hvor de ernærede sig som henholdsvis syerske og spinderske.

I 1891 giftede Tine sig med Harry Jørgen Christian Jensen (1865-1937). Han var ansat ved De danske Statsbaner og fra Frederikshavn, hvor familien bosatte sig. Der kom fem børn i ægteskabet, og de kom alle godt i vej. Tine døde i 1949.

I sine unge dage var Tine en yndet model for Skagensmalerne, især Michael Ancher. Pernille Tuxen fortæller: "Hvor-

dan det lykkedes Tine at blive model for især Michael Ancher fra 1880, og også for nogle af de andre Skagensmalere, ved jeg ikke, men mon ikke hendes kønne ydre og umiddelbare charme har haft en vis indflydelse, såvel som tilfældigheder a la det rigtige tidspunkt, det rigtige sted og det helt rigtige sociale scenarie. Jeg har dog engang hørt, at en af hendes søstre var pige i huset hos Anchers, og at det var ad den vej, at Ancher fik øje på den kønne lillesøster (Tine). Jeg ved desværre ikke, om det forholder sig således, men jeg ved, at Anna Ancher sirligt dekorerede en sang til en af Tines søstres bryllup. Så Ancherparret må også have haft en varm forbindelse til en af søstrene."

Også hendes to søstre, Ane og Ivverta, stod model, men Tine var favoritten. Og maleren Karl Madsen brugte deres mor, Juliane Marie, som model til sit portræt af en fiskerenke.

Det er tankevækkende, at de fattige kvinder, som ikke havde mange penge at rutte med og sjældent overskud til at gå til fotografen, i dag kan ses afbildet på museer både her i landet og i udlandet, på plakater, postkort og i bøger.

Karl Madsens "Fiskerenke" med Tines mor som model

Her har Tine (siddende) været hos fotografen sammen med sine ældre søstre Ane og Iverta.

Et andet værk af Michael Ancher med Tine som model. Det har titlen "En hæklende ung Pige, Tine" og er fra ca. 1880.

Michael Anchers maleri "Figurer i et Landskab" er et moderne solskinsbillede, som var med til at manifestere Ancher som en af det moderne gennembruds malere. Tine sidder sammen med naboen Blinde Kristian.

Fra adelig Griis til borgerlig Hellum – et bidrag til belysning af social mobilitet

Af Anton Blaabjerg
Fredensgade 38, 8800 Viborg
Tlf. 86 61 04 36
blaab@webspeed.dk

Danske Slægtsforskeres formand, Kirsten Sanders, lod ved afskedsreceptionen sidst i oktober for rigsarkivar Asbjørn Hellum overrække et "slægtstræ" med oplysninger om Hellums nærmeste aner. En lidt utraditionel gave, men alligevel.... Slet ikke så tosset!

For nogle år siden fortalte han over et middagsbord bl.a. mig, at han havde prøvet at indtaste nogle få familieoplysninger i et program på nettet, bl.a. om sin farfar, der var født i Nykøbing på min fødeø Mors. Og han var blevet uhyre positivt overrasket over de mange oplysninger, der var dukket op. – Så den ide var da nærliggende at forfølge.

Kirsten Sanders' undersøgelser viste, at Hellums slægt havde forbindelse til familier og slægter, som både andre og jeg tidligere havde arbejdet grundigt med. Så hurtigt kunne der opstilles den følgende slægtslinje meget langt tilbage i tiden. Og det interessante viste sig at være, at linjen er et skoleeksempel på social mobilitet.

Mange går måske rundt og mener, at bønder var bønder. Men det er en sandhed med modifikationer, for nærmere undersøgelser viser ofte, at i hvert fald 1600-tallets bønder og i mange egne også 1700-tallets nok var opdelt i forskellige klasser, men slægtsmæssige forbindelser mellem

Dette træ, pyntet med hjerter og flag med navne på anerne, var Danske Slægtsforskeres afskedsgave til forh. rigsarkivar Asbjørn Hellum.

disse var slet ikke umulige, og det viser den følgende linje netop.

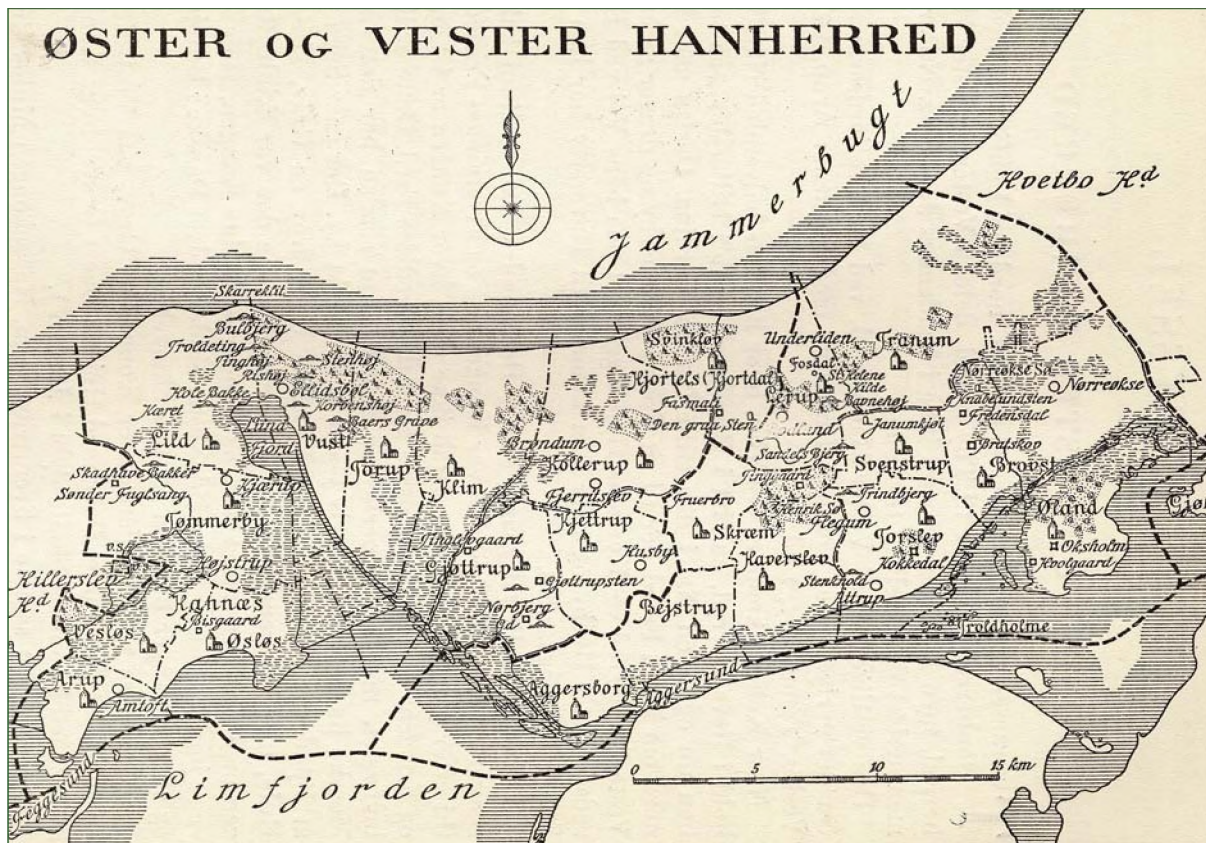
Han Herred

Mellem Vendsyssel og Thy ligger den forholdsvis smalle forbindelse Han Herred, som mod Nordsøen/Skagerrak er præget af sand og sandflugt langs Jammerbugten, og mod Limfjorden af dybe, men lavvandede fjorde og engdrag med masser af græs og langt bedre muligheder for landbrug.

Han Herreds vestlige del, sogene Øsløs-Vesløs-Arup og Tømmerby-Lild fik i senmiddelalderen eget tingsted ved Tømmerby Kirke og udgjorde en selvstændig retskreds, Næsbo Fjording eller Herred/Hannæs Birk. Området blev allerede før tingbøgernes begyndelse 1630/31 udvidet med Klim-Torup-Vust, og senere igen blev Han Herred delt i to næsten lige store retskredse med fælles herredsfoged fra 1680'erne. Ved amtsreformen 1793 kom Vester Han Herred under Thisted Amt og Øster Han Herred under Hjørring Amt.

Fra Griis til Hellum

I 1400-tallet hørte slægten Griis på Slettegaard i Hjortdal Sogn til på grænsen mellem

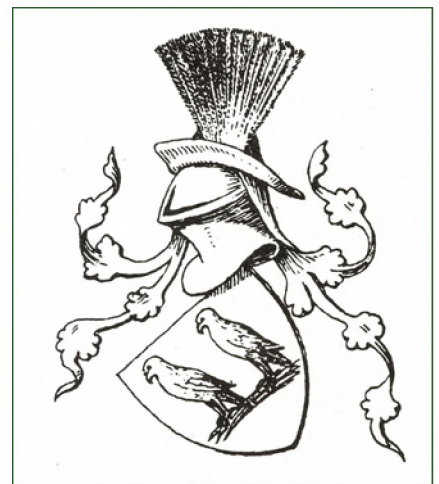
Øster og Vester Han Herreder. Efter Thorkild Gravlunds Herredsbogen, Jylland, 1930]

Våbenskjold på en ibskal (muslingskal). Sådan omtrent så Griis-slægtens oprindelige våben ud. Hermann Storcks tegning i Dansk Vaabenbog, egl. efter Anders Munk i Spettrups segl 1503.

Rotfeld-slægtens våben med de 3 ibskaller, efter Storcks Dansk Vaabenbog, 1910

Våben for slægten "Bonde af Thy", de to spurvehøge på et ris i skjoldet. Efter Storcks Dansk Vaabenbog, 1910.

adel og bondestand. Slægtens ældste kendte stamfar, Anders Griis, ejede Slettegaard eller bare Slette, som gården oftest blot blev benævnt. Han nævnes i en halv snes dokumenter i årene fra 1450 til 1477, dels som bonde, dels som adelig væbner, men uden synlig kronologisk udvikling. En tid var han foged (vel herredsfoged) i Han Herred.

Hans segl er bevaret på et par dokumenter fra 1470-73, og hans våben (uden hjelm og hjelmtegn) viser et skjold med en muslingeskal, en såkaldt ibskal; oprindeligt var det et tegn på, at personen (måske slægtens stamfar) havde været på pilgrimsvandring til apostlen Jacobs grav i byen Santiago de Copostela i det nordvestlige Spanien. En mere nærliggende tanke kunne være, at slægten oprindeligt havde stået

i tjenesteforhold til den langt rigere adelsslægt på den nærliggende store herregård, Bratskov, med det senere konstruerede navn, Rotfeld, der i sit skjold førte ikke mindre end tre ibskaller! En sådan undervasallitet kom nemlig ofte til udtryk i en simplere udgave af eller blot et skjoldmærke med andre farver end herrens.

Først senere – langt ind i 1500-tallet – antog Griis-slægten et såkaldt talende våben med en halv eller en hel gris/vildsvin i skjoldet og en halv på hjelmen.

Den nævnte Anders Griis havde en datter (eller langt mindre sandsynligt en søster):

1. generation

Else Griis eller Griisdatter. Gift senest 1465 med enkemand Esge eller Eske Jensen Bonde, død tidligst 1473 i Borup i Kollerup Sogn. Han og broderen Christen Jensen blev adlet 1430 af den nordiske unionskonge Erik af Pommern med et våben bestående af et rødt skjold med to grå spurvehøge med næb og ben af guld over et ris af sølv. Adlingen fandt sted på foranledning af ejerne af herregården Aagaard i Han Herred, den højadelige slægt, der senere antog navnet Gyldenstjerne efter slægtens våben.

Også brødrenes bror, Bord Jensen, havde gjorde karriere; han giftede sig med den højadelige enke efter ridderen Henning Podebusk på Skjern Slot mellem Viborg og Randers.

2. generation

Niels Eskesen (Bonde?), født senest 1465, må sikkert have været bosat i Borup i Kollerup Sogn. Han nævnes vist blot som Niels Bonde uden angivelse af bopæl i et dokument fra 1504/05.

Af Niels' mindst 4 børn nævnes 4 sønner, Oluf, Peder, Christen og Vogn Nielsønner som boende hjemme i Borup. – Fra Vogn Nielsen, nævnt 1516-44, stammer den slægtsrække, der helt frem til slutningen af 1700-tallet forblev på gården, den nuværende matr.nr. 10 af ejerlavet Andrup og Borupgaarde. Af slægtsrækken skal blot nævnes Vogn Mikelsen, 1683-1730, der blev dødsdømt og halshugget for ved en fejltagelse at have skudt sin ældste datter i stedet for konen, som han mistænkte for utroskab!

3. generation

Oluf Nielsen, født senest 1535, død tidligst 1570, selvejerbonde i Borup i Kollerup Sogn, nævnt 1570.

4. generation

Eske Olufsen, født senest 1560, død 1625/26, nævnt 1591-1625 som bosat i Nr. Torup i Hjortdal Sogn.

5. generation

Niels Eskesen, født før 1600, død 1652, fæster af den gård i Bonderup i Haverslev Sogn, der nu hedder Sophien-dal, fra 1630 delefoged for lensmanden på Aalborghus Slot og ca. 1637 herredsfoged i Han Herred; han blev 1639 overfaldet og gennemtævet af godsejeren Falk Gøye til Bratskov og dennes tjener. Niels Eskesen blev gift før 1630 med *Karen Madsdatter,* død tidligst 1676. Hun blev gift 2. gang med Søren Andersen, død 1673; han efterfulgte Niels, både i gården i Bonderup og i hvervet som herredsfoged.

6. generation

Ingeborg Nielsdatter, 1625/35-1679/83. Gift senest 1660 med *Christen Christensen Smed,* død 1678, gårdmand i Bonderup i Haverslev Sogn til ca. 1668, da han overtog Bisgaard i Skræm Sogn. Parrets datter Anne Christensdatter, 1672-1700, stak i sindsforvirring sin søster Kirstens søn, Christen Christensen, 1694-1700, ihjel med en kårde og blev halshugget.

7. generation

Søren Christensen (Bisgaard), ca. 1661-1736, nævnt som forpagter af Slettegaard i Hjortdal Sogn 1705-21 og på Vester Kjeldgaard i Kettrup Sogn 1723-36. Gift senest 1703/04 med *Maren Laursdatter fra Bejstrup* i Bejstrup Sogn, født senest 1685 og død tidligst 1729.

8. generation

Maren Sørensdatter, 1705-1779. Gift 1724 i Kettrup med *Albret Jørgensen,* ca. 1696/97-1770, nævnt 1724 i fødebyen Bejstrup, på Liengaard i Lerup Sogn 1725-37 og senere på Næsgaard i Øster Svenstrup Sogn.

9. generation

Maren Albretsdatter, 1734-1810. Gift 1. gang 1757 i Øster Svenstrup med *Lars (Laurs) Christensen (Gundestrup),* ca. 1714-1783, nævnt i Gundestrup i Skræm Sogn 1757-60 og fra 1763 i Bonderup i Haverslev Sogn. Maren blev gift 2. gang med Christen Andersen, der overtog gården i Bonderup, død 1811, 69 år gl.

10. generation

Albret Larsen/Lassen, 1767-1808, gårdmand i Tanderup i Haverslev Sogn. Gift 1795 med Karen Christensdatter, død 1808, 40 gl. Ægteparret, der ses opført i folketællingen

1801 med højst uforklarlige oplysninger, døde samme dag, hun om formiddagen og han om eftermiddagen.

11. generation

Inger Albretsdatter, 1807-1889, stort set hele sit liv fattiglem i Nykøbing Mors, se nedenfor. Med *Jens Holm*, sømand i Løgstør, fik hun sit ældste, uægtefødte barn:

12. generation

Laura Christiansen, kaldet Jensen, 1834-1882 (død af en lungesygdom, kun 48 år gl.). Gift 1855 med *Willads/Villads Jensen*, 1824-1874, fra Vestervig i Sydthy, sømand og senere fisker i Nykøbing Mors. Han og den kun 14-årige søn, Mads Peter Jensen, "druknede, idet båden under en heftig stormbyge kæntrede ud for Jørsby."

13. generation

Johanne Cæcilie Jensen, 1857-1911. Gift 1878 med *Andreas Julius Hellum*, 1856-1932, fra Frederikshavn, skibstømrer i Nykøbing Mors. Parret var tilknyttet Frelsens Hær.

14. generation

Gunnar Torkild Hellum, 1887-1934, former i Vester Brønderslev og farfar til *Asbjørn Hellum*.

Den ulykkelige tip-tip-oldemor

Inger Albertsdatter, se 11. generation ovenfor, begyndte sit liv som datter af en anset gårdmandsfamilie, men snart væltede ulykkerne ned over hende. Hun blev født 27. marts 1807 om morgenen, men lige efter, at hun var fyldt et år, døde begge hendes forældre på én og samme dag, den ene om formiddagen og den anden om eftermiddagen omkring 1. april. Den eksakte dødsdato nævnes som så ofte ikke i kirkebogen, men begges begravelse fandt sted 8. april.

Inger var den yngste af parrets fem børn, født i årene siden 1796, men mindst et af børnene døde som lille. Inger kom i pleje i Haverslev hos Niels Christensen og hustru Kirsten Christensdatter, hvoraf én af dem måske kunne have været bror/søster til Ingers mor, Karen Christensdatter.

Her blev hendes konfirmation holdt i 1822, da Inger var 14 år. Årsagen til Ingers senere vanskæbne kan sikkert knyttes til den første del af præstens bemærkninger i den forbindelse: "I Forhold til hendes tunge Fatte-Evne bibragt antagelig religiøs Kundskab og udvist Flid, Sædelighed og Agt-paagivenhed."

Som ung kom Inger Albretsdatter til Løgstør, dengang ikke udskilt fra Løgsted Sogn. Her indledte hun et forhold til sø-

manden Jens Holm af Løgstør og blev gravid, hvorefter hun som 26-årig til skiftedag 1. november 1833 kom til Nykøbing på Mors. Ifølge kirkebogens tilgangsliste blev hun noteret 3. november med skudsmål udstedt i Løgstør 22. oktober. Hun fik sikkert ansættelse som tjenestepige hos sognepræst Peter Laurberg i Algade, hos hvem hun i al fald tjente ved folketællingen i februar 1834. – Dengang blev tjenestefolk som regel fæstet for mindst et halvt år med skiftedag til enten 1. maj eller 1. november.

Om Inger skiftede plads den 1. maj 1834, vides ikke, men hun forblev i al fald i Nykøbing, hvor hun 15. juni 1834 fødte hendes og Jens Holms datter Laura, der blev døbt med efternavnet Christiansen, men som voksen blev nævnt som Jensen. – Hun blev stammor til familien Hellum, se ovenfor.

Da Laura kun var 14 dage gammel, flyttede moderen 1. juli 1834 til nabosognet Lødderup, åbenbart til et kun 4 måneder langt tjenesteforhold på herregården Højris. For allerede 1. november samme år kom hun tilbage til Nykøbing med skudsmål fra Højris.

I Nykøbing forblev hun lige til sin død, og her fødte hun yderligere fire børn uden at blive gift.

9. februar 1836 fik hun datteren Kirstine Caroline Thomasen, hvis far var husmand Thomas Sørensen i Lødderup, nemlig en gift mand (1796-1864) med tilnavnet Sahr. Denne datter var levedygtig og ses konfirmeret i Nykøbing 1850.

Derefter fik Inger tvillinger 9. februar 1840, nemlig sønnen Adolph Peter Albrectsen og datteren Larsine Albrectsen, hvis far var farversvenden Adolph Peter Juel. – Larsine døde allerede 18. februar 1842, kun 2 år gl., og Adolph Peter heldigvis 7. februar 1849 af brystbetændelse, 9 år gl. Ved folketællingen 1845 er der nemlig ud for hans navn et mærke, der henviser til rubrikken yderst til højre i skemaet: "fra Fødselen Forstanden berøvet, fjollet eller afsindig."

Hendes yngste barn, sønnen Peder Andersen, blev født 11. april 1842 og konfirmeret 1856. Hans far var tjenestekarlen Anders Christian Michelsen i Vester Hunderup i Ejerslev Sogn på det nordlige Mors. Han var født ca. 1819 og kom 1841 fra Flade til byen, hvorfra han 1846 drog til Sjælland.

Hvor i Nykøbing Inger boede mellem 1834 og 1845 kan vist ikke oplyses, for der står intet ved børnenes fødsler, og folketællingen 1840 er gået tabt. Men fra folketællingen

1845 til hendes død 1889 var det byens fattigvæsen, der husede hende og hendes hjemmeværende børn.

“Inger Albrektsdatter” døde 1. februar 1889 som ugift fattiglem på Nykøbing Fattiggaard, 84 år gl.

Bindeleddene

Inger Albretsdatter – og datteren Laura – er i denne slægtslinje interessante bindeled mellem forslægtens bundsolide gårdmandsslægter i Han Herred i 1700-tallet og langt bagud på ene side og deres egne uhyre fattige omstændigheder i Nykøbing i årene omkring 1834-80.

Laura Christiansen/Jensen kom fri af fattigvæsenet og nævnes ved folketællingen 1855 som skrædderpige hos skræddermester Christen Jensen Dahlgård i Algade; skrædderen var hendes forlover ved giftermålet samme år.

Men hendes liv blev absolut ingen dans på roser. Hun og manden, sømand og senere fisker, fik flere børn, men manden og den ene søn på kun 14 år druknede 1874. Og den fattige Lauras helbred var ikke stærkt, så hun døde 1882 af en lungesygdom, kun 48 år gl.

Næste generation, den 13., var heldigere! Med Johanne Cecilie Jensen stoppede den sociale nedtur fra 1400-tallets lavadel over 1600-tallet absolutte storbønder til fattigvæsenet i Nykøbing i 1800-tallet. Hun giftede sig 1878 med Andreas Julius Hellum fra Frederikshavn, hvis arbejde som skibstømrer satte brødet på bordet – afstivet med folketællingens oplysning om et engagement i Frelsens Hær!

Litteratur og kilder

En kort artikel som denne kan ikke indeholde alle de kilder, bl.a. uddrag af tingbøger, der skal til for at bevise sammenhængen i en slægtsrække som denne omfattende 1.-7. generation. En omfattende anetavle med bl.a. disse personer indgår i slægtsbogen, *Slægten fra Klim Odde*, udgivet af Slægtsarkivet i Viborg. Bogen kan hjemlânes via bibliotek.dk. Maren Sørensdatter, 1705-1779, nævnes i bogen, side 275 blandt børnene af bogens ane nr. 38-39, denne linjes 7. generation. For nemheds skyld er omtalen af de pågældende aner fra bogen lagt ud på Slægtsforskernes Bibliotek, hvor den kan søges via søgefelterne; her er et direkte link til bogen: dis-danmark.dk/bibliotek/911209.pdf.

Den gren af den gamle, adlede bondeslægt, der blev hjemme på slægtsgården i Borup i Kollerup Sogn, behandles i en slægtsbog fra 1986, *Slægten fra Vester Svenstrup i Hjortdal Sogn*. Den kan ligeledes hjemlânes via bibliotek.dk. – Gården i Borup forblev i denne slægtsgrens besiddelse til 1790'erne.

Mange bidrag til disse gamle Han Herred-slægters forgreninger kan findes på Peter hjemmesiden www.lokalhistorie-hanherred.dk/peter_grishauge/, udarbejdet af Peter Grishauge, en af de største kendere af egnens slægter.

Andre slægtinge

Når slægtsgrene kan følges så langt tilbage, vil man naturligvis kunne knytte en mængde ukendte og kendte personer og familier til stammen. – Blandt efterkommerne i den nævnte Klim Odde-bog figurerer således Thor Möger Pedersen, født 1985, der ved sin tiltrædelse som skatteminister 2011 blev landets hidtil yngste minister.

En noget mere farverig slægtsgren med både social og kulturel mobilitet udgår fra slægtslinjens 6. generation, hvis anden søn var:

7. generation

Jens Christensen (Bisgaard), senest 1668-1740, overtog Bisgaard i Skræm Sogn. Gift senest 1701 med Maren Ibs- eller Jepsdatter, ca. 1677-1744.

8. generation

Else Jensdatter, 1713-1772. Gift 1748 med Jens Bertelsen (Bisgaard), overtog Bisgaard i Skræm, men flyttede til Gundestrup i samme sogn.

9. generation

Maren Jensdatter (Bisgaard), født 1753. Gift 1773 med Stephen (Stephanus) Morgensen Brix, 1753-1807, nævnt i Bisgaard i Skræm 1773-87, i Koldkær i Lild Sogn 1791 og i Brixgaarden i Nr. Tranders Sogn ved Aalborg fra senest 1795.

10. generation

Mogens Brix, 1776-1831, skipper i Løkken, købmand i Blokhus, skudehandler på Norge og England, strandfoged, ejer af Alstrup Kirke og Blokhus Mølle.

11. generation

Anne Marie Brix, 1808-1883. Gift 1832 med Vilhelm Emil Laurent Pio, 1806-1890, infanterikaptajn.

12. generation

Louis Albert Francois Pio, 1841-1894, løjtnant, postskriver i København, socialistisk agitator, grundlagde sammen med fætteren Harald Brix bladet Socialisten, 1873 idømt 5 års fængsel, men løsladt 1875 og underkøbt 1877 til at udvandre til USA.

13. generation

Sylvia Mizpah Pio, 1878-1932. Gift 1903 (skilt 1912) med Eggert Christoffer lensgreve Knuth til Knuthenborg, 1882-1920.

14. generation

Frederik Marcus lensgreve Knuth til Knuthenborg, 1904-1970, kendt som dansk nazist.

15. generation

Adam Vilhelm Josef lensgreve Knuth til Knuthenborg, 1933-2013. Grundlagde Knuthenborg Safaripark i den halve snes år, han var gift med forfatterinden Helle Stangerup. Af parrets to sønner driver den ældste, Christoffer, Knuthenborg med safariparken, mens den yngste, Marcus, er officer og politiker i partiet Venstre.

Find ud af mere om din familie

Slægtsforskning er ikke bare lange lister med navne og datoer. De fleste slægtshistorier bliver mere spændende og levende, hvis du har gode oplevelser med fine detaljer at fortælle. Derfor er det så vigtigt, at du, mens tid er, husker at snakke med de ældre i din familie og får dem til at fortælle, hvad de har oplevet gennem deres lange liv. Det er oplysninger, som du aldrig vil kunne finde i de officielle arkivalier, og når de ældre er døde, risikerer vi, at historierne og minderne er væk. Hvis der altså ikke er nogen, der har taget hånd om dem og sørget for at bevare dem for eftertiden.

Men det kan være svært at sidde over for mormor eller farbror og forsøge at få gang i en snak. Hvor skal man begynde, og hvor skal man ende? Der kan synes at være så meget at tage fat på, men hvis vi bare spørger helt generelt, om farbror har noget spændende at berette, vil svaret måske være det kedelige: Nej, der er såmænd ikke sket så meget. Vi har ofte brug for at være mere konkrete for at få minderne til at vælde frem. Et spørgsmål om, hvordan det foregik, når man skulle i bad i sin barndom, eller hvordan juletræet blev pyntet, skal nok få tungen på gled hos de allerfleste. Stol ikke på, at du kan huske det hele, det må nedfældes, men i stedet for at møde op med kuglepen og blok vil det måske være en idé med en diktafon, så du får det hele med og er fri for at sidde og skrive som en gal. Det behøver ikke at være så kompliceret, som det måske kunne lyde. En lydoptager kan fås som gratis app til din smartphone, og den er nem at bruge.

Der er rigtig mange ting, som det kan være givende at komme ind på, og når du sidder i situationen, kan det være svært at bevare overblikket og huske alt det, som du vil have med. Til hjælp og støtte ved en familiesnak har Cathrine Apelseh-Aanensen fra vores norske søsterforening, Slekt og Data, udarbejdet en liste med gode spørgsmål. Den har vi fået lov til at låne, og den følger her.

God fornøjelse med samtalerne!

Barndom og opvækst

- Hvornår og hvor blev du født?
- Hvad er dit fulde navn? Hvorfor valgte dine forældre dette navn til dig? Havde du et kaldenavn?
- Hvad er din tidligste erindring?
- Hvordan var huset (lejligheden, gården osv.), som I boede i? Hvor mange værelser? Bad? Havde I elektricitet? Indendørs vand? Telefon?
- Er det nogen specielle ting, som var i det hus, du voksede op i, som du husker?
- Havde du mange pligter/opgaver som barn? Hvad var de? Hvad var det, du dårligst kunne lide?
- Fik du ugepenge? Hvor mange? Sparede du pengene op, eller brugte du dem med det samme? Hvad kunne du godt lide at bruge dine penge på?
- Havde du nogen kæledyr? Hvad hed de?
- Hvem var dine venner, da du voksede op?
- Hvad var din favoritleg og hvorfor?
- Hvad slags barnelege/spil havde I, da du voksede op?
- Hvad var det morsomste, du gjorde under din opvækst?
- Hvad slags organiserede aktiviteter og sport var du med til?
- Husker du nogen modetrends fra din ungdom? Populær hårfrisur? Tøj?
- Hvem var dine barndoms- og ungdomshelte?
- Hvad var din favoritsang og -musik?
- Tilhørte du en religion, da du voksede op? Hvis ja – hvilken kirke gik du i?
- Hvilke verdensbegivenheder gjorde størst indtryk på dig, da du voksede op? Havde nogen af dem personlig indvirkning på dig og din familie?
- Hvad har været den største forandring i verden, fra dengang du voksede op?

Forældre og slægt

- Hvordan kan det være, at din familie boede der, hvor du voksede op?
- Kan du beskrive den personlighed, dine familiemedlemmer havde?
- Var der andre familiemedlemmer i samme område? Hvem?
- Kan du fortælle mere om andre slægtninge, og hvad du ved om dem?
- Hvem var den/de ældste slægtninge, du husker som barn? Hvad husker du om dem?
- Hvad ved du om dit efternavn?
- Beskriv en typisk familiemiddag. Spiste I alle sammen samlet middag? Hvem lavede maden? Hvad var din foretrukne mad?
- Hvordan blev højtider (fødselsdage, jul osv.) fejret i din familie? Havde din familie specielle traditioner?

Skole og job

- Hvordan var skolen for dig som barn? Hvad var dit bedste og værste fag? Hvor gik du i skole?
- Hvad var det vigtigste, du lærte?
- Hvis du tog en højere uddannelse, hvorfor valgte du akkurat det studie, du tog?
- Hvorfor valgte du det job, du har/har haft?
- Hvilke arbejdspladser har du haft?
- Hvad er de bedste minder fra arbejdspladsen? Og hvad er de værste?
- Hvis du skulle vælge om igen, hvad havde du så valgt? Hvorfor?

Privatliv

- Hvad er det fulde navn på din partner/ægtefælle, søskende, forældre?
- Hvornår og hvor mødte du din partner? Hvad gjorde I, når I mødtes senere?
- Hvordan var dit frieri (eller hvordan blev du friet til)? Hvor og hvornår skete det? Hvad følte du?
- Hvor og hvornår blev du gift?
- Hvilke minder har du fra bryllupsdagen? Er der nogen minder, som skiller sig ekstra ud?
- Hvordan vil du beskrive din partner? Hvad beundrede (beundrer) du mest ved ham/hende/dem?
- Hvad mener du, er nøglen til et succesfuldt ægteskab?
- Hvordan fandt du ud af, at du skulle være forælder for første gang?
- Hvorfor valgte du netop de navne, som dine børn har?
- Hvad har været dit stolteste øjeblik som forælder?
- Hvad kan din familie godt lide at foretage sig sammen?
- Hvilke præstationer gennem livet er du mest stolt af?
- Hvad er den ene ting, som du ønsker, at folk skal huske dig mest for?

Kilde: Cathrine Apelsest-Aanensen og Slekt og Data, Norge

Gamle familiebilleder kan være et fint udgangspunkt for en snak. Husk at spørge ind til detaljer: Hvornår er billedet taget, hvad dyrkede de i haven, hvad med tøjet, de har på? Og få navn på personer og steder med

Hjælp til lægdsruller

Af Povl Kisling-Møller
Morelvej 61, 5250 Odense SV
Povl.kislingmoller@gmail.com

Lægdsruller – er en rigtig god kilde til viden om vore aner, men også en kilde, som kan være drilsk at arbejde med.

Lægdsruller.dk er en ny hjemmeside, der kom på nettet i 2018. Hen over året har siden opnået et besøgstal på mere end 500 om ugen (november 2018).

Hjemmesidens formål er at vise frem til online lægdsruller uden omveje over fortegnelser og vejledninger og at vise relevant information om netop de lægder og ruller, som en besøgende arbejder med.

Jeg vil her fortælle, hvad lægdsruller.dk byder på og lidt om fremtidsplanerne.

Hovedprogrammet på siden er "find lægdsrulle".

I boksen vælges et sogn eller en by sammen med det år, hvor du vil søge efter en værnepligtig.

Betjeningen er simpel:

- Byen eller sognet findes nemt ved at indtaste de første bogstaver af navnet, store eller små bogstaver er uden betydning.

- Der vælges imellem de år, hvor databasen indeholder informationer om sognet eller byen.
- Når et år er valgt, vises link til de online lægdsruller på Rigsarkivets hjemmeside sammen med informationer om sognet/byen og rullen.
- Nye år kan vælges uden at skifte sogn eller by.

Et eksempel: vi vælger sognet Hover i 1802:

Når året er valgt, vises en række informationer:

- **Navn:** Her er det Hover ved Ringkøbing, lægdets nummer er 59, og bogstavet for år 1802 er K. Et andet sogn med samme navn findes ved Vejle. Vi har angivet den geografiske placering, når flere sogne har samme navn.
- Er **rullen** ikke skrevet for et fuldt kalenderår, vises, hvornår rullen er skrevet. Her er rullerne skrevet fra november 1801 til oktober 1802. Søger en person indskrevet efter oktober, måske født i november 1802, skal han søges i rullen i 1803.
- **Link til online lægdsruller** vises i grå bokse. På boksen vises, at onlinerullerne er fra Ringkøbing Amt i 1802, og at her er både en ekstra rulle og en tilgangs rulle.
- Der kan forekomme en bemærkning om den rulle, som linket peger hen til. **Bemærkninger om et link skri-**

ves altid under linket. I eksemplet ses, at Ringkøbing Amt findes under opslag 83 i tilgangsrullen. Det ville nok være forventet, at tilgangsrullen ville starte med Ringkøbing Amt, men flere amter er ofte samlet i samme tilgangsrulle.

- I Rigsarkivets sognefortegnelse **1980** er en del kystnære sogne og byer markeret med 's' for at markere, at der kan findes søruller i sognet. **Søruller** er beklageligvis ikke tilgængelige online, men vi har alligevel valgt at medtage markeringen som et vink om, at besøgende kan prøve at søge en sørulle i Daisy.
- **Hovedruller.** Vi har indsat link til den efterfølgende hovedrulle i sognet. Hovedrullerne indeholder alle sognets værnepligtige. Findes den værnepligtige ikke som forventet i en efterfølgende hovedrulle, men var opført i den tidligere, så kan der søges i de mellemliggende tilgangsruller for at finde årsagen hertil.

Menuen **"flyt til nyt lægd"** gemmer et program, som håndterer flytning fra et lægd til et andet.

En rigtig god grund til at forske i lægdsruller er, at det er muligt at følge en person gennem de år, hvor han skal være i rullen.

Flytter en værnepligtig fra et lægd til et nyt, så overstreges den værnepligtiges navn, og flytningen skrives i rullen sådan, at det er muligt at finde frem til det nye lægd, som den værnepligtige flytter til. Det hedder en **krydshenvisning**.

Krydshenvisningen består af fire led og altid i samme rækkefølge:

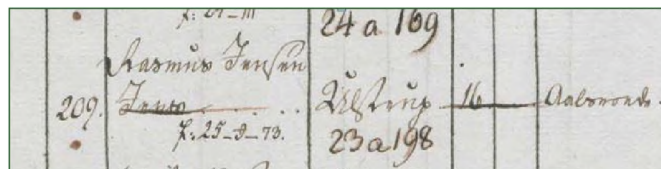
- amt eller udskrivningskreds
- lægdets nummer
- årstal (angivet ved et bogstav)
- den værnepligtiges løbenummer i den nye rulle

Flyttes inden for samme amt eller udskrivningskreds, kan første led med information om amt eller udskrivningskreds være udeladt i krydshenvisningen. Vores program kan ikke vide, i hvilket amt eller kreds krydshenvisningen er fundet, derfor skal boksen med amt eller udskrivningskreds være valgt.

Her er et eksempel fra en rulle i Randers Amt (1802 - Aalsø – lægd 28, opslag 26), hvor der er skrevet en krydshenvisning ved rullens løbenummer 209: **Jens**, søn af **Rasmus**

Jensen, som flytter til lægd nummer 23 i år A og tildeles løbenummer 198 i den nye rulle.

I felterne vælges det år, hvor krydshenvisningen er fundet, feltet for udskrivningskredsen eller amtet, lægdets nummer og til slut årets bogstav.

Vi ser, at Jens flytter til Lyngby ved Grenå i år A, som er 1803.

Vi åbner linket til Randers Amt tilgangsrulle og søger frem til lægd 23; her finder vi ham som forventet med løbenummeret 198 (opslag 21).

Vi har skrevet den bemærkning, at vi har set, at flere krydshenvisninger skrevet i år 1803, som angiver året for flytningen til bogstavåret L i stedet for A (en datidig fejl). Selv om det ikke er tilfældet i eksemplet her, så gør vi alligevel opmærksom på, at det kan være et problem.

Krydshenvisninger i årene 1860 til 1870.

I perioden 1860 til 1870 har lægderne fået tildelt to numre, kaldet gamle og nye numre. I rullerne ses de gamle numre håndskrevet og de nye trykte.

De krydshenvisninger, som vi finder i rullerne 1860-1870, er skrevet med gamle numre. Derfor er det vanskeligt at finde onlinerullen på Rigsarkivets hjemmeside, hvor onlinerullerne er ordnet efter de nye lægdsnumre.

Når krydshenvisningen er indtastet som den findes i en rulle (amt, år og lægdsnummer), så omsætter flyttemodulet til

nyt lægdsnummer og udskrivningskreds og finder samtidig det rigtige link til onlinerullerne.

Et eksempel fra 1864 viser en krydshenvisning: Århus Amt – lægd 7 – år P - løbenummer i den nye rulle.

Vi viser både det gamle og det nye lægdsnummer sammen med information om amt og udskrivningskreds.

Bag menuen "find sogn – by" findes et modul, hvor navnet på et sogn eller en by findes, når et årstal og nummeret på et lægd er valgt.

Vi vælger lægd 147 i året 1827.

Er året tidligere end 1860, kan et amt eller "alle amter" vælges her i eksemplet.

Listen med lægdsnumre består kun af de lægder, som eksisterede i det valgte år. Vælges et år efter 1860, vælges et år og lægdets nummer.

Bag menuen "hvem er i rullen, hvor længe og hvornår" (placeret under menuen "find lægdsrulle") findes et lille simpelt

program, som viser reglerne for indskrivning i rullen, beregnet fra fødeåret.

Her vælger vi 1844 – et af de år, som kan drille.

Ikke alle var værnepligtige, og reglerne skiftede gennem tiden. Vi viser, hvilke grupper der er omfattet af værnepligt i det år, som er valgt.

Andre programmoduler på lægdsruller.dk

Menuen "hjælpemidler" gemmer tre små programmer, som er tænkt som hjælp, når en rulle læses.

- **Forkortelser i lægdsrullen.** Her findes betydningen af forkortelser, som er skrevet i rullerne.
- **Hvor høj var han** er en simpel omregning fra datidige tommer til centimeter.
- **Årstal bag bogstaverne** viser, hvilke år der gemmer sig bag de bogstaver, som anvendes i rullerne.

Besøgende på hjemmesiden kan hente mere viden om lægdsruller under menuen "vejledninger".

Vi har medtaget en længere og meget grundig, men alligevel letlæst vejledning om, hvad lægdsruller er fra Rigsarkivets hjemmeside.

Samfundet for Dansk Genealogi og Personhistorie har udgivet flere instruktionsvideoer om lægdsruller. De er korte, præcise og grundige og formidler godt. Kan på det bedste anbefales til slægtsforskere, som vil forske i lægdsruller.

Om lægdsruller.dk.

Med baggrund i egne erfaringer med lægdsruller, før de kom online, og bidrag med kode og data til den hjemmeside om lægdsruller, som DIS-Odense udgav i 2015, har jeg skrevet lægdsruller.dk.

I foråret blev det aftalt med DIS-Odense, at videreudvikling af lægdsruller.dk sker i et samarbejde. Bag siden står nu en gruppe af erfarne slægtsforskere, Margit Madsen, John An-

dréa, Bent Andersen, Claus Nissen og Povl Kisling-Møller. I gruppen bliver ideer diskuteret og løsninger planlagt og testet. Og alle bidrager aktivt med hver deres til sidens udvikling – et inspirerende samarbejde, som lover høj kvalitet i udvikling af siden.

På tegnebrættet er en gennemgang af de lokale onlineruller, som nu er online på Rigsarkivet hjemmeside. De har ikke samme kvalitet, som de centrale onlineruller og byder på mange problemer. Gruppen er ved at gennemgå rullerne for at få en vurdering af, hvilke ruller der har tilstrækkelig kvalitet til at kunne medtages i databasen.

Et andet tiltag er at skabe flere indgange til onlinerullerne end kun den lange sogneliste, som vi har nu. Vi arbejder med en søgning via amter og herreder og en søgning direkte fra det år, hvor den værnepligtige indskrives i rullen. Vejledninger på siden er et område, som skal have mere bevågenhed, og ideerne i gruppen stopper ikke her.

Dialog med brugere om siden.

Vi modtager forbavsende få henvendelser fra brugere, og det undrer, de mange besøgende taget i betragtning, og det, at mange besøgende har besøgt siden tidligere. Vi håber på feedback – ikke kun om fejl og mangler, men også gerne med forslag og ideer.

Slægtsforskernes Bibliotek bliver endnu bedre

Danske Slægtsforskere og Copydan har indgået en licensaftale, der giver Slægtsforskernes Bibliotek mulighed for at digitalisere et meget stort antal værker med ophavsret inden for personal-, slægts- og lokalhistorie samt relaterede emner.

Allerede nu er over 4.000 værker tilgængelige online på bibliotek.dis-danmark.dk. Med den nye aftale bliver det muligt at supplere samlingen med en lang række nyere bøger. Der bliver endnu mere at komme efter, og alle interesserede får en unik adgang til mange væsentlige værker, som ikke kan findes online andre steder.

Vi er i foreningen rigtig glade for den nye aftale, der gør det muligt at tilbyde medlemmer og andre adgang til tusindvis af bøger – ofte sjældne og svært tilgængelige – ved nogle få klik på computeren. Og ikke nok med det: Det er muligt at søge direkte i indholdet i alle de 500.000 sider, som ligger online.

Leder af Slægtsforskernes Bibliotek, Per Andersen, underskriver Copydan-aftalen sammen med Danske Slægtsforskeres formand, Kirsten Sanders.

Tema: Uægte børn og enlige mødre

Af Kathrine Tobiasen

Korsagervej 13, 8940 Randers

Tlf. 41 28 65 30

Mail: kto@slaegt.dk

Indledning

Som slægtsforsker skal man ikke have arbejdet længe med sine aner, før man støder på begrebet 'uægte børn'. Det er et grimt udtryk, som vil chokere mange, der går i gang med forskningen med et ganske almindeligt nutidigt menneskesyn i bagagen. Uægte børn? Hvad er det for et afskyeligt udtryk at bruge? Hvordan kan man tale om, at nogle børn er uægte? Uvægerligt forarges vi over den umenneskelige måde, folk betragtede hinanden på før i tiden, og glædes måske over, at vi heldigvis er nået et stykke længere i vore dage.

Forargelsen plejer at lægge sig lidt, når man finder ud af, at det grimme ord egentlig bare er en forkortet form af 'uægteskabeligt barn'. Hvilket jo straks er en betydelig mindre negativt ladet betegnelse. At et barn kan være født i eller uden for et ægteskab er uomtvisteligt. Alligevel har der gennem årene været ført en del debatter om anvendelsen af ordet, og nogle opfatter det som et f-ord, som anstændige mennesker ikke bør gøre brug af. På linje med andre politisk ukorrekte ord som fx neger.

Når vi beskæftiger os med fortiden, bør vi dog forsøge at betragte tiden på dens egne præmisser. Vi må bestræbe os på at sætte os ind i, hvordan man har tænkt, og hvordan verdensbilledet så ud og prægede den måde, man agerede på. Det er nemt at stå i 2019 og være forarget over tidligere tiders hjerteløshed over for medborgerne, men tit er sammenhængene mere komplicerede, end det umiddelbart kan se ud til, og når man forsøger at se sagen fra en fortidig vinkel, vil der ofte følge en større forståelse med.

Når det er sagt, skal der dog ikke herske tvivl om, at et uægte barn bestemt ikke var født til et liv på solsiden. Børn af enlige mødre blev af mange betragtet som mindreværdige. De tilhørte ikke det bedre selskab; der blev set ned på dem, og deres chancer for at skabe sig et godt liv var fra starten stækket af forhindringer.

Kirkelige regler og skikke

Det var tidligere ikke tilladt at muntre sig seksuelt med andre end sin ægteviede mand eller kone. Det fastslog kirken med det 6. bud: Du må ikke bedrive hor, og det var natur-

Motivet på billedet, som har titlen *Fortrykt*, er en pige, der kommer hjem fra byen til sine forældre på landet. Hun har tillagt sig en mere moderne tøjstil og specielt fået en smart hat. Men hun har altså også medbragt en lille datter, som tydeligvis får forældrene til at sende hinden blikke. Maleri af H.A. Brendekilde fra 1891

Tema: Uægte børn og enlige mødre

Christen Dalsgaards maleri fra 1860 viser en situation, som ugifte mødre ikke kom til at stå i, nemlig den højtidelige kirkegang efter barselsfærden. Denne ceremoni var forbeholdt mødre til ægte børn. Sorø Kunstmuseum.

ligvis noget som anstændige og troende kristne måtte indrette sig efter. Det kunne i sagens natur være vanskeligt at konstatere, om buddet rent faktisk blev overtrådt, men hvis det fik følger i form af et barn, faldt hammeren.

Biblen taler om hor, hvilket er den værste form for uægteskabeligt samkvem. Man skelnede mellem forskellige grader af samkvem, og med hor mentes et forhold mellem en mand og en kvinde, hvoraf den ene – eller i helt grove tilfælde begge – var gift, blot ikke med hinanden. Afkommet blev betegnet som et horebarn, somme tider med ekstra tryk på som et veritabelt horebarn.

Man så med mildere øjne på tilfældet et slegfredsbarn. Her var ingen af forældrene til barnet gift; måske levede de sammen – i nyere tid betegnet som 'på polsk', og i heldige tilfælde fik de orden i tingene og giftede sig. I andre tilfælde var forbindelsen kortvarig og mere eller mindre tilfældig, så moderen måtte leve et liv uden en medforsørger til barnet og ovenikøbet fik stemplet 'fruentimmer' hæftet på sig.

I kirkebøgerne gjorde præsterne meget ud af at markere, når der var tale om uægte børn. Nogle steder er der i marginen angivet, om det er et ægte eller et uægte barn, der dø-

bes, og andre steder er der særlige afsnit i bogen, hvor børn født uden for ægteskab blev indført.

Den kirkelige straf for 'begået lejemål' (betegnelsen for samkvem mellem to ugifte) og horeri var offentligt skrifte; her måtte begge parter møde op i kirken og for alteret bekende deres synd og herefter modtage tilgivelsen (åbenbare skriftemål eller publice absolveret, se nærmere i tekstboksen). Det gjaldt udtrykkeligt både kvinden og manden, og det offentlige skriftemål blev opfattet som en stor skam, noget, som vejede tungere end den bøde, synderne også blev pålagt. Ved bøden kunne der tales om en smule retfærdighed, idet kvinderne kun skulle betale halvt så meget som mændene. Men det må også straks siges, at man i hine tider var meget langt fra ligeløn for (nogenlunde) lige arbejde, og kvinderne stod bagefter med den byrde, som resultatet af affæren var: et barn, som de i mange tilfælde havde store problemer med at få passet og forsørgt. Det var ikke ualmindeligt, at et lille uægte barn døde, inden det blev mange måneder. Det var uønsket og startede livet med så hårde odds, at det tit ikke overlevede.

Det offentlige skriftemål blev afskaffet 1767, og i perioden frem til år 1800 måtte synderne (begge parter) i fængsel i otte dage på brød og vand.

Tema: Uægte børn og enlige mødre

At mødre til uægte børn faldt uden for det gode selskab viste sig også på en anden måde. De skulle ikke som de ægte-skabelige mødre introduceres efter fødslen. Denne ski opfattes ofte som en foranstaltning, der skulle formene kvinderne adgang til kirken, fordi de blev anset for at være urene i perioden efter fødslen, men ifølge Danmarks og Norges Kirkeritual fra 1685 er årsagen en anden. Her hedder det: *Barselskvinder skal holde sig nogle uger hjemme fra kirken efter deres barnefødsel og siden af præsten indledes, hvor det hidtil har været brugt. Det sker ikke for den skyld, at man skal agte dem mere syndige og urene for Gud, end andre mennesker, eftersom de i det Nye Testamente er af Gud selv befriede fra den jødiske renselse. Men det sker for den almindelige svagheds skyld, som er hos dem, så vel som på grund af almindelig anstændighed og en skikkelig ærbarheds skyld, så de ingen skal være til forargelse og ondt eksempel, og dermed måske råde ilde for deres børn.*

For de enlige mødre var sagen en anden: *Uægte kvinder, som føder deres børn i hor og ukyskhed uden et ærligt ægteskab, skal også holde sig nogle uger hjemme, som sædvanligt. De bliver dog ikke af Guds tjenere indledt i kirken, ej heller har de nogen følge med sig til kirken¹. De faldne kvinder indgik ikke i det almindelige menighedsliv, og det skønnedes ikke nødvendigt at indføre dem efter de sædvanlige skikke.*

Åbenbare skriftemål

Det åbenbare skriftemål var en ceremoni, hvor en synder bekendte sin synd for menigheden i kirken for derefter at blive tilgivet. Det latinske publice absolveret betyder netop offentlig afløst, tilgivet' og dækker således sidste led i ceremonien. Skriftemålet kom oftest i anvendelse over for folk, der havde forset sig mod det sjette bud, men også ægtefolk, som havde ligget deres spædbørn ihjel, småkriminelle og folk, der nægtede at gå til alters, måtte stille op for menigheden.

Skriftet fandt sted umiddelbart efter gudstjenesten, men forinden skulle den syndefulde person i god tid henvende sig til sognepræsten og anmode om afløsning (tilgivelse), og hvis præsten fornemmede "sand anger og ruelse hos dem over deres begåede forseelse", skulle han modtage dem den næste prædikedag.

Når dagen oprandt, forkyndte præsten for menigheden, at en angrende synder, som havde forarget "Gud og denne Kristi menighed", havde meldt sig og bedt om afløsning,

¹ Gengivet efter Finn B. Andersens udgave i nutidig retskrivning (<http://www.lutherdansk.dk/Web-Kirke-ritualet%201685/Web-Kirke-ritualet%201685/Kirkeritualet%20web-udgave.htm>)

hvilket præsten fulgte op på: "Han ønsker, at Guds børn vil bede Gud alvorlig for ham, at han i nåde selv vil forarbejde en sand omvendelse for ham, og fremdeles med sin gode Ånd således regere ham, at han ikke herefter skal falde i sådan, eller anden grov last og Guds fortørnelse mere. Det vil vi samtlige af hjertet ønske ham nåde og velsignelse af Gud Fader i Kristus Jesus, vor Herre!"

Herefter blev afsunget en bodssalme, mens synderen lagde sig på knæ i koret eller for alteret. Og så kunne præsten berette for menigheden om "den begåede synds vederstyggelighed, og hvor groft dette menneske dermed har forset sig, både imod Gud og imod andre Guds børn. Især mod denne Jesus menighed, som derover allermest er blevet forarget". Den arme synder blev formanet til en sand og alvorlig omvendelse, og præsten stillede fem spørgsmål, som skulle afklare, om synderen ærligt og redeligt bekendte sin synd, af hjertet fortrød den og lovede fremover "at beflitte jer på et bedre og skikkeligere levned". Og endelig: "Om I hjertelig længes efter at modtages til denne Guds menigheds samkvem, som I ved jeres grove synd og forargelse selv har skilt jer fra, og nu med andre Guds børn inderlig attrår og begærer at blive delagtig i Jesus Kristi helligste legeme og blod i sakramentet?" Var der tale om, at der skulle gives syndsforladelse for horeri eller lufærdighed, forventedes kvinden også at tilstå, hvem barnets far var.

Når synderen som forventet havde svaret bekræftende på spørgsmålene, kunne præsten opfordre ham/hende: "Så vend jer da om til menigheden og afbed den forargelse, som I med denne jeres synd har givet dem."

Hvorefter synderen rejste sig og vendte sig til menigheden med ordene: "Jeg beder, at I Guds børn vil forlade mig denne min begåede forseelse og ikke støde jer på mig eller tage forargelse af mig mere".

Synderen måtte igen på knæ, og præsten lagde hånden på ham/hende og kunne endelig give syndsforladelsen:

"Efter sådan jeres hjertes bekendelse, som I her for Guds ansigt og denne hans kristne menighed åbenlyst har aflagt, da vil jeg på Guds og mit hellige embedes vegne, efter Jesus Kristi egen befaling, og på hans blotte og kraftige ord, tilsige jer N.N. denne jeres begåede N. synds og alle andre jeres synders forladelse i Gud Faders, Søns og Helligåndens navn, amen! Gå bort i Herrens fred og synd ikke mere."

Ceremonien afsluttedes med et par sange.

Kilde: *Danmarks og Norges Kirke-ritual 1685*

Tema: Uægte børn og enlige mødre

Hvad siger loven

At man kun gik i seng med sin ægtefælle var et kirkeligt bud. Men en forordning fra 1617 bestemte, at manden og kvinden skulle betale lejemålsbøder, henholdsvis 12 og 6 rigsdaler, hvis de forbrød sig mod buddet. I Danske Lov 1683 er der forskellige bestemmelser vedrørende uægteskabelige forhold.

Det præciseres i loven, at ægte børn er ægte, selv om deres forældre først har giftet sig, efter at de er født. Desuden gælder, at når man er trolovet, har man lov til at flytte sammen og dele bord og seng. Det siges i lovens 5. bog 2. kapitel 33. artikel:

Egtebarn skal det og holdis for, som af Fæstefolk fødis, dersom de have været trolovede, og Vielsen haver været berammet, og Fæstemanden dør forinden, med saa Skiel at det kand bevisis og forfaris, at Barnet er avlet, siden Forældrene vare af Præsten trolovede.²

I Danske Lovs 6. bog, om misgerninger, drejer kapitel 13 sig om løbsagtighed, og i artikel 3 hedder det:

Dersom nogen for anden vorder mistænkt og berøgtet at leve et letfærdigt, eller skammeligt, Levnet med hver andre, bør dem ikke alleene at paaleggis, sig fra hver andre endeligen at entholde, men om de ere ledige Personer, slet af Byen, Sognet og vel Herredet fra hver andre sig at begive; Og hvis de det ikke gjøre, skulle de udstaa Kirkens Disciplin og straffis af deris Herskab.

Hvis en mand var for hurtig til at kræve sin ret, inden trolovelsen var på plads, måtte han stå ved sine handlinger og straks ægte pigen. Eller give hende en hæderlig Hiemgift efter hans Formue.

Det er, når vi bevæger os over i formueforhold, at forskellen mellem ægte og uægte børn slås fast med syvtommernagler. 5. bogs kapitel 2, der handler om arv og gæld, har nogle artikler (70-73), der præciserer, at uægte børn – og i særklasse horebørn – er langt dårligere stillet end ægte børn.

Som udgangspunkt arver slegfredbørn ikke deres far. Men han kan, hvis han ønsker det, gå på tinge og "lyse og forkynde" (kuldlyse), at han er far til det pågældende barn, hvorefter han kan tilskøde barnet så meget, som han øn-

sker. Dog med den begrænsning, at et uægte barn aldrig kan arve mere end et halvt lod i forhold til et ægte barn. Hvis faderen ikke efterlader sig ægte børn, får slegfredbarnet hele arven, og der er ligeledes bestemmelser om, at barnet, hvis det er tilkendt arv efter sin far, også arver eventuelle søskende og familie på fædrene side; her har faderen mulighed for at forkynde på tinge, at *Slegfredbarn skulle nøjis med det, som Faderen gav det i Hænde, og da faar det ej meere enten efter Fader, eller Sødskinde, eller Fæderne Frænder.*

For horebørn derimod er døren til arv lukket, også efter deres mor, hvis det er hende, der er gift med en anden. Barnet arver ikke den, *som sig i Egteskab forseet haver, Fader eller Moder, enddog Faderen tinglyste det og skiødte det alt det, som hand meest formaatte.* Det nytter altså ikke, at faderen vedkender sig faderskabet på tinge. Dog holdes en kattelem åben: En far kan give sit horebarn noget i Hænde, før end hand døde. Det vil barnet så kunne beholde.

Horebørns manglende arveret gjaldt fortsat, også selv om forældrene senere giftede sig. Først med en lov af 20. april 1926 blev denne skelnen mellem hore- og slegfredbørn ophævet, således at de to kategorier af uægteskabelige børn blev ligestillet.³

Slegfredbørn arvede altid deres mor, helt på linje med børn født i ægteskab, og det gjaldt, uanset om det er tinglyst eller ej. Ligeledes arvede de moderens slægtninge. Endelig er der i artikel 73 en bestemmelse om, at alene moderen og hendes slægtninge havde arveret, hvis barnet skulle dø uden at efterlade sig direkte arvinger. Her kom faderen og hans familie ikke ind i billedet.

I 1937 bortfaldt flere af de gamle bestemmelser omkring ægte-uægte børn. Bl.a. blev reglerne om kuldlysning ophævet. Men det var først med lov om børns retsstilling af 18. maj 1960, at den forskellige behandling af ægte og uægte børn blev bragt fuldstændigt ud af verden.

Hvis en mand blev udlagt som barnefader, kunne han nægte. Hvis kvinden var en *Møe, eller Enke, som tilforn haver været Uberøgtet, måtte han aflægge ed – da værge hand sig derfor med sin Eed* (6. bog 13. kapitel 5. artikel). Men en kvinde skulle være forsigtig med anklager, hun ikke kunne dokumentere, som det hedder i artikel 6:

² Dette og de følgende citater er fra: Bjørn Andersens digitale udgave af Danske Lov 1683

³ Dansk kulturhistorisk Opslagsværk, I, s. 126

Tema: Uægte børn og enlige mødre

Sigter Qvindfolk nogen Mands-Person, at hand hende beliggert haver, og saaledis aabenbarer sin egen Skam, og gjør sig selv til Hore, og ingen Kiends Gierning findis dertil, da bør hun det at bevise, eller bøde sine tre Mark som een Løgner. Bemærk, at det åbenbart kun er kvinden, der gør sig selv til hore?

Enlige mødre i 16-1700-tallene

Midt i 1700-tallet sad Peder Hansen (ca. 1702-1780) som fæstebonde på en af tre nøjagtig lige store gårde, som udgjorde den lille by Lervad i Horne Sogn, Ribe Amt. Han var uden tvivl en driftig mand med orden i tingene. Af jordebøgerne under godset Nørholm, som han var fæster under, fremgår det, at han betalte sin landgilde uden slinger i valsen. Han var gift med Maren Sørensdatter (d. 1773), som fungerede som lokal, u-uddannet jordemoder, og som han havde i hvert fald fire børn med. Han havde også maget det sådan, at hans ældste søn, Hans (ca. 1724-1806), havde fået en anden af de tre gårde i fæste. Hans var i 1745 blevet gift og havde to små børn, da en pige ved navn Margrethe Nielsdatter den 23. januar 1751 fødte en søn, som hun udlagde Hans som far til.⁴ Et horebarn var kommet til verden i den lille by.

Men ikke nok med det! Den 23. april samme år nedkom ovennævnte Margrethes søster, Maren, også med en "Hore-Unge", en datter, der fik navnet Maren. Som barnefaderen udlagde hun "efter Spørgsmaal en giff Mand N. Peder Hansøn i Leervad".⁵ Altså havde far og søn muntret sig med hver sin af de to søstre.

Margrethe og Maren, der blev publice absolveret samme dag, den 2. juli, var døtre af Niels Olufsen i Lervad. Han har været en mindre bemidlet mand, formentlig indsidder i byen, hvor der ikke nævnes andre end de tre fæstegårde, som han ikke sad på. Han og hans døtre har været hårdt ramt af skandalen, og allerede før Marens lille datter blev født, havde de valgt at forsvinde fra byen og flytte til nabo-sognet Torstrup.

De blev tilsyneladende boende i Torstrup, hvor Maren i 1762 fik endnu et uægte barn; denne gang var den udlagte barnefader en soldat. Margrethes søn døde få dage gammel, og hun blev i 1756 gift med en skrædder i Torstrup, med hvem hun fik et par børn. Ved folketællingen 1801 sad parret som almisselemmer i Sig, Torstrup.

	Beløb	rig	Lang
Peder Hansen	6 4	-	-
Jens Rytters datter	8 1	-	-
Peder Hansen	8 1	-	-
Peder Hansen	30	-	-

Et udsnit fra afskrivningsjordebogen fra Nørholm 1758. Nederst ses indførslen for Peder Hansen, der dette år omfattede såvel landgilde som lejermaalsbøde. Beløbet er betalt kontant og prompte

Men Peder Hansen og hans søn? Ja, de måtte igennem det skamfulde skriftemål, men fortsatte så vidt det kan skønnes deres sædvanlige liv i Lervad. Peder optrådte stadig som fadder for pæne folks børn og fik sine egne sønner hæderligt gift. Og oplevelsen med faderskabssagen tyngede ham ikke mere, end at han syv år senere kunne begive sig ud i et nyt horeri. Den 23. juli 1758 fik Jens Rytters datter, Giertrud, en søn døbt, og "Førnævnte udlagde til sin barnefader Peder Hansen i Lervad". Den 27. august måtte han igen stille for menigheden og bekende sin synd.⁶

Ud over skriftemålet måtte Peder betale en bøde. Som fæster skulle han betale til godsejeren, og i *Afskrivningsjordebog for Nørholm og Lunderup* finder vi beløbet. Ud over landgilde på 8 rdl. måtte han svare 30 rdl. for "sit med Giertrud Jensdatter begangne Leiermaal."⁷ Beløbet er stort; en anden bonde med samme forseelse på samvittigheden slap med 16 rdl. Men her ses altså, at Peder måtte

⁴ Kirkebog for Torstrup-Horne 1734-1776, s. 224

⁵ Ibid, s. 225

⁶ Kirkebog for Torstrup-Horne 1734-1776, s. 455 + 457

⁷ Afskrivningsjordebog for Nørholm og Lunderup, 1758, AO opsl. 153

Tema: Uægte børn og enlige mødre

bøde for, at det var anden gang, han syndede mod det 6. bud.

Historien om Peder Hansen og hans søns misbrug af kvinder (det kan næppe være frivilligt fra pigernes side, da de ikke kunne sætte næsen op efter andet end skam og et ramponeret omdømme) er nok grell, men absolut ikke ualmindelig. Kirkebøgerne bugner fra deres start med beretninger om uægte børn og (hovedsageligt mindre velstillede) piger, der kom i ulykke.

Den pæne måde at klare et fejltrin, der fik følger, på, var at arrangere et ægteskab, helst inden maven bulede alt for meget. Det skete i mange familier, og hvis man gør sig den umage at tælle op, hvor mange børn, der er født mindre end ni måneder efter forældrenes vielse, vil man finde, at de forekom ganske ofte. Det var dog accepteret, at et par flyttede sammen, når de var trolovet.

Hvis der ikke kunne findes en vielsesordning, fordi parterne ikke var indstillet på at gifte sig, forbindelsen ikke blev anset som passende, eller der var tale om hor, var der ikke meget at stille op for moderen. Hun måtte klare sig, som hun bedst kunne, eventuelt med en hjælpende hånd fra forældre eller andre slægtninge. Barnefaderen havde ingen forpligtelser over for det barn, han havde været med til at skabe. Dette ændredes fra 1763, hvor en far, hvis han vel at mærke påtog sig faderskabet til barnet, kunne blive pålagt at betale halvdelen af udgifterne til barnets underhold. I starten gjaldt det, indtil barnet fyldte 10 år, og fra 1839 blev alderen sat op til 14 år. Man arbejdede ikke med noget fast beløb; det var til forhandling og afhængig af faderens indtjening. Men i de første mange år var det nok meget begrænset, hvad mødrene fik ud af det.

Lejermålsbøderne fik børnene ingen glæde af. De faldt i myndighedernes lommer; i tilfældet her var det godsejeren, der kunne kradse beløbet ind og lade det indgå i godsets regnskab, og for byfolk stod byfogeden for indkasseringen, og også her blev det sluset ind blandt byens indtægter. Hvis du er på jagt efter en sådan post, skal du altså til godsets eller rådstuens regnskaber. Arkiver kan være ordnet på forskellig vis, herunder også regnskaberne, men hvis du finder en protokol, der indeholder noget med "uvisse indtægter", er det et oplagt sted at starte; 'uvisse' betyder her 'ikke faste'.

Uægte børn lagde afgjort ikke ud med de bedste muligheder, men intet var dog givet på forhånd. Min 5 x tipoldefar, Iver Christensen, blev født som uægte søn i 1643. Hans

mor var datter af en mand, som helt sikkert ville blive benævnt som velagtet: fæster af en gård af pæn størrelse og tilmed søn af sognepræsten i et af nabosognene. Af årsager, som jeg ikke kender, blev hun aldrig gift med barnefaderen, der ellers som søn fra en anden gård i sognet kunne anses som et passende parti. Men Iver voksede op på fødegården med sin mor, en ugift moster og en morbror, som naturligvis var udset til at efterfølge sin far på gården. Da morbroderen døde uden at efterlade sig børn, kom det uægte barn til at stå i første række til at overtage fæstet. Slegfredbarnet endte altså i ære og værdighed.

Hvis vi følger slægten et par generationer frem, kom også en sønneatter af Iver i uføre og fik et uægte barn, hvilket dog ikke forhindrede hende i senere at blive pænt og hæderligt gift (som det i hvert fald ser ud på papiret). Og en svoger til denne pige, gift med hendes søster og fæster af slægtsgården, giftede sig efter sin første kones død med en kvinde, som i nogles øjne nok kunne betragtes som "falden"; hun havde tidligere fået et horebarn med en gift mand.

Der kan givetvis findes adskillige lignende tilfælde. I Ivers tilfælde var det afgørende, at han havde baggrund i en familie, der kunne lade ham vokse op under rimelig trygge forhold. Uægtheden var ikke en social stemping, som ikke kunne fjernes. Måske var den tids bondesamfund på sin vis mere lige end 1800-tallets? Selvfølgelig blev der født børn uden for ægteskabet ligesom i senere perioder, men forargelsen og udstødningen af de uægte børn var måske ikke så stor. Uanset hvad, så bevæger man sig som slægtsforsker i et landskab fuldt af undtagelser fra de givne regler.

Enlige mødre i 1800-tallet

Op gennem 1800-tallet skete der nogle ting, som fik betydning for enlige mødre og deres uægte børns forhold. Fæstevæsnene blev gradvist afviklet, og det betød, at der på godserne opstod behov for tjenestefolk, der kunne tage sig af det arbejde, som fæstebønderne tidligere klarede. Unge mennesker arbejdede og boede i store tal sammen på godserne, og det fik åbenlyse følger, som tydeligt kan aflæses i kirkebøgerne for sogne med store godser.

Den stigende befolkning betød, at det på landet kunne knibe med at få sønnerne placeret på passende gårde. Der opstod en klasse af husmænd og daglejere, som ikke havde så gode muligheder for at passe på deres døtre. En ting, der også har spillet ind, var ægteskabsloven af 1824; den gjorde det muligt for myndighederne at forbyde mænd, der havde modtaget fattighjælp inden for de sidste fem år, at

Tema: Uægte børn og enlige mødre

En pige er blevet afsløret i at have født i dølgsmål, og nu må hun ledsaget af herredsfogeden udpege det sted, hvor hun har begravet barnet. Billedet er et stykke socialrealisme fra 1880'erne, der skulle gøre opmærksom på den fortvivlede situation, som piger, der var blevet uønsket gravide, stod i. Kunstneren er Erik Henningsen.

gifte sig. Den der med at arrangere et ægteskab, hvis et ungt par var kommet galt afsted, var ikke længere en gangbar løsning for alle.

Til gengæld var det ikke længere strafbart for et par at komme lidt for tæt på hinanden. Struensee havde afskaffet lejermålsbøderne allerede i 1771, men efter hans fald blev alt rullet tilbage til det gamle. Emnet kom dog op igen, og fra 1812 var uægteskabeligt samkvem ikke længere ulovligt.

At få et barn uden at have en barnefader ved sin side var dog stadig en belastende begivenhed. Det kunne ødelægge en pæn piges muligheder på ægteskabsmarkedet, og en tilværelse som ugift var noget, som ingen ønskede sig. Målet for en kvinde var at blive husmor og komme til at stå i spidsen for en husholdning. En kvinde, der havde været uheldig i omgangen med mænd, fik hæftet det lidet positive prædikat 'frentimmer' på sig. Og for kvinder på bunden af sam-

fundspyramiden, der måske havde mere presserende ting end deres omdømme at bekymre sig om, blev et uønsket barn en ekstra byrde, for hvem skulle passe det, mens moderen måtte arbejde for at skaffe fornødenheder til dagen og vejen?

Derfor ser vi mange tilfælde, hvor kvinder forsøgte at skjule graviditeten og føde i dølgsmål (i hemmelighed). I en del tilfælde så kvinderne ingen anden udvej end skaffe sig af med barnet ved at tage livet af det. Både fødsel i dølgsmål og barnedrab var forbrydelser, som samfundet så på med strenge og lidet forstående øjne. Indtil 1866 kostede det moderen livet. Straffen var halshugning, og for at sætte trumf på den afskrækkende virkning skulle hovedet bagefter sættes på en stage. Reelt gik det dog sjældent helt så galt. Mange kvinder blev benådet, og straffen konverteret til livsvarigt tugthus.

Som et eksempel kan nævnes en ulykkelig sag fra Vegger-

Tema: Uægte børn og enlige mødre

slev, Randers Amt. Den ugifte Mette Sørensdatter var blevet gravid, langt hen ad vejen uden selv at være klar over det. Men da barnet kom til verden i juli 1831, forstod hun straks, at hun måtte skille sig af med det – af hensyn til både familien og hendes eget gode omdømme. Hun fik hjælp af sin søster Ane Dorthea, og de forsøgte først at kvæle barnet og siden at drukne det i gruekedlen, inden det endelig lykkedes at drukne det i en masktønde med svinefoder og vand. Søstrenes mor, Gjertrud Sørensdatter, kom også under anklage som medskyldig, da udåden blev opdaget. Mette og Ane Dorthea blev dømt til at have deres liv forbrudt, mens moderen måtte et år i Viborg Tugthus. Sagen gik videre til landsretten og højesteret, og enden blev, at Gjertrud blev frifundet og søstrene idømt tugthusarbejde på livstid (Ane Dorthea dog først efter benådning fra kongen). Hele sagen er gengivet på den fine hjemmeside kriminalhistorie.dk, hvor der kan læses fuldstændige afskrifter af forhør, domme m.v. samt andre kilder vedrørende familien.

I takt med at der i 1800-tallet kom flere fattige, opstod en større bevidsthed om, at fattige og andre, der af forskellige grunde havde svært ved at forsørge sig selv, kunne have behov for hjælp. Der kom flere fattiglove, og allerede fra 1763 introduceredes det rimelige princip, at fædre, der havde deres andel i et uægte barn, også skulle være med til at betale de udgifter, der var forbundet med at føde og klæde det.

Men det var ikke altid en helt enkel sag at få en betalingsordning på plads; først skulle det afklares, om faderen overhovedet ville vedkende sig barnet. Accepterede han det, kunne parterne indgå en privat aftale om beløbets størrelse, og om det skulle være årligt eller evt. et engangsbeløb. En sådan aftale vil ikke være indført i det offentlige protokoller, og derfor kommer anejægere af i dag til at søge forgæves efter oplysninger om beløbet. I mange tilfælde opgav moderen på forhånd at forsøge at få penge fra faderen, fordi hun vidste, at der ikke var meget at hente, eller hun ventede på en lejlighed, hvor han havde flere midler mellem hænderne.

Hvis den udlagte barnefader nægtede at være far, kunne moderen anlægge en faderskabssag. Det var hende selv, der skulle anlægge sagen, og det skulle gøres ved amtet eller politimyndighederne. Sagerne skal findes i retsbetjentarkiverne, i politi- og forhørsprotokollerne; desværre er der, når vi bevæger os i 1800-tallet, sjældent ført egentlige faderskabsprotokoller, der kunne gøre søgningen lettere. På Arkivalieronline ligger *Oversigt over faderskabssager* til de gamle amter; der er tale om Rigsarkivets gamle registratu-

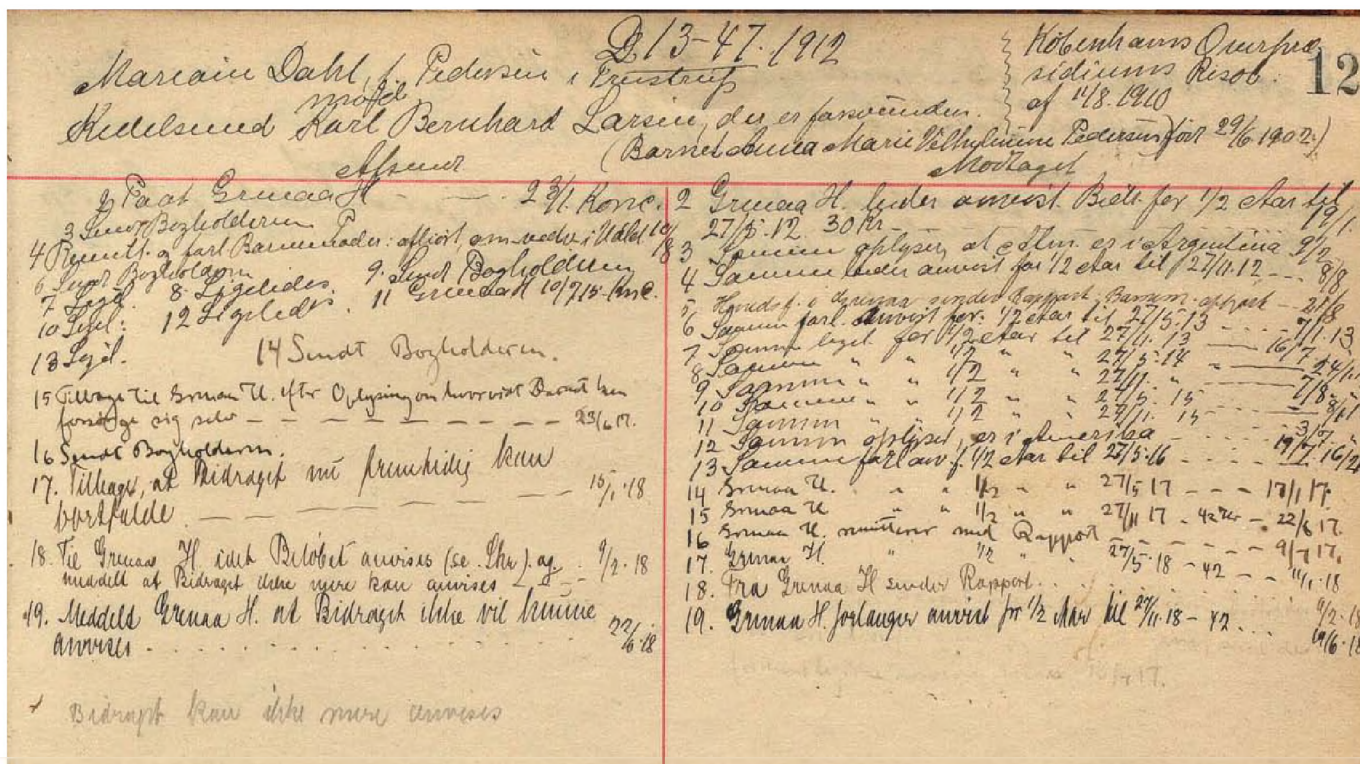
Et portræt fra 1867 af Hansine Mette Kirstine Hansdatter, 51 år gammel. Hun blev mellem 1838 og 1852 mor til 6 uægte børn, hvoraf de 4 døde tidligt. Hun var også selv et uægte barn. Odense Bys Museer.

rer, hvor du kan se, under hvilket registraturnumre, du skal søge og bestille sagerne (herunder også navneregistre til journalerne) for et givet år. En yderligere komplikation er, at sagen skulle føres i den udlagte barnefaders retskreds. Inden du starter eftersøgningen, er det altså godt at have styr på forældrenes navne og hjemsteder samt tidspunktet.

Når faderskabet var på plads, skulle beløbet fastsættes, hvis forældrene ikke selv var blevet enige. Dette sorterede under amtmanden, og sagerne blev indført i alimentationsprotokoller, som kan findes i retsbetjentarkiverne, under herreds-, birke- eller byfogeden. Der er endnu ikke meget på Arkivalieronline, men prøv at søge på 'alimentation' på Daisy. Det vil give et overblik over mulighederne og også give dig en ide om, under hvilken myndighed 'din' sag kan høre. Desværre rækker protokollerne mange steder ikke så langt tilbage, som man kunne ønske sig. Hold øje med registre til protokollerne og start med at bestille dem; de tilbyder en farbar vej ind i vildnisset.

Tema: Uægte børn og enlige mødre

En detalje fra alimentationsprotokollen fra Randers Amt 1912-1916, der viser Mariane Dahl, f. Pedersen, i Trustrups sag mod kedelsmed Karl Bernhard Larsen, der er forsvundet. Bidragene er anført som afsendt og modtaget i de to kolonner. Barnet, Anna Marie Vilhelmine Pedersen, født 29. juni 1902, nævnes også.

I 1842 blev sogneforstanderskaberne oprettet og fik bl.a. ansvaret for fattigvæsenet under sig. Det var i deres interesse at holde styr på udgifterne og helst holde dem nede. Blandt interessefelterne hørte, at de enlige mødre fik deres børnepenge fra fædrene, så de ikke blev en belastning for sognet. Og herunder hørte også skænderierne om 10-måneders reglen. Forsørgerpligten lå ikke på det sogn, hvor barnet var født, men fra 1844 på det sogn, hvor undfangelsen var sket, altså det sted, hvor moderen opholdt sig 10 måneder før fødslen. Reglen gjaldt med tilbagevirkende kraft: Hvis barnet under opvæksten fik brug for økonomisk bistand, var det 10-måneders sognet, der skulle yde den. Derfor ser vi, hvordan kirkebogsførerne med stor omhu har noteret stedet ved dåbsindførslerne i kirkebøgerne. Regningen kunne blive dyr, så det var vigtigt at kunne sende det rette sted hen!

Hvem var barnefaderen?

Det kan være svært at skaffe sig mere viden om en udlagt barnefader, der bare er nævnt ved et måske ganske gængs navn. I særligt uheldige tilfælde har manden kun et fornavn, står som "en handelsmand sydfra" eller en "soldat ved navn Christen". Hvad gør man?

I nogle tilfælde er sagen håbløs, som når der kun nævnes et

fornavn. Her kan man få den tanke, at moderen godt vidste, hvem faderen var, men foretrak at dække over ham. Den slags formodninger kan ikke hjælpe os til andet end flere formodninger på usikker grund.

Men der, hvor vi har et navn, kan vi forsøge at spore ham. Måske var han en af sognets eller byens beboere, og så er det normalt ikke noget problem. Hvis han derimod var i byen på træk, kan vi i første omgang undersøge, om der er til- og afgangslister i sognets kirkebøger, som kan afsløre, hvor han kom fra og siden drog videre til. Er der en folketælling i nærheden, er det oplagt at søge ham her.

Læg mærke til fadderne ved barnets dåb. Måske kan de sige noget også om faderen. Tjek også ved konfirmationen, om der skulle være et fingerpeg om, hvor han er blevet af. Der er absolut ingen garanti, men alle sten bør vendes.

En anden mulighed er lægdsrullerne, som vil kunne bruges, hvis der er oplysninger om, hvor manden har boet. Her vil vi kunne se hans fars navn og følge ham på den videre færd. Hvis det altså er muligt at fastslå, at det er den rigtige mand, vi har fat i!

Tema: Uægte børn og enlige mødre

I denne bygning, tegnet af Laurits de Turah, havde Fødselsstiftelsen til huse fra 1787.

Den kongelige Fødsels- og Plejestiftelse

Det har gennem århundreder været betragtet som en stor skam at få et uægteskabeligt barn, og for mange kvinder har det været et brændende ønske eller måske en umulig drøm at dække over begivenheden. Et ønske om, at der eksisterede en mulighed for at holde den skjult, så livet bagefter kunne fortsætte nogenlunde uanfægtet.

For at imødekomme disse ønsker og nok især for at dæmme op for fødsler i dølgsmål og drab på spædbørn, oprettedes i 1750 Det Kongelige Fri-Jordemoder-Huus i Gothersgade i en jordemoders private ejendom. Her kunne alle "besovede Fruentimmer, som skammer dem at være deres Svangerskab bekiendt" komme og i dybeste hemmelighed føde deres børn. Barselskvinderne fik absolut sikkerhed for, at deres navne ikke ville blive noteret og videregivet. I nogle tilfælde var de fødende fuldstændig anonyme, så ikke engang personalet på stiftelsen kendte deres navne. Andre igen kom bare for at føde uden at lægge vægt på hemmeligholdelsen, og de kunne sagtens være gifte.

Fødselsstiftelsen var i princippet åben for alle, men for en husmandsdatter fra Lolland eller Nordjylland var det næppe en løsning, der lå lige for.

1759 flyttede stiftelsen ind på Frederiks Hospital, og i 1787

fik den sit helt eget sted, en statelig bygning, opført af Lauritz de Thurah i Amaliegade.

Udover at være en fødeanstalt skulle stedet også tage sig af de børn, der blev født, og formidle plejehjem til dem. Herunder også hittebørn – i perioden 1771-1774 havde man en særlig kasse, hvor mødre anonymt kunne aflevere deres børn. Fra 1804 var det officielle navn Fødsels- og Plejestiftelsen.

Så langt frem som til 1908 var det muligt at føde i hemmelighed på Fødselsstiftelsen, og i 1910 blev den lagt ind under Rigshospitalet og blev dets fødeafdeling.

Fødselsstiftelsen har efterladt sig et stort arkiv, som det er spændende og somme tider besværligt at gå på opdagelse i. De mest anvendte arkivalier, kirkebøgerne samt hoved- og udsætterprotokollerne, er tilgængelige på Arkivalieronline, hvor de har en pind under *Se mere > Social- og sundhedsvæsen*, men hvis du vil have et overblik over, hvad der ellers findes af interessante sager, må du en tur omkring Daisy. Hvilket heller ikke er spor kompliceret i dette tilfælde. Skriv blot 'fødselsstiftelse' i Arkivskaber-feltet (Avanceret søgning) og klik i næste skærmbillede på *vis arkivserier* ud for *Arkivskaber: Fødselsstiftelsen*, og du får den lange stribe præsenteret. Vælger du i stedet *Fødselsstiftelsen (sogn)* får du stiftelsens kirkebøger, som også kan findes under *Kirkebøger* på Arkivalieronline.

Tema: Uægte børn og enlige mødre

En barselskvinde ankommer diskret i droske til Fødselsstiftelsen omkring år 1900.

Fødselsstiftelsen har haft sin egen kirke (på Frederiks Hospital) og dermed også sine egne kirkebøger, der er bevaret fra 1759. Der eksisterer et alfabetisk register til døbsprotokollerne 1759-1813, men desværre indeholder det kun børn, hvis forældres navne er opgivet ved dåben eller ved senere tilmelding.

Det er en god ide at starte en søgning med kirkebøgerne. Her er nemlig indført børnenes og mødrenes numre i hovedprotokollerne, som du skal bruge til at komme videre. Kirkebøgerne har særskilte bøger for fødte og døde (også kvinder, der døde under fødslen kan findes her) og oplyser altid om barnets navn. Arten af oplysninger har ændret sig op gennem tiden; i de ældste får vi at vide, hvem der har båret barnet til dåben, og nu og da nævnes fadderne, og senere er

både fødsels- og døbsdag medtaget, og der kan være anmærkninger om forældrene.

I hovedprotokollerne er alle børn indført kronologisk. Drengene og piger i hver sin spalte og med oplysninger om, hvornår barnet blev udsat – til moderen, hvilket var ganske normalt, eller til fremmede. Bevæbnet med datoen for udsættelsen kan vi nu nemt finde barnet i udsætterprotokollerne, der er ført fra 1804, og hvor der er flere oplysninger om, hvor barnet blev bragt hen, og ofte også hvem moderen var.

I 1910 blev Fødselsanstalten for Jylland oprettet i Aarhus. Den var en statsinstitution, som i 1997 blev nedlagt. Enkelte arkivalier kan læses på Arkivalieronline, resten må bestilles via Daisy og studeres på Rigsarkivets læsesal i Viborg.

Udsætterprotokollen, hvor vi kan læse, at Charlotte Amalie den 24. juli er udleveret til sin mor, Emilie Tvede, der er "ugigt, ej [før] født, 25 Aar, født og stedse været hjemme hos sin Fader Skomager Tvede heri Staden." Moderen har ikke beholdt barnet hos sig, men har udsat det hos en skomager i Lars Bjørnstræde.

Uægte børn i nyere tid

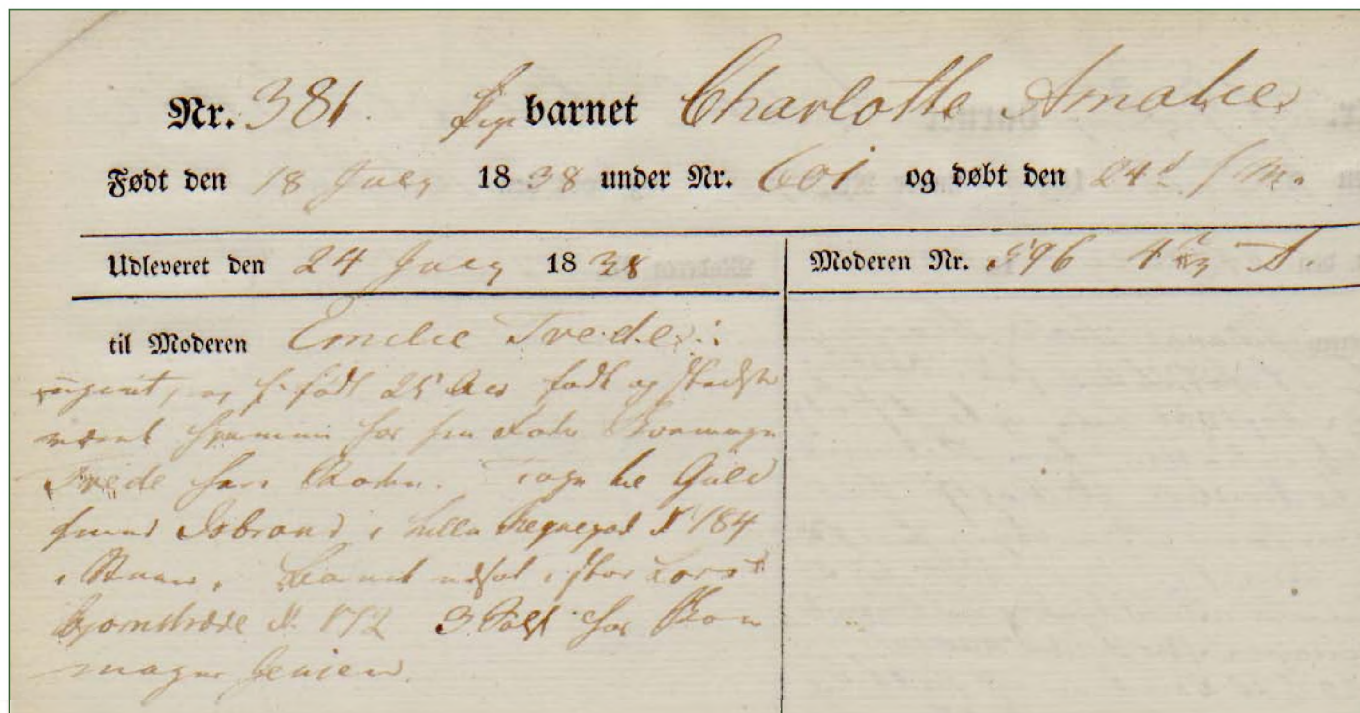
Langt op i 1900-tallet var det fortsat et syndefald og en skamplet at få et barn uden for ægteskab; de fleste fædre med respekt for sig selv har vogtet over deres døtres ærbarehed. Den gamle forestilling om faldende værdi på ægteskabsmarkedet har helt sikkert spillet ind sammen med skrækken for, hvad naboerne ville sige. Og frem til midten af århundredet var drab på nyfødte stadig jævnlige forekommende.

Et uægte barn kunne være et tabu i en familie, noget, som man med flid dækkede over og ikke tillod, at der blev talt om. Her kan være noget at grave i og måske blive overrasket over for mange, der går i gang med at arbejde med slægten. Vi kan glæde os over, at især kvindernes mulighed for at forsørge sig selv har gjort, at et barn, født uden for et

Børnens Nummer	Mødrenes		Børnenes				Paa Fødselsstiftelsen indbragt eller bortgivet	Paa Fødselsstiftelsen afleveret til Moderen eller bortgivet	Der af				Anmærkninger	
	Nummer	Aars- og Måned	Fødsels- dag	Døds- dag	Navn				afleveret til Moderen eller bortgivet	paa Anstalten		udleveret til Moderen med Underretts- eller afleveret til Hjemmet		
					Drengenes	Pigernes				bede	afbragte	naar		under Dr. til Moderen
601.	596	1/2	Juli	Juli	24	Charlotte Amalie		Juli 24.						
602.	597	11	Juli	Juli	27	Thorvald Julius Andersen		Juli 27.						
603.	598	19	Juli	Juli	27	Karioline Petersen		Juli 27.						

Hovedprotokollen 1832-1841 er her slået op på den side, hvor Charlotte Amalie er indført. Heller ikke her nævnes moderen, men det er noteret, at hun er afgivet fra Fødselsstiftelsen 24. juli.

Tema: Uægte børn og enlige mødre

Udsætterprotokollen, hvor vi kan læse, at Charlotte Amalie den 24. juli er udleveret til sin mor, Emilie Tvede, der er "ugigt, ej f[or] født, 25 Aar, født og stedse været hjemme hos sin Fader Skomager Tvede heri Staden." Moderen har ikke beholdt barnet hos sig, men har udsat det hos en skomager i Lars Bjørnstræde.

fast parforhold, ikke længere er en katastrofe, men et valg man træffer. Men vi skal altså ikke længere tilbage end til '70'erne, før mange så helt anderledes på den sag.

Når du skal finde oplysninger, søger du i Daisy på 'faderskab' og 'alimentation'. Her er det måske ikke så svært at finde frem til arkivalierne, men til gengæld kan du støde på problemer med tilgængelighedsfrister. Arkivalierne indeholder personfølsomme oplysninger og skal være 75 år gamle, før du uden videre kan bruge dem. Du har dog mulighed for at søge tilladelse til at se nyere arkivalier, og du vil normalt få tilladelsen, hvis det drejer sig om din nærmeste familie. Du søger tilladelse online ved at udfylde et skema på Rigsarkivets hjemmeside www.sa.dk > Brug arkivet > Bestil arkivalier > Søg om tilladelse til at se arkivalier.

Læs mere

Aarhus Universitets meget anbefalelsesværdige hjemmeside danmarkshistorien.dk har et Tema om De marginaliserede, 1683-1803, der også fortæller om uægte børn og deres mødre. Siden indeholder artikler, kildegengivelser og videoer.

Agnete Birger Madsens bøger om enlige mødre og uægte børn i Vendsyssel fortæller fængslende om emnet og viser vej til mange gode kilder.

Nogle titler:

Et meget ilde berygtet fruentimmer. Vendsyssel Historiske Museum, 2017

Et barnelig i en kuffert. Om fødsler i dølgsmål, barnemord og fosterfordrivelse i Danmark 1900-1950. Kvindemuseet i Danmark, 2014

Ægte historier om uægte børn. Kvindemuseet i Danmark, 2001

Karen Sophies barselsfærd. Levevilkår for ugifte mødre og uægte børn i to danske landsogne cirka 1830-1880. Kvindemuseet i Danmark, 2005

Asbjørn Romvig Thomsen: Uægte børn og ugifte forældre – udstødte eller integrerede? Illegitimitetens sociale årsager og konsekvenser i tre jyske landsogne 1750-1830. Landbohistorisk Selskab, 2005

Nina Javette Kofoed: Besovede kvindfolk og ukærlige barnefædre. Køn, ret og sædelighed i 1700-tallets Danmark. Museum Tusulanum, 2008

Dansk kulturhistorisk opslagsværk I-II. Dansk Historisk Fællesforening, 1991 er altid god, hvis du søger solid baggrundsviden om diverse emner.

Præsteslægten Bhis oprindelse

Af Flemming Aagaard Winther

Bgm.-Drews-Str. 23,
D-24119 Kronshagen, Tyskland
winther@kabelmail.de

Kirstin Nørgaard Pedersen har netop undersøgt forslægten til den danske præsteslægt Bhi.¹ På mødrene side ses selvejerbønder på Skanderborgegnen, specielt Mette Sørens-datter i Hjordbjerg/Jordbjerg, Hylke Sogn, gift med Christen Adersen. Deres to lærde sønner, Søren og Adser Christensen kalder sig begge Bhi – ikke Hjordbjerg eller Hylke, da de får brug for et efternavn ca. 1603. Datidens *studiosi* af bondestand valgte ellers i de fleste tilfælde hjemstedet som efternavn.

Det er påfaldende, at Søren og Adser far Christen Adersen i Vor Herreds tingbog først efter 1650, da sønnerne er voksne, benævnes Christen Adersen *Bhi*.

Allerede i Lorentz Bies Stamtavle over en Norsk-Dansk slægt Bie nævnes formodninger² om, at denne familie Bie kunne have forbindelse til den danske præsteslægt Bhi/Bie. Ligeledes ses i stamtavlen omtalt to gårde, Øvre og Yttre Bie i Fjære Sogn, Aust-Agder Fylke i Norge, hvorfra endnu en norsk Bie-slægt stammer.³ Gårdene ligger på Norges sydkyst i nærheden af Arendal, hvorfra der dengang var livlig skibstrafik til Jylland.

Christen Adersen kunne måske være ophavsmand til navnet ved at nedstamme fra en af disse norske Bie-gårde, hvis beboere i 1500-tallet imidlertid er ukendte.

Som en komplikation viser det sig, at der er endnu en (lidt yngre) Christen Adersen, fæster i Hylke Sogn. Han har nok ikke kaldt sig Bhi; men hans børn fremsætter 1678 krav om arv efter hans afdøde bror Niels Adersen i Trondhjem, der kalder sig Bhi. Denne Niels Adersen Bhi er (den ældste sikre) stamfar til slægten i Lorentz Bies bog.⁴

De dokumenterede familieforbindelser mellem Hylke-egnen og Norge fremgår af Vor Herreds Tingbog 1678 og efterfølgende år, her gengivet i Bjarne Nørgaard Pedersens uddrag:

2/11 1678.

(323)

** Adser Christensen i Tebstrup på sine egne og søster Johanne Christensdatters vegne i Brørup begærede herreds-

Udsnit af Manzas kort fra 1846. Her ses egnen omkring Skanderborg Sø med Jordbjerg Gd. afmærket mellem søen og Hylke. Geodatastyrelsen, hkpn.gst.dk.

mændenes kundskab, anlangende hvor han var født, og hvem hans forældre var, og efterskrevne 24 dannemænd vidnede, at Christen Adersen, som boede og døde i Hylke, og **Niels Adersen, som boede i Trondhjem i Norge, og nu ved døden skal være afganget**, var fulde brødre af een far og een mor, og Christen Adersen avlede i sit ægteskab forbemeldte Adser Christensen i Tebstrup og Johanne Christensdatter i Brørup, og de er forbemeldte Niels Adsens sande og næste arvinger, såfremt Niels Adersen ingen ægtebørn sig har efterladt.

Niels Adersen Bhi i Trondhjem efterlod sig en søn af et første ægteskab. Derfor blev der intet at arve for hans slægtinge i Danmark. Uheldigvis er skiftet efter ham ikke bevareret, og skiftet efter hans enke⁵ indeholder ikke noget om mandens familieforhold til belysning af arvekravet fra Hylke. 13/8 1680.

(85)

** Hans Jonasen i Elling, formynder på sl Christen Pedersen Bhi i Borup hans børns vegne. efterskrevne vidnede, at sl

*Peder Christensen Bhi, som boede og døde i Borup, havde en søn **Adser Pedersen Bhi, som siden forrejste til Norge, og nu siges ved døden at være afganget**, og han havde en søn Christen Pedersen Bhi, som efter hans sl far boede og døde i Borup og var Adser Bhis bror, som har efterladt sig 4 ægte børn, navnlig Peder Christensen Jonas Christensen Karen Christensdatter og Cathrine Christensdatter, hvilke børn er sl Adser Pedersen Bhis rette arvinger, og andre vides ikke at være levende enten brødre søstre eller deres børn.*

I dette tilfælde var der ingen arvinger i Norge, så nu skal afdøde Christen Pedersen Bhis fire børn prøve at dokumentere, at Adser Pedersen Bhi er deres farbror:

15/10 1680.

(87)

*** Hans Jonasen i Elling, formynder på sl Christen Pedersen Bhi af Borup hans børns vegne et vidne, og efterskrevne vidnede, at sl Christen Pedersen Bhis børn af Borup, nemlig Peder Christensen Jonas Christensen Karen Christensdatter og Cathrine Christensdatter er sl Adser Pedersen Bhi, som nu ved døden skal være afganget i Norge, hans rette og sande arvinger, og slet ingen nærmere, som nu levende er.*

At arven først udbetales efter næsten seks års forløb skyldes, at boets forvalter, Jacob Lauridsen, havde købt arve-

gods efter Adser Pedersen Bhi for at kunne udbetale salgssummen til arvingerne i Danmark. Lovligheden af dette køb anfægtes af to nordmænd; men det afvises til sidst af Overhofretten.⁶ Retsstriden i Norge ses også publiceret i samlingen Norske Kongebrev.⁷

Forinden afspejles retssagen i endnu en udførlig redegørelse for familieforholdene, der viser, at "farbror" egentlig er en "halv-farbror", hvilket ikke ændrer arveberettigelsen, kun evt. beløbets størrelse.

1/12 1682.

(63)

*** Peder Iversen, ridefoged på Krogsgård, fuldmægtig på Jacob Lauridsen af Norge, fordum KM foged over Råbygdelauget fogderi sst, hans vegne med en landstingsstævning stævnede efterskrevne Katstrup bymænd for deres sandhed at aflægge anlangende en kvinde Karen Christensdatter Frost, som boede og døde i Borup, om hun ikke var sl Christen Pedersen Bhis mor, som boede og døde i Borup, efter sin sl mors dødelige afgang, og i lige måde stævnedes sl Christen Pedersen Bhis børn, nemlig Peder Christensen Bhi Jonas Christensen Karen Christensen Cathrine Christensdatter, de umyndige med deres lowværge, Hans Jonasen i Elling Zacharias Jonasen i Borup Christen Bhi i Testrupgård, desligeste sl Christen Pedersen Bhis hustru Olivia Jonasdatter med hendes lowværge, og efterskrevne vidnede, at sl Peder Christensen Bhi, forrige i Borup, havde til sin ægtehustru*

Jordbjerggaard, som den så ud omkring 1910. Skanderborg Historiske Arkiv.

Udsnit af kort over egnen omkring Grimstad år 1800. Her ses Bie-gårdene nord for Grimstad. www.kartverket.no

Karen Christensdatter Frost, og avlede tilsammen i deres ægteskab Christen Pedersen Bhi, som boede og døde i Borup, og har efterladt sig 4 umyndige børn, og vides ikke at være nærmere arvinger efter deres sl farbrødre Adser Pedersen Bhi og Christen Pedersen Bhi, og at sl Christen Pedersen Bhi, som boede og døde i Borup, og sl Adser Pedersen Bhi var halvbrødre, da de havde far sammen, og ej mor, og at sl Peder Christensen Bhi, som boede og døde i Borup, var sl Christen Pedersen Bhis far sst, og Karen Christensdatter Frost var hans mor. Varsel til Olivia Jonasdatter, sl Christen Bhis i Borup og hendes 4 børn samt Hans Jonassen i Elling Zacharias Jonassen sst Christen Knudsen Bhi i Testrup.

Til slut nævnes i Vor Herreds tingbog arven udbetalt:

30/7 1686.

(119)

** Hans Jonassen. Peder Christensen Bhi af Borup gav hans morbror Hans Jonassen afkald og kvittering for al den arv, som ham arveligt var tilfaldet efter hans sl farbror Adser Pedersen Bhi, som døde i Norge, som hans morbror Hans Jonassen på hans vegne og hans andre søskende, som formyn-der til sig annammede, og nu har afbetalt ham i rede

penge, nemlig 133 sletdaler, og Peder Bhi tilstod, at Hans Jonassen har leveret hans søster Karen Christensdatter Bhi til hendes fornødenhed på hendes arvepart 25 sletdaler.

En samlet oversigt over de ældste grene af den danske præsteslæggt Bhi ses i min afdeling af Erik Brejls hjemmeside www.brejl.dk eller på www.slægtogdata.dk/kilder.

Randi Rostrup i Sandnes v. Stavanger takkes for hjælp med norske kilder.

Noter

- ¹ Kirstin Nørgaard Pedersen, Søren Christensen Bhi i Ingstrup og hans forfædre i Voer Herred, Slægtsforskeren nr. 3 (2018), 37-44.
- ² Lorentz Bie: Stamtavle over den norsk-danske slægt Bie. (København 1947), s. 47. Formodningerne her er dog forkerte.
- ³ J. Landgraff, Grimstadslægter (Grimstad 1892).
- ⁴ I bogen kaldes Niels Adersen Bhi urigtigt "Emanuel Niels" på grund af en fejl i værket Norske Kongebrev II (1670-1680), nr. 52. (Norske Registre XIII 26a-28a). Det citerede testamente af 1.10.1673, kgl. konfirm. 6.4.1674, har i Danmark det rigtige fornavn, jfr. Persh. Ts. 7,V (1920), 184. (Norske Registre 36).
- ⁵ <<https://media.digitalarkivet.no/view/25078/221>>, fol. 216.
- ⁶ Overhofrettens Domme 1683:24, side 202f.
- ⁷ Norske Kongebrev Bd. III. Red. Rolf Fladby og Gunvor Foslie (Universitetsforlaget 1985), Nr. 142. 12/6 1683; Nr. 151. 6/6 1685.

En fæstebondes ulykkelige død i Hundborg i 1743

Af Erik Holm
Helshagevej 54, 7730 Hanstholm
Mali: erik.holm@hotmail.dk
Mobil: 51 24 34 48

Gården Råstrup ligger på Råstrupvej ved Hundborg. Dens historie går tilbage til 1100-tallet, og som tidligere hovedgård har den været hjemsted for mange begivenheder gennem årene.

En af de mere dramatiske udspandt sig en sommerdag i 1743, hvor en af gårdens fæstebønder, Niels Jensen Kaagaard fra Sjørring, mistede livet, mens han var på arbejde på Råstrup.

Gården ejedes dengang af major Jens Kraft, og som ladefoged havde han i 1738 ansat Ole Andersen. Det var et sammenstød med ham, der fik fatale følger for Niels Jensen Kaagaard fredag den 19. juli 1743.

Den ulykkelige udgang på episoden kan man læse om i kirkebogen for Sjørring Sogn i forbindelse med begravelsen af den dræbte:

"Niels Jensen Koegaard af Siøring blev i sin alders 54de aar desværre d. 19. juli dette aar i et slagsmaal paa Rostrup, - under hastighed og sinds overilelse, - ynkelig og ulykkelig af Rostrups ladefoged ihjelslagen, hvorefter det døde legeme i mere end 18ten uger bortstod i aaben grav, indtil endelig af øvrigheden blev given decision (tilladelse) til mulds paakastelse, som da og skete d. 2de december 1743"

Da der var tale om et drab, har begivenheden efterladt sig mange skriftlige spor i justitsprotokollerne for Hillerslev-Hundborg Herred og for Landstinget i Viborg.

De gamle protokollers oplysninger om sagen giver et godt indblik i, hvordan retsvæsnen under enevælden (1660 – 1849) håndterede et drab. Sagen giver endvidere anledning til at se nærmere på, hvordan man fra lovgivningsmagts side (kongen), så på sager om drab i 1700-tallet.

Endelig fortæller begivenheden noget om fæstebønders generelle vilkår under stavnsbåndet (1733 – 1788).

Den skæbnesvangre dag

Fredag den 19. juli 1743 kørte fæstebonden, Niels Jensen Kaagaard, fra Sjørring et læs ler til Råstrup. Han var 54 år gammel, hvilket på daværende tidspunkt var en meget høj alder. Alligevel var han på arbejde for sin fæstegårds ejer, major Jens Kraft, der betegnede Niels Jensen Kaagaard som "min bonde".

Ladefogeden, Ole Andersen, holdt opsyn med, at leret blev leveret af fæstebønderne – eller tjenerne, som man på Råstrup kaldte gårdens fæstere. Da han så det læs, som Niels ankom med, var han ikke tilfreds. Læsset var for lille, mente han, og det fik Niels at vide. I første omgang bøjede han

Gården Råstrup, som den har set ud i første halvdel af 1900-tallet. Bygningerne er ikke de samme som i 1743, men landskabet har næppe forandret sig. Lokalhistorisk Arkiv Hundborg.

nakken og tog mod bebrejdelserne. Men senere så han, at mange af de læs, som andre kom med, var af samme størrelse som hans eget, og at de ikke fik bebrejdelser af ladefogeden. Han følte sig på den baggrund så dårligt og uretfærdigt behandlet, at han opsøgte ladefogeden og spurgte ham, hvorfor han skulle have bebrejdelser for sit læs, når andre ikke fik det for læs af samme størrelse?

“Det skal du ikke blande dig i”, var det kontante svar, han fik. Dertil føjede Ole Andersen, at hvis de andre kom med et lille læs, så skete det kun en enkelt gang, men at Niels altid var “en lodden, filtet hund i sit arbejde”, dvs. én, man ikke kunne stole på og som blandede sig i ting, der ikke angik ham.

Niels var en temperamentsfuld mand, og det ydmygende svar fik vreden til at bruse op i ham. Han gengældte ladefogedens svar med de værste skældsord, han kendte.

Og han lod det ikke blive ved det. Lige i nærheden stod der ved et kar en “sårstang” - en solid kæp beregnet til at bruge, når der skulle bæres spande med vand. Den greb han og slog ud efter Ole Andersen. Men ladefogeden var hurtigere end den gamle Niels. Han undveg slaget og fik fat i sårstangen, som han vristede fra Niels.

Efter at have mistet sårstangen sprang Niels i sit raseri ind på Ladefogeden med de bare næver. Han kradsede ham i ansigtet, så han begyndte at bløde. Ladefogeden skubbede ham væk. Men det fik ikke Niels til at opgive. Han fik øje på en jerngreb, som stod i nærheden. Den tog han, svingede om sig med den og opfordrede ladefogeden til at give sig et slag.

Ole Andersen forholdt sig afventende, og det lykkedes nogle af de øvrige “tjenere”, der var kommet til stede, at vriste greben fra Niels. Det lagde ikke nogen dæmper på hans raseri. Nok nærmere tvært imod. Han fik øje på en anden jerngreb og fik fat i den. Han hævede den i vejret, gik ind på ladefogeden og slog.

Igen var Ole Andersen hurtigere end Niels. Han parerede slaget fra greben med sårstangen. Og nu var ladefogeden ikke afventende mere, men gav straks efter Niels et slag over skulderne eller ryggen med stangen.

Da det første slag med greben var mislykkedes for Niels, løftede han den igen til et nyt slag. Men inden han nåede at afgive det, slog Ole Andersen ham igen med sårstangen.

Det er usikkert, hvor det andet slag fra Ole Andersen ramte. Ingen af vidnerne så det tydeligt i kamptummelen, og Ole Andersen kunne senere ikke gøre rede for det. Men slaget medførte, at Niels øjeblikkelig faldt til jorden og blev liggende med et sår i tindingen og var ude af stand til at rejse sig.

Dermed var kampen forbi og Niels' skæbne beseglet. Han døde ikke på stedet, men blev bragt ind på folkestuen på Råstrup, hvor han døde natten efter hen mod morgenen.

Der rejses sag mod ladefogeden

Allerede mandag den 22. juli – altså kun 3 dage efter hændelsen – indkalder herredsfoged Peter Lübecker til retsmøde om sagen ved Hillerslev-Hundborg Herredsting. I justitsprotokollen kan man læse:

“Thi stævnes I Ole Andersen med forsvar at møde for mig i Retten paa Hillerslev-Hundborg Herreders ting den 30te juli førstkommende, beskyldninger, vidner og attester at anhøre, spørmaale at besvare, og derefter dom lide...”

Samtidig indkaldes 11 vidner og “kunsterfaren operateur” Jokun Christopher Appoldti fra Thisted med to mænd, som sammen med herredsfogeden skal syne liget af den dræbte. At Appoldti kaldes “kunsterfaren” henviser til, at han er faglig erfaren. Men kirurg (“operateur”) i nutidig forstand, har Appoldti ikke været.

Blandt de 11 indkaldte vidner er der både børn og voksne. De får besked på, at de har pligt til at møde op i Herredsretten for “at vidne og forklare oprindelsen og anledningen med alle omstændigheder til den ulykkelige handel og tildragelse, samt hvorledes fra først til sidst passerede”.

Husbond og anklager

I dag er det politiet og anklagemyndigheden, der tager afære i drabssager.

Men politiet eksisterede ikke på landet i 1743. Først i 1791 kom der en forordning om sognefogeder, der skulle varetage politimyndigheden i landdistrikterne. Før denne forordning var det et områdes hovedgård, der udøvede den lokale politimyndighed over gårdens fæstebønder, husmænd og alle andre beboere på hovedgårdens jorder.

Jens Kraft har altså som ejer af hovedgården Råstrup politimyndighed over for sin ladefoged. Han vælger nu ikke at bruge sin politimyndighed, men stævner i stedet Ole Andersen på vegne af den dræbte Niels Jensen Kaagaard.

Jens Kraft har allerede mistet en bonde i sagen, og med stævningen bringer han sig i en situation, hvor han gennem en retssag også risikerer at miste sin ladefoged. Men han har i situationen været nødt til at tage affære. Et drab skulle naturligvis bringes for retten.

Jens Krafts stævning af sin ladefoged fremgår af herredsfogedens indkaldelse til det første retsmøde i sagen. Den indledes med følgende:

"Peter Lübecker, Kongelig Majestæts Land-Fiscal udi Aalborg Stift, byfoged i Thisted og herredsfoged i Hillerslev Hundborg Herreder gør vitterlig, at for mig haver Ladet andrage velædle velbyrdige herre, major Jens Kraft til Rostrup, hvorledes han på sin bonde, den afdøde Niels Jensen Kaagaard af Sjørring hans vegne, skal være foraarsaget at lade søge og tiltale samt fælde dom over sin faste Ladefoged, Ole Andersen, formedelst det slag som han fredag den 19de juli har givet bemeldte afdøde Niels Kaagaard, og af hvilket formodentlig den afdøde fik sit banesaar, og foraarsagede hans saa hastige Død..."

At Peter Lübecker kaldes "land-fiscal" henviser til, at han er den, der på statens (kongens) vegne sørger for, at der bliver rejst tiltale i forbindelse med lovovertrædelser i sit embeds-område. Med Jens Krafts stævning kan Peter Lübecker koncentrere sig om at være dommer og ikke samtidig anklager.

Det centrale spørgsmål i sagen er: Er ladefoged Ole Andersen skyldig i mord, eller handlede han i lovligt nødværge? Sagen skal behandles med afsæt i den gældende lov, så lad os se lidt nærmere på, hvad den siger om mord og nødværge i 1743.

Danske lov af 1683

Den lov, som var gældende i 1743, er Christian den Femtes "Danske Lov". Den trådte i kraft i 1683, i begyndelsen af enevælden. Den afløste de landskabslove, som tidligere dannede forskelligt retsgrundlag rundt om i Danmark.

Med "Danske lov" blev retstilstanden overalt i Danmark den samme. Så det er altså under enevælden, at Danmark juridisk set for første gang bliver en samlet enhed.

"Danske lov" er omfattende og detaljeret. Den rummer bl.a. bestemmelser om stort set alt, hvad man kunne forestille sig, der ville kunne opstå tvister omkring. Til gengæld var der kun denne ene lov, som retsvæsnen skulle forholde sig til.

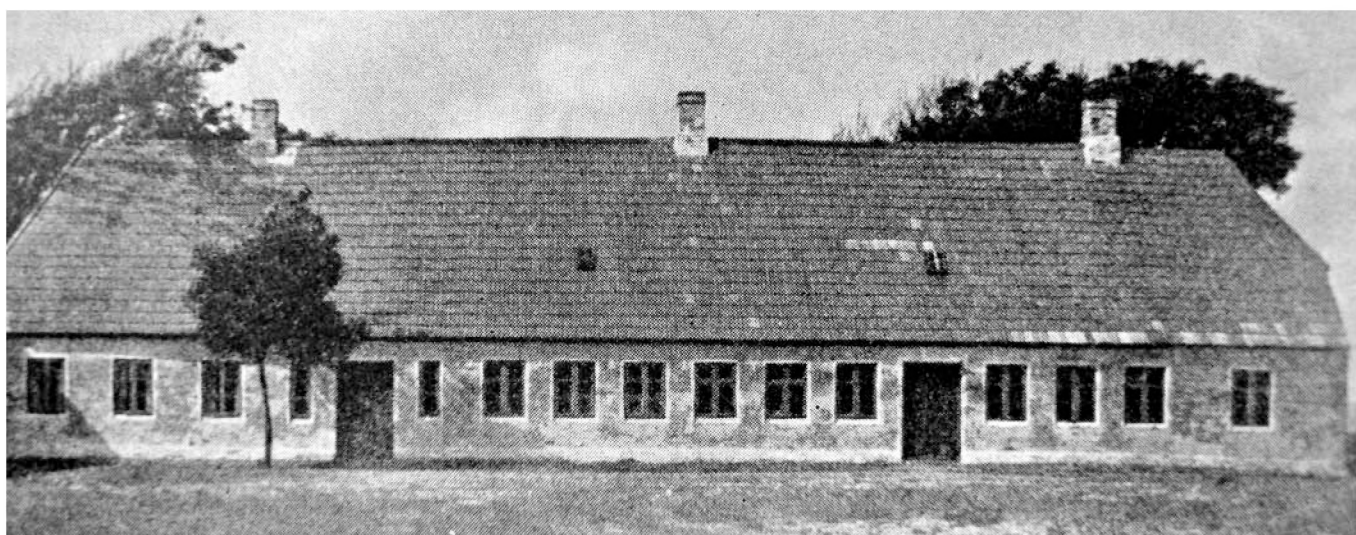
Om straffen for drab er "Danske Lov" klar:

"Hvo som dræber anden, og det ikke sker af Vaade, eller Nødværge, bøde Liv for Liv."

Mere komplekst er det, når der er tale om nødværge:

"Det skal være enhver, som voldelig overfaldes med Slag, Hug eller Sting, tilladt at værges sig selv, sit eget Liv, eller sit eget Gods".

Videre hedder det, at hvis overfaldsmanden "selv derover bliver dræbt, da ligger han paa sine egne Gerninger, og den, som sit Liv værgede, være sagesløs (uskyldig). Bliver nogen usamdrægtig med en Anden, og begærer Fred, og dog overvældes af den Anden, og ...han da dræber den Anden for at forsvare sit eget Liv, - beholder sin Fred, og bøde fyrretyve Lod Sølv til den dræbtes Arvinger."

Stuehuset på Råstrup set fra gårdspladsen

Man slipper altså for straf, hvis man i lovligt nødværge dræber en anden. Men selv om man frikendes for drab, skal man betale 40 lod sølv til de efterladte. Et lod er ca. 15 gram, så bøden er af en betragtelig størrelse, ca. 600 gram sølv.

Det kan ud fra en nutidig tankegang forekomme mærkeligt, at loven er sådan indrettet, at man kan blive frikendt og så alligevel skal betale en bøde/erstatning. Men i 1743 var der ikke kommuner eller andre institutioner, der var klar til at understøtte de efterladte. Så mon ikke det er tænkt som en pragmatisk måde at sikre den efterladte, der oftest var en kvinde, et eksistensgrundlag på?

Men lad os nu se, om Ole Andersen slipper så let.

Hvem skal forsvare for Ole Andersen?

Det fremgår af justitsprotokollen, at det er Jens Kraft, der sørger for, at Ole Andersen får en forsvarer. Så på én gang både stævner og forsvarer han altså sin ladefoged.

I sin anmodning til advokat Lyngby i Thisted, om at han vil tage sig af forsvaret af Ole Andersen, skriver Jens Kraft:

"Monsiur Lyngbye. Siden jeg som husbonde actionerer mod min ladefogede Ole Andersen angaaende min tjener Niels Kaagaard i Sjørring hans drab og dødsfald, som passerede her på gaarden d. 19. hujus (dennes) og sagen skal i retten ved Hillerslev Hundborg Herredsting i morgen, saa kan han ikke undvære forsvar i sagen, hvorfor jeg beder monsiuren, vil han for betaling paatage sig hans forsvarelse i hans egen nærværelse ved vidnernes førelse og alt andet deraf følgende, alt saaledes som han bedst synes conform (passende). Jeg forbliver eders tjenstskyldige tjener. Rastrup d. 29. juli 1743 J. Kraft."

Mon ikke de fleste advokater i dag ville betakke sig for at påtage sig opgaven som forsvarer i en drabssag med kun et enkelt døgn's varsel? Men Jens Lyngby påtager sig sagen. Han er en erfaren advokat, som har mange opgaver ved Herredsretten.

Til at repræsentere sig selv sender Jens Kraft en ansat på Råstrup, Mathius Christensen. Hvilke forudsætninger, han har for at optræde i retten, er det ikke muligt at fastslå. Han er under retshandlingen meget passiv, så det ser ud, som om han blot er et sendebud, der handler efter ordre fra Jens Kraft.

Dommer, forsvarer og anklager er nu på plads, og sagen kan begynde.

Herredstinget, tirsdag den 30. juli 1743

På det første møde om sagen tirsdag den 30. juli 1743 blev vidnerne afhørt.

Forsvareren, Jens Lyngby, stiller de samme spørgsmål til alle vidnerne. Ud over at få belyst de faktiske omstændigheder lægger han vægt på at få beskrevet de to involverede parter.

Og han har det klare sigte at få fremstillet Niels Kaagaard som en drikkædlig, hidsig og utilregnelig person – og ladefogeden som det modsatte.

Han spørger bl.a. alle vidnerne *"om ikke Niels Kaagaard i hans levende live og saa længe han i Sjørring har boet - imod 20 år - har været et uregerligt menneske, hengivet til drukkenskab, skælden og slagsmaal ved alle lejligheder?"*

Og Lyngby får de svar, han gerne vil høre. Alle uden undtagelse svarer på linje med vidnet Christen Christensen Damsgaard, som siger om Niels Kaagaard *"at han selv har hørt og overværet, at Niels Kaagaard desværre med drukkenskab, ugudeligt banden og klammeri, ved alle lejligheder opførte sig som en rasende mand, saa hvert skikkeligt menneske skyede hans selskab og omgang."*

Lyngby beder også vidnerne svare på, om de – i forbindelse med deres arbejde på Råstrup – om ladefogeden *"kan give ham anden skyld, end han har begejnet (omgåedes) tjenerne (altså fæstebønderne og ansatte) med al stilhed og skikkelighed, og dog har gjort husbondens arbejde vel, - og om der paa hans adfærd eller andet levned kan udsætte noget"*.

Vidnerne svarer stort set alle som Anders Christensen Ramsgaard, der siger: *"at Ole Ladefoged, i al den tid han har tjent på Rostrup, har opført sig fredeligt mod vidnet og de andre medtjenere, og hverken slaget, skældet eller pukket paa dem."*

Det lykkes altså for Lyngby gennem vidnerne at få tegnet et billede af en fortrukken og hidsig fæstebonde, der har overfaldet en rolig og besindig ladefoged.

Det er meget bemærkelsesværdigt, at "anklageren" – Jens Krafts repræsentant – ikke på noget tidspunkt stiller spørgsmålstegn ved det sort-hvide billede, der tegnes. Han stiller ikke et eneste spørgsmål til nogen af vidnerne eller den anklagede ladefoged.

Til retsmødet den 30. juli foreligger endvidere en attest fra den "kunsterfarne operateur" Appoldti om det syn, han har foretaget på den dræbte. Han skriver i sin attest: *"Efter Velædle herre Byfoged Lübeckers begæring, gjorde jeg underskrevne synet paa den afdøde Mand Niels Kaagaard paa Rostrup, og befandt ej andet på hans hele legeme lederet uden den venstre tindinge, og den højre øje blaa, hvilket jeg i al sandhed kan vidne, saa Sandt hjælpe mig Gud og hans hellige ord. Thisted d: 30 juli 1743. Appoldti."*

Den væsentligste skade, der er at se på den døde, er altså et sår i tindingen. Men Appoldti tager ikke i sin attest stilling til, hvordan såret mest sandsynligt er opstået. Stammer det fra et slag fra Ole Andersen, eller er det en følge af, at Niels Kaagaard faldt på et sted, hvor der lå sten på jorden, som kan have givet ham skaden i tindingen?

Retsmødet afsluttes med, at den videre behandling udsættes til den 6. august, hvor der igen sker en udsættelse – på forsvarerens anmodning – til den 20. august 1743.

Herredsretten den 20. august 1743

På Herredstinget tirsdag den 20. august 1743 sammenfatter forsvareren og anklageren deres opfattelse af sagen.

Forsvareren, Jens Lyngby, tager udgangspunkt i den forskel, der er mellem de to centrale personer i sagen, Niels Jensen Kaagaard og Ole Andersen. Han siger bl.a. om de to:

"Den ene, den døde Niels Kaagaard, som i levende live og indtil døden var et vildt, galt og rasende Menneske, ja drikke og klammeries broder og ugudelig skændegæst. Den 2.de, arrestanten, den efterlevende Ole Andersen ladefoged, som et stille, skikkeligt og fredeligt menneske, hvilket sole-klart fremstilles i samtlige vidners forklaring under acten."

Senere siger han om årsagen til, at det overhovedet kom til et slagsmål:

"Niels Kaagaard illede og irrede (provokerede) ladefogeden med det læs leer, item (på samme måde) skældede ham, fordi han med sandhed kaldte ham en filtet eller gnieragtig hund i hans sædvanlig arbejde."

At en forsvarer prøver at fremstille en modpart i et dårligt lys er altså ikke kun et nutidigt "forsvars-trick". Det blev brugt allerede i 1743.

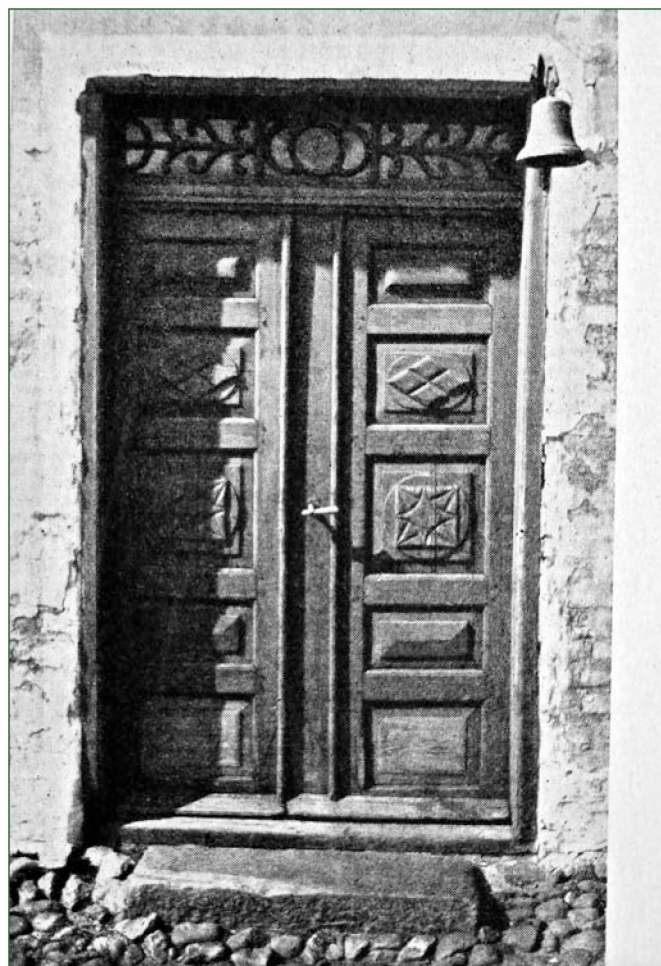
Men Lyngby forholder sig naturligtvis også til det centrale

spørgsmål i sagen: Er der tale om mord eller nødværge. Han finder, at sagen skal bedømmes ud fra:

1. Om man imod et ondt menneske maa hytte sig selv for sit livs eller legemes skade, naar man af ham angribes?
2. Om man er fri for det skades-ansvar, som saadan et menneske i sin ondskab og angribelse af vaade kan foraarsage sig selv?

Begge dele tilsiges i naturen og tillades i loven, og at Ole Ladefoged ikke har overgaaet disse grænser, bevises med de ved Hillerslev Hundborg Herredsting d. 30. juli passato (forrige måned) førte vidner."

Lyngby argumenterer ikke kun for, at Ole Andersen har handlet i nødværge. Han går videre og påstår, at Niels Kaagaard selv er skyld i sin død. Det er i hvert fald langt fra sikkert, at det er Ole Andersens slag, der har dræbt ham, påstår han:

Denne gamle køkkendør på Råstrup minder om en vis storhed. Lokalhistorisk Arkiv Hundborg

“...da ved man til visse ikke, om Niels Kaagaard er død af noget slag fra ladefogeden, thi han ved ikke selv i den forvirring (og) beængstelse, som da maatte være over ham, enten han sidste gang med saarstangen ramte Niels Kaagaard, eller hvor han ramte ham, og ingen af vidnerne kan sige det, men videre tilstaar de samtlige, at Niels Kaagaard faldt iblandt stene og gamle leer-stykker, hvoraf han gerne kan have faaet sit bane-stød, som han kunde have faaet det af saarstangen. Havde han faaet et slag af saarstangen, da maatte der have været et stort hul baade i tinding og hoved, huden brækket, og blod udgaaet, hvilket ej er sket. Det være nu, hvad det være vil, men i hvordan det ender, saa har dog Niels Kaagaard selv aarsaget sin død, hvor for jeg formoder Ole Ladefoged bliver for vider tiltale og straf frikendt.”

Hvad siger Jens Kraft?

Så vidt forsvareren. Men hvad siger Jens Kraft, der har rejst sagen?

Han møder som nævnt ikke selv op på Herredstinget, men sender en ansat, Mathius Christensen, med et kort skriftligt indlæg, der i sin helhed lyder:

Velædle og velvise hr dommer. Om endskønt vidnesbyrdene vel synes at hælde noget til ladefogeden Ole Andersens forsvaret og frelse, saa er her dog en død mand, hvis blod efter Guds og kongens lov kræver gengæld, imidlertid saa kortelig henstiller jeg paa mit herskabs vegne til den velædle dommers kendelse, om ikke ladefogeden bør at bøde liv for liv. Jeg forbliver den velædle dommers ydmygste tjener. Rastrup d. 6te aug. 1743. Mathius Christensen.

I forhold til det meget lange og detaljerede indlæg fra Ole Andersens forsvarer er indlægget fra anklageren meget kort og svagt. Der fremføres ingen argumenter for den krævede dødsstraf, og der siges intet om Ole Andersens andel i, at sagen udviklede sig som den gjorde.

Dommen

Et drab er en alvorlig sag, og Peter Lybecker er da også omhyggelig i beskrivelsen af dommens præmisser. Han indleder domsafsigelsen med følgende:

“Dom udi sagen indstævnet af velædle og velbårne herre major Jens Kraft til Rastrup på sin afdøde bonde Niels Kaagaards og arvingers vegne, contra hans ladefoged Ole Andersen. Begrundelsen eller anledningen til Niels Kaagaards død har han selv været, thi det er bevidnet under acten (sagen) at være kommet deraf, at da ladefogeden på Rostrup,

Ole Andersen, havde dadlet på ham for et læs ler, som han havde ført til gaarden og var for lille, kom Niels Kaagaard noget derefter til huset hvor ladefoged Ole Andersen var inde...”

Herefter følger en detaljeret gennemgang af forløbet med slagsmålet, inden Peter Lybecker når frem til sin konklusion:

“Vi have saa nøje eftertænkt dette ulykkelige tilfælde og det ulyksalige menneske

Niels Kaagaards død, som for os har været muligt. Vi befinde, at hans død og dødstimen har været efter hans Leve-måde. Dernæst befinder vi af alting, at ladefogeden ved denne omgang har opført sig, som den der hverken havde lyst, eller tanke eller vilje i det som skete, ja skyede Niels Kaagaard så længe han kunde, og indtil Niels Kaagaard med så farligt et instrument slog efter samme, og atter anden gang havde den opløftet mod Ole Ladefoged. Vi ser ej heller at nogle af vidnerne har vidnet, at de vidste, hvor det slag af Ole Ladefoged ramte som foraarsagede Niels Kaagaards fald, men mere at han faldt i ler og stene og i slaget snublede, saa at ej fast kan siges om han og fik sin død af dette slag.

Altsaa ved vi ej rettere at skønne og kende end... hans gerning efter allernaadigste lov kan kaldes våde og nødværge, og han alene (skal) bøde til den dræbtes arvinger 40 lod sølv, og det inden 15 dage efter denne doms forkyndelse, og dernæst betale de beviselige omkostninger, og hvis hans midler ej tilstrækker, så at omkostningerne udredes af amterne i allerunderdanigst følge hans kongelige majestæts anordning. Peter Lybecker.”

Ole Andersen slipper altså ved Hillerslev-Hundborg Herredsting med en bøde på 40 lod sølv og betaling af sagsomkostningerne.

Men dermed er sagen ikke forbi. Den skal også behandles ved Landstinget i Viborg.

Viborg Landsting, den 18. september 1743

Behandlingen på Landstinget finder sted onsdag den 18. september 1743.

Der er også denne gang et meget kort indlæg fra Jens Krafts advokat, som kræver dødsstraf.

Ole Andersens forsvarer er denne gang landfiscal N. Forsom fra Ringkøbing. Han gennemgår detaljeret hændelsen på Råstrup den 19. juli. Som et nyt element i forsvaret fremhæver han, at ladefogeden ikke havde fysisk mulighed for at undgå en konfrontation med Niels Kaagaard:

"...at stedet paa hvilket Niels Kaagaard angreb ladefogeden var saaledes beskaffen at ladefogeden ikke uden allerhøjste fare for sit liv, videre kunde undløbe thi endskønt det ikke ved underretten er oplyst, saa er det dog beviselig og sandt:

- 1. At den døde Niels Kaagaard stod i norden og havde marken bag.*
- 2. At ladefogeden derimod havde et vand på sin agter side, en høj havedige paa vester side og bag ved sig en dige med led eller port paa ind til gaarden, hvilket ladefogeden selv for retten bekender og tilstaar, og af hans medfølgende vagtpersoner navnlig Mads Christen og Anders Christensen, begge fra Sperring, her ærlig kan bekræftes"*

Ole Andersens forsvarer indstiller afslutningsvis til Landstinget, at dommen fra Hillerslev-Hundborg Herredsting stadfæstes.

Landstingets dom

Landstingsdommerne er enige i herredsfoged Peter Lybeckers dom. Ole Andersen frikendes for drabet, men skal betale 40 lod sølv til Niels Jensen Kaagaards arvinger.

At anklagen mod Ole Andersen ikke har været ført med særlig kraft får man et tydeligt indtryk af i Landstingets domsafsigelse. Retten lægger alene vægt på forsvarerens argumentation, og tillægger ikke ladefogeden nogen som helst andel i, at situationen udviklede sig som den gjorde, - tvært imod:

"Major Kraft til Rostrup contra Ole Andersen Arrestant. Af førte vidner og omstændigheder ses og bevises, at den afdøde Niels Jensen Kaagaard har lang tid vaaren hengiven til drukkenskap og klammerig, og paa den omtvistede tid har udsat hovarbejde, vaaren opsetsig og opirret ladefogeden, som var beskikket til at kommandere ham på husbondens vegne, ja og har idelig udviklet sig på ham med onde ord, og har saaret ham blodigt i ansigtet, og ej har villet holde sig fra at anfælde ladefogeden. Og ligeledes erfares og er bevist, at den paastævnte ladefoged Ole Andersen altid har vaaren fredsommelig og sagtmodig og udi den omtvistede handel forsøgt at afværge al udstand og klammeri.... Saa efter disse omstændigheder sees ikke at den indstævnedede Ole Andersen ladefoged kan dømmes for at være den afdødes drabsmand, men som den, der i sin ladefogedforretning til at fremme husbondens arbejde, mod en opsætsig bonde, har forsvaret sig, og saaledes ej kan anses til større straf end at bøde 40 lod sølv til den afdødes arvinger.

Ole Andersen kan altså forlade Landstinget som en fri mand.

Og den måde, han har handlet på over for Niels Kaagaard, blåstemmes af Landstinget. Han har handlet, som man dengang forventede, at en ladefoged gjorde over for en bonde, der ikke rettede ind efter de ordrer, der blev givet af husbondens repræsentant.

Den åbne grav

Med Landstingets dom 18. september 1743 burde Niels Jensen Kaagaard omsider kunne begraves, - 2 måneder efter sin død. Men sådan går det ikke.

I Justitsprotokollen for Hillerslev-Hundborg Herred kan man nemlig læse et brev fra Niels Kaagaards enke, Else Knudsdatter, til herredsfogeden, dateret 19. november 1743, altså nøjagtig 4 måneder efter at Niels Jensen Kaagaard blev dræbt, og 2 måneder efter Landstingets endelige dom:

"Deres kongl. majestæts land fiscal, by- og herredsfoged ædle og velvise Sr. Lybecker.

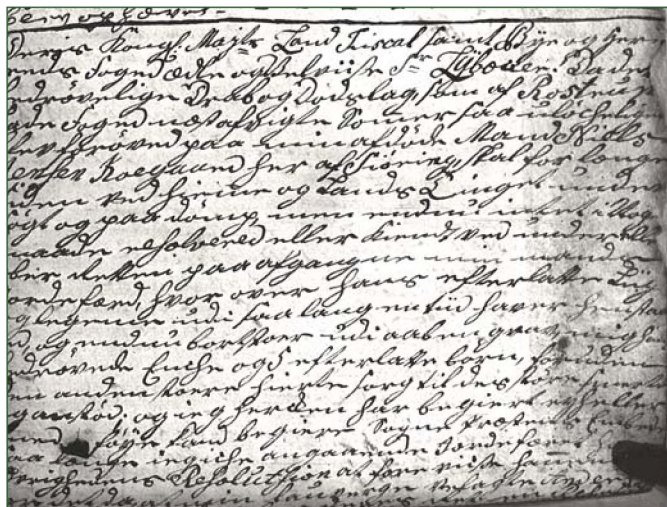
Det bedrøvelige drab og dødsslag som af Rostrups ladefoged næstafvigte sommer så ulykkeligen blev forøvet på min mand Niels Jensen Koegaard her af Sjørring, er for længe siden ved hjemme- og landstinget undersøgt og paadømt.

Men endnu er intet i nogen maade resolvered (besluttet) angaaende min mands jordefærd, hvorfor hans efterladte lig og legeme udi så lang en tid har henstaaed og endnu bortstaar i aaben grav. Mig hans bedrøvede enke og 5 efterladte børn – foruden den endnu store hjertesorg – til stor smerte og anstød, og jeg hverken har begæret eller kan med føje begære sognepræstens embede (at begrave min mand) saa længe jeg ikke angaaende jordefærden har øvrighedens resolution at forevise ham.

Da beder jeg ydmygt, at hans lig tilkendes kirkegaard og en christelig jordefærd, saa som det dog i retten er bevidst at min saa ulykkeligt afdøde mand – skønt han er falden under hastighed og sinds overrillelse – dog hverken haver myrdet sig selv ej heller i andre maader kan betegnes blandt dem, som man med føje kan (nægte) en christelig begravelse.

At denne min ærbødige begæring til den velvise dommer ikke skal være min kære husbonde højædle og velbårne herre Major Jens Kraft til Rostrup ubekendt, da haver jeg ham samme i dag ydmygt givet i hænde til selv behagelig fri paategning om den gode herre herved maatte have noget at erindre. Hvornæst jeg under hjertelig forventning af den gunstige øvrigheds trøstelige resolution forbliver udi hengivenhed den ædle velvise og højstærede herre byfogeds ydmygste tjenerinde. Sjørring by d. 19. nov. 1743. Else Knudsdatter.

Klip fra Hillerslev-Hundborg Herreds justitsprotokol fra 19. november 1743, hvor Else Knudsdatter anmoder om at få tilladelse til at begrave sin afdøde mand.

Jens Kraft har påtegnet skrivelsen, at han ikke har noget imod, at enkens ønske opfyldes.

Det er ikke sandsynligt, at Else Knudsdatter selv har været i stand til at formulere skrivelsen til Peter Lybecker. Mon ikke det er præsten, der har hjulpet? Ud over at hjælpe en efterladt enke, så har han vel også en interesse i at få en afklaring på, hvad der skulle ske med liget, der så længe har stået i en åben grav på Sjørring Kirkegård.

Når der i Else Knudsdatters anmodning om begravelse lægges vægt på, at Niels Kaagaard ikke har slået sig selv ihjel – altså ikke er selvmorder – hænger det givetvis sammen med, at brevsriveren godt kender bestemmelserne om begravelse af selvmordere i Danske Lov: "Den, som sig selv ombringer, have sin Hovedlod forbrut til sit Herskab, og maa ej begravis enten i Kirken eller paa Kirkegaard, med mindre hand gør det i Sygdom og Raseri."

Else Knudsdatters anmodning bliver samme dag, altså den 19. november 1743 behandlet i Herredstinget:

For retten fremstod Anders Jensen af Sjørring, som lauværge for Else Knudsdatter, den afdøde Niels Kaagaards enke, og lagde i retten hendes skriftlige andragende af dags dato, som han begærede for retten læst og acten tilført ... Og efter dette bad Anders Jensen om dommernes gode eragtede (velvillige syn på sagen).

Dommerne kendte saaledes: Af de i hovedsagen førte vidner er klarlig nok, at den afdøde Niels Koegaards død er sket aabenbare og hverken paa mark eller sti. Det kan ej heller henregnes, at han har ombragt sig selv, saaledes som hans majestæts allernaadigste lovbog omtaler, men alene at

han af sinds overilelse har forvoldt sig det slag, hvorefter han siden har maattet dø... Efter saadanne omstændigheder finder dommerne ikke noget til hinder for, at han forlængst kunne have været begravet i kirkegården og nødt jordspaaastelse, som herved for ret kendes. Det bemeldte Niels Kaagaards døde legeme maa og bør begraves i kirkegården og nyde jordspaaastelse efter christelig skik og ceremonie.

Dermed kan det sidste punktum sættes i sagen, og præsten i Sjørring kan omsider give Niels Jensen Kaagaard en kristelig begravelse.

Det skete mandag den 2. december 1743. Det er godt 20 uger efter, at han døde, og ikke "kun" 18, som præsten skriver i kirkebogen.

Enevældens retssystem

De oplysninger, som de mere end 275 år gamle justitsprotokoller giver om sagens gang, aftvinger respekt for enevældens retsvæsen. Der blev gået til sagen med stor grundighed, og ikke mindst er det bemærkelsesværdig, at sagen er færdigbehandlet ved både Herredsting og Landsting i løbet af så kort tid.

Det første retsmøde i sagen blev afholdt 11 dage efter drabet, og sagen var færdigbehandlet ved Landstinget allerede den 18. september 1743, 2 måneder efter at Niels Jensen Kaagaard døde.

Det er en imponerende hurtig sagsbehandling. Og det ser ud, som om sagen er undersøgt på alle de måder, som var mulig i 1743. Det hjalp naturligvis på tidsforløbet, at de muligheder, man dengang havde for at lave kriminaltekniske og retsmedicinske undersøgelser, var meget begrænsede.

Men bag det hurtige sagsforløb må der også ligge en indarbejdet praksis ved både Herredsting og Landsting. Man efterlades i denne sag med det indtryk, at enevældens retssystem var effektivt og hurtigt.

Hvad retssagen ellers fortæller

Ét er, at retssystemet er hurtigt og effektivt, men behandles de involverede parter også fair i sagen?

Det er meget svært i nutiden at vurdere en retshandling, der ligger 275 år tilbage.

Målt med en nutidig målestok slipper Ole Andersen meget

let gennem sagen. Men når retssagen forløber som beskrevet, og de afsagte domme bliver, som de gør, så må det være udtryk for datidens syn på, hvad der var ret og rimeligt.

Dermed siger sagen også noget om det daværende samfunds syn på de i sagen involverede parter.

Ladefogeden får Landstingets ord for, at han ikke kun er uskyldig, men også at han kan anses som *“den, der i sin Ladefogedforretning til at fremme husbondens arbejde, mod en opsætsig bonde, har forsvaret sig”*.

Han tillægges ikke nogen som helst andel i, at sagen udviklede sig, som den gjorde. Hans handlinger den 19. juli, og hans måde at kommunikere med Niels Jensen Kaagaard på i forbindelse med episoden, anses af både Herreds- og Landsting for at være passende i det job, han har.

Det siger noget om, hvordan man så på fæstebønder i 1743. En fæstebonde skulle være *“hørig og lydig”* som det udtrykkes i fæstebreve fra dengang. Det tilkom ikke ham at stille spørgsmål ved ladefogedens vurderinger. Gjorde en fæstebonde det, måtte han tåle at blive affejet og ydmyget, som Niels Jensen Kaagaard blev den 19. juli 1743 på Råstrup.

I Landstingets behandling af sagen kommer det frem, at ladefogeden havde to *“vagtpersoner”* med sig på arbejde den 19. juli. Det kunne tyde på, at fæstebønderne ikke altid levede op til at være *“hørige og lydige”*, og at der undertiden var episoder, som krævede, at ladefogeden havde fysisk opbakning.

I modsætning til de energiske forsvarere, der optræder i sagen, så er anklageren meget tilbageholdende. Det er måske medvirkende til, at ladefogedens andel i sagsforløbet slet ikke problematiseres i retshandlingen. Det ser ud, som om Jens Kraft reelt ikke er interesseret i at få sin ladefoged dømt som drabsmand.

Det gør også retshandlingen *“skæv”*, at alle vidnerne er i et afhængighedsforhold til ladefogeden og Jens Kraft. De udtaler sig under et pres, som må have påvirket deres vidneudsagn. Ensartetheden i alle vidnerne svar tyder også på, at de har fået gode råd om, hvad de burde sige som vidner, eller at det lå indlejret i *“tjenerne”*, at man ikke siger noget ufordelagtigt om dem, der er ens foresatte.

Til fordel for ladefogeden må det siges, at der er en vis usik-

kerhed om årsagen til Niels Jensen Kaagaards død. Godt nok er det meget usandsynligt, at han døde, fordi han snublede og slog hovedet mod nogle sten. Men var Ole Andersens andet slag med sårstangen så kraftigt, at det alene forårsagede hans død? Eller tilstødte der – også – Niels noget andet fysisk, som følge af den voldsomme ophidselse og de fysiske udfoldelser under slagsmålet? Niels var jo en meget gammel mand, så hans fysik har helt sikkert været på overarbejde i slagsmålet med ladefogeden.

Tvivlen bør altid komme den anklagede til gode. Det gjorde den til fulde – og måske lidt til – i denne sag.

Else Knudsdatter

Efter drabet på Niels Jensen Kaagaard stod Else Knudsdatter tilbage som enke. Det må naturligvis have været chokerende og trist at blive enke på den måde, som det skete i denne sag.

Men materielt var hendes situation ikke så håbløs endda. Hun oplyser i brevet til dommeren den 19. november 1743, at hun er ladt tilbage med 5 børn. Det er korrekt, men når man ser på børnenes alder, har de fleste af dem formodentlig været en god hjælp for hende på det tidspunkt, hvor hun mister sin mand. Den ældste i børneflokkene, Knud, er 20 år i 1743. Derefter følger Peder på 18, Anna på 16, Jens på 13, og endelig er der Zidsel på 9 år.

Hun fik endvidere en ikke ubetydelig økonomisk erstatning, som hun kunne bruge til at klare dagen og vejen efter mandens død. Og skal man fæste blot lidt lid til vidneudsagnene, så har det måske ikke altid været let for Else Knudsdatter at være gift med Niels Jensen Kaagaard. Måske har det på nogle områder endda været en lettelse for hende at blive enke?

Hvordan hendes liv så blev som enke, ved vi ikke noget om. Hun forblev ugift, og døde først 26 år senere, i 1769, hvor hun var 78 år.

Kilder:

Kirkebog for Hundborg Sogn 1703 – 1769.

Justitsprotokoller for Hillerslev-Hundborg Herred 1741 – 1743

Justitsprotokol for landstingshøreren 1734 - 1744.

Viborg Landstings dombog 1736 – 1756.

Generalforsamling – Danske Slægtsforskere - 2019

**Der indkaldes hermed til ordinær generalforsamling i Danske Slægtsforskere
lørdag den 27. april 2019 kl. 11.30 på Milling Hotel, Viaduktvej 28, Middelfart.**

Dagsorden:

1. Valg af dirigent og stemmetællere.
2. Bestyrelsen aflægger beretning for det forløbne år.
3. Kassereren aflægger det reviderede regnskab til godkendelse.
4. Fastsættelse af kontingent for det kommende år.
5. Godkendelse af budget for det indeværende og det kommende år samt godkendelse af kontingent for det kommende år.
6. Behandling af indkomne forslag.
 - a. **Forslag om vedtægtsændringer** (bestyrelsen)
Begrundelse: Se særskilt oplæg
 - b. **Forslag om online afstemning** (Tine Susanne Olsen, Danske Slægtsforskere Fakse)
Begrundelse: Et ønske om at sikre, at flest mulig medlemmer af foreningen får størst mulig indflydelse på foreningens virksomhed, så kan folk sidde hjemme og stemme. Det er ikke alle der har mulighed for at komme til en generalforsamling, fx på grund af være sygdom eller af andre årsager.
 - c. **Forslag om live streaming fra generalforsamlingen** (Tine Susanne Olsen, Danske Slægtsforskere Fakse)
Begrundelse: Et ønske om at sikre, at flest mulig medlemmer af foreningen får størst mulig indflydelse på foreningens virksomhed ved at de mennesker, som ikke kan deltage på generalforsamlingen enten på grund af sygdom eller andre årsager, får den mulighed, at de kan sidde et sted og følge med live.
 - d. **Det tillades Knud Haaning Andersen at blive medlem af Danske slægtsforskere**
Begrundelse: Som et resultat af en konflikt i DIS-Danmark, en konflikt præget af personfnidder og jantelov, blev min mand Knud Haaning Andersen (KHA) udelukket af foreningen indtil videre. Nu er det 6 år siden og så må det nu være på sin plads at få den sag afsluttet. Det tjener ikke i Danske Slægtsforskere interesse, at man på grund smålig personfnidder og gammelt nag holder en meget aktiv slægtsforsker ude af foreningen. KHA har i tidens løb lavet meget af slægtshistorisk interessante ting. Lad mig nævne: Transskriberet alle godsskifter på Mors. Offentliggjort på hans egen hjemmeside og Erik Brejls hjemmeside. Fotograferet ½-1 mill. arkivsider. Alt sammen gjort tilgængelig for alle slægtsforskere på Hammerum herreds hjemmeside samt på Ole Wadschiers hjemmeside. KHA har oprettet administrerer adskillige facebookgrupper vedrørende slægtsforskning herunder bl.a. "DNA og Slægtsforskning" med ca. 1800 medlemmer og meget høj aktivitet.
 - e. **Det pålægges bestyrelsen at fjerne alt på "Hammerum Herred" som er fotograferet af Knud Haaning Andersen**
Begrundelse: Hammerum Herred ejes nu af Danske Slægtsforskere, og det virker dobbeltmoralisk at foreningen bruge fotograferinger på hjemmesiden, når man ikke vil have KHA som medlem af foreningen. Forslaget bortfalder hvis forslag d vedtages.
 - f. **Det pålægges bestyrelsen, at man fra indlæg skrevet af Jesper Skov i Slægt og Datas debatforum den 16.april 2017 kl. 08.05 at fjerne sætningen: Knud Haaning bruger sandsynligvis nogle maillister fra dengang han var kasserer i DIS til at sende ud med.**
Begrundelse: Jesper Skov har ingen dokumentation for at det som han skriver er sandt. Hvilket det i øvrigt heller ikke er. Jesper har desværre ikke ville vedgå, at der er tale om en fejlslutning. Derfor skal sætningen fjernes.
 - g. **Det pålægges bestyrelsen at sørge for at indlæg skrevet af Palle Buch Carlsen den 1.april 2015 kl.20.17 og af Arne Feldborg samme dag kl. 20.19 Under "Nogen der ved hvad dette går ud på?" slettes.**
Begrundelse: Det som såvel PBC og AF påstår i deres indlæg er gætterier og de 2 herrer har aldrig kunnet eller villet fremlægge dokumentation for rigtighed i deres påstande. Deres hensigt har udelukkende været at tilsvine min mand ved brug af løst sagte påstande.

Fortsættes

7. Valg til bestyrelsen
- 7a. Valg formand (kun lige år). 7b. Valg af kasserer.
- 7c. Valg af bestyrelsesmedlemmer
På valg: Per Andersen, Anton Blaabjerg, Bodil Grove Christensen, Lone Bergmann
- 7d. Valg af suppleanter
På valg: Yvonne Christiansen, Nic Johannsen
8. Valg af interne revisorer
- 8a. Valg af to interne revisorer for et år
På valg Svend Erik Christiansen og Knud Spangsø
- 8b. Valg af en revisorsuppleant for et år
På valg: Per Vengfelt
9. Eventuelt

Efter generalforsamlingen vil der være foredrag om DNA v/Michael Dupont

Dagens program:

- 11.30 – 12.45: Ankomst, registrering og frokost
- 12.45 – 13.00: Udlevering af stemmesedler
- 13.00 – 15.00: Generalforsamling
- 15.15 – ?: DNA v/Michael Dupont

Du er velkommen til at tage én ledsager med.

Forplejning er gratis, også for ledsageren.

Hvis du/l vil deltage i frokosten, skal du tilmelde dig. Dette skal ske senest 7. april 2019 på hjemmesiden. Tilmelding til generalforsamlingen alene er ikke obligatorisk, men det letter planlægningen af arrangementet, hvis du tilmelder dig.

Generalforsamlingen 2019 holdes på Milling Hotel i Middelfart

Nuværende Vedtægter for Danske Slægtsforskere

1. NAVN OG HJEMSTED

Foreningens navn er Danske Slægtsforskere (Danish Genealogical Society). Hjemstedet er Danske Slægtsforskernes kontoradresse.

5. LOKALFORENINGSRÅD

Stk. 3. Lokalforeningsrådets opgaver er at inspirere Danske Slægtsforskere til aktiviteter, projekter og udviklingsopgaver samt i ønsket omfang at inspirere og koordinere aktiviteter mellem lokalforeningerne. Lokalforeningsrådet indstiller størrelsen af aktivitetstilskuddet til bestyrelsen.

6. BESTYRELSE

Foreningen ledes af en formand, en kasserer og ni bestyrelsesmedlemmer, der vælges for to år ad gangen. Formanden vælges i lige år, kassereren i ulige år. 3 øvrige bestyrelsesmedlemmer i lige år, 4 øvrige bestyrelsesmedlemmer i ulige år. Genvalg kan finde sted. De sidste to bestyrelsesmedlemmer vælges af Lokalforeningsrådet, se § 5, stk. 2.

Stk. 2. Der vælges 2 suppleanter til bestyrelsen på foreningens generalforsamling for et år. Afgår et bestyrelsesmedlem i utide, indtræder en suppleant i stedet. Suppleanten forbliver medlem af bestyrelsen til næste generalforsamling. Genvalg kan finde sted.

Stk. 5. Bestyrelsen kan efter behov nedsætte udvalg, arbejdsgrupper o.l. med deltagelse af medlemmer uden for bestyrelsens kreds.

7. GENERALFORSAMLING

Stk. 6. Generalforsamlingen er beslutningsdygtig uden hensyn til, hvor mange medlemmer der er til stede. Generalforsamlingens beslutninger træffes ved simpel stemmeflerhed blandt de afgivne stemmer, medmindre andet følger af nærværende vedtægt. Afstemning skal finde sted skriftligt, såfremt mindst 10 % af de tilstedeværende medlemmer ønsker det. Personvalg er dog altid skriftligt, såfremt mindst 1 person ønsker det.

10. TEGNING OG HÆFTELSE

Foreningen forpligtes udadtil ved underskrift af formanden og et bestyrelsesmedlem.

Stk. 2. Der påhviler ikke foreningens medlemmer nogen personlig hæftelse for de foreningen påhvilende forpligtelser.

11. VEDTÆGTSÆNDRINGER

Stk. 2. Hvis forslaget får flertal, men dette flertal ikke udgør 2/3 af de afgivne stemmer, skal forslaget, såfremt det ønskes fremmet, genfremsættes på en ekstraordinær generalforsamling, der indkaldes jf. § 9, stk. 2. På denne generalforsamling kan forslaget vedtages med almindelig stemmeflerhed. Vedtægter for Danske Slægtsforskere

Forslag til nye Vedtægter for Danske Slægtsforskere

1. NAVN OG HJEMSTED

Foreningens navn er Danske Slægtsforskere (Danish Genealogical Society). Hjemstedet er den til enhver tid værende kasserers adresse.

5. LOKALFORENINGSRÅD

Stk. 3. Lokalforeningsrådets opgaver er at inspirere Danske Slægtsforskere til aktiviteter, projekter og udviklingsopgaver samt i ønsket omfang at inspirere og koordinere aktiviteter mellem lokalforeningerne. Lokalforeningsrådet indstiller størrelsen af aktivitetstilskuddet til bestyrelsen.

6. BESTYRELSE

Foreningen ledes af en formand, en kasserer og ni bestyrelsesmedlemmer, der vælges for to år ad gangen. Formanden vælges i lige år, kassereren i ulige år. 3 øvrige bestyrelsesmedlemmer i lige år, 4 øvrige bestyrelsesmedlemmer i ulige år, samt valg til ledige poster. Genvalg kan finde sted. De sidste to bestyrelsesmedlemmer vælges af Lokalforeningsrådet, se § 5, stk. 2.

Stk. 2: Suppleanter til bestyrelsen vælges på foreningens generalforsamling for et år. Afgår et bestyrelsesmedlem i utide, indtræder en suppleant i stedet. Suppleanten forbliver medlem af bestyrelsen til næste generalforsamling.

Stk. 5: Bestyrelsen kan efter behov nedsætte udvalg, arbejdsgrupper o.l. med medlemmer uden for bestyrelsens kreds.

7. GENERALFORSAMLING

4. Fastsættelse af kontingent for det kommende år.

Stk. 6: Generalforsamlingen er beslutningsdygtig uden hensyn til, hvor mange medlemmer der er til stede. Generalforsamlingens beslutninger træffes ved simpel stemmeflerhed blandt de afgivne stemmer, medmindre andet følger af nærværende vedtægt. Afstemning skal finde sted skriftligt, såfremt mindst 10 % af de tilstedeværende medlemmer ønsker det. Personvalg er dog altid skriftligt.

10. TEGNING OG HÆFTELSE

Foreningen forpligtes udadtil ved underskrift af formanden og et bestyrelsesmedlem.

Stk. 2: Der påhviler ikke foreningens medlemmer nogen personlig hæftelse for de af foreningen påhvilende pligter.

11. VEDTÆGTSÆNDRINGER

Stk. 2: Hvis forslaget får flertal, men dette flertal ikke udgør 2/3 af de afgivne stemmer, skal forslaget, såfremt det ønskes fremmet, genfremsættes på en ny generalforsamling, tidligst 2 uger og senest 4 uger efter den første. På denne generalforsamling kan forslaget vedtages med almindelig stemmeflerhed.

Bestyrelsens beretning for 2018

Foreningen

Foråret 2018 var præget af travlhed i Fremtidsudvalget. Der blev arbejdet hårdt og effektivt, men i en god samarbejdsånd mod et fælles mål. Samtidig var der stor aktivitet på Forum, hvor der fremkom mange udtalelser både for og imod en sammenlægning. Resultatet blev dog – som vi alle ved – en bred vedtagelse af sammenlægningen mellem det gamle DIS Danmark og Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger, og samtidig blev det besluttet, at vores forening nu skulle hedde Danske Slægtsforskere.

I forbindelse med sammenlægningen besluttede bestyrelsen, at det var vigtigt, at foreningen fik et nyt image, der kunne samle de to foreninger og samtidig signalere ikke bare ny identitet, men også friskhed og åbenhed.

Det blev til et nyt logo, nye materialer til uddeling i form af hæftet Ny i Slægtsforskning, nye beach flags, roll-ups, etc.

Og det er med meget stor tilfredshed, at bestyrelsen kan konstatere, at vi i løbet af 2018 har fået mere end 1000 nye medlemmer, og at vi har fået tegnet partnerskabsaftaler med ikke mindre end 43 lokalforeninger (15 tidligere DIS Danmark-foreninger, 22 tidligere SSF-foreninger og 6 nye foreninger).

Ekspeditionen

I sensommeren valgte Arne Christiansen efter en meget stor og mangeårig indsats for foreningen at stoppe sit arbejde i ekspeditionen. Vi vil gerne hermed sige oprigtigt tak for denne arbejdsindsats.

Dette betød, at ekspeditionen nu er flyttet til foreningens lokaler i Albertslund, og at vi har fået en ny person til at betjene ekspeditionen, nemlig Katja Guldbæk. Desværre har kombinationen af ny betjening i ekspeditionen og utrolig stor tilgang af nye medlemmer og foreninger betydet, at der har været relativt lange ekspeditionstider. Dette er dog nu afklaret, således at vi fremover forventer en normal ekspeditionstid på ca. 2 uger.

Økonomien

Overordnet har foreningen en økonomi i balance, og 2018 sluttede med et mindre overskud, der er acceptabelt, omstændighederne taget i betragtning. Igennem 2018 har vi forsøgt at forbedre den økonomiske styring af foreningen ved en styrkelse af både kassererposten og ved udskiftning af den bogholder, som foreningen anvender. Vi er overbevist om – bl.a. med basis i disse dispositioner – at der i 2019 vil være mulighed for en bedre styring af økonomien.

Foreningen har flyttet al salg og tegning af abonnementer fra foreningens hjemmeside til en enkel og yderst brugervenlig webshop, www.dssshop.dk. Dette har vist sig at være en god ide, da vi kan se at væsentlig flere nu anvender webshoppen til køb af materialer og oprettelse af medlemskaber. Planerne er i 2019 at udvide webshoppen med yderligere materialer, der er efterspurgt af slægtsforskere.

Lokalforeningsudvalget

Efter etableringen af Danske Slægtsforskere har vi skullet forhandle med alle lokalforeninger i Danmark om en eventuel indgåelse af partnerskabsaftale – lidt papirarbejde, men mest af alt mange gode dialoger og besøg i lokalforeninger over hele landet. Denne kontakt har været virkelig udbytterig.

Den nye struktur i Danske Slægtsforskere betyder, at kontakten mellem Danske Slægtsforskere og lokalforeningerne fremover kommer til at foregå på to planer, dels igennem lokalforeningernes deltagelse i Lokalforeningsrådet, dels ved direkte kontakt og besøg i lokalforeningerne.

Lokalforeningsrådet

Lokalforeningsrådet er oprettet som et forum, hvor de lokalforeninger, der har indgået en partnerskabsaftale med Danske Slægtsforskere, kan mødes og udveksle ideer og erfaringer.

Rådets første møde fandt sted i oktober 2018, hvor 34 foreninger deltog.

Dette møde havde bl.a. til formål at afklare rådets arbejdsopgaver såvel internt som i forhold til Danske Slægtsforskere. Der var bred enighed om, at et vigtigt formål med rådet er, at foreningerne kan udveksle erfaringer. Dernæst at rådet kan/skal bruges til at bringe foreningernes ønsker videre til Danske Slægtsforskere bestyrelse.

Rådet mødes to gange årligt: i marts og oktober.

Rådet vælger to medlemmer til Danske Slægtsforskere bestyrelse, og på mødet valgtes Ivan Jensen (Slægts- og Lokalhistorisk Forening Djursland) og Hans Mølgaard (Slægtshistorisk forening for Vestegnen (Glostrup)).

Åbent Hus

I efteråret 2018 gennemførte foreningen et roadshow rundt til 4 byer i Danmark, hvor slægtsforskning blev præsenteret sammen med de lokale foreninger. Arrangementerne fandt sted i Aalborg, Kolding, Svendborg og Holbæk og rettede sig mod både nye interesserede og mere garvede slægtsforskere. Det var første gang, at foreningen gennemførte sådanne arrangementer, og de blev en stor succes med 370 deltagere. De gentages derfor i foråret 2019 med fire nye byer på programmet, Viborg, Vejen (Kongeaen), Odense og Stenløse (Egedal).

Slægtsforskeren

Medlemsbladet Slægtsforskeren er vokset støt de sidste år, og emnemæssigt har det udvidet sig fra at lægge hovedvægt på databehandling til at behandle slægtsforskning bredt, helt i overensstemmelse med at titlen nu er Slægtsforskeren. Målet er fortsat det klare, at bladet skal informere og inspirere alle slægtsforskere til at få øje på nye veje og metoder i anejagten. Der arbejdes med layoutet, så bladet fremtræder mere åbent og indbydende.

Hjemmesideudvalget

Bestyrelsen har besluttet, at der ikke vil blive videreudviklet på hjemmesiden. Den vil blive nødtørfigt vedligeholdt, således at man kan benytte de funktionaliteter, der findes på siden, men der vil ikke blive tilføjet noget nyt.

Som et lille trin på vejen mod en ny hjemmeside har vi etableret en hjemmeside, www.dsshop.dk, hvor man dels kan tegne medlemskab, dels kan købe publikationer, mv.

Bestyrelsen har påbegyndt de nødvendige undersøgelser og processer, der i løbet af de næste par år vil føre til etableringen af en ny hjemmeside.

Markedsførings- og aktivitetsudvalget

Udvalget har stået bag en helt nyrevideret og opdateret udgave af et hæfte med en første introduktion til faget til nye slægtsforskere, Ny i slægtsforskning. Hæftet uddeles gratis på arkiver, i foreninger og ved oplagte arrangementer, og det går som varmt brød, så der jævnligt må trykkes nye oplag.

Udvalget har endvidere oprettet en foreningsside for Danske Slægtsforskere på Facebook. Her poster foreningen løbende nyheder – en nem og hurtig måde at kommunikere på.

Slægtshistorisk weekend

Den traditionsrige weekend på Nørgaards Højskole i Bjerringbro kunne i år for første gang holdes i Danske Slægtsforskeres regi, og den blev en stor succes med 100 deltagere, en stribe fine foredrag og en uforlignelig stemning, som kommer af, at man over en hel weekend kan dyrke sin store interesse sammen med ligeindede.

Et fast indslag på weekenden er uddelingen af slægtsforskerprisen, som i år tilfaldt Lars Jørgen Helbo for websiden salldata.dk, et alternativ til Rigsarkivets Arkivalieronline, som har gjort sig uundværlig for mange slægtsforskere.

Historiske Dage

I marts måned deltager foreningen igen på Historiske Dage i Øksnehallen. Dette er en unik mulighed for at vise foreningen frem, skabe kontakt til potentielle medlemmer og sælge materialer, og foreningen har designet en helt ny stand med fokus på slægtsforskning. Der er på standen slægtsvejledning og mulighed til en snak om slægtsforskning. Økonomisk finansieres størstedelen af udgifterne gennem en fondsbevilling fra Mellerupfonden.

Samarbejde med offentlige institutioner

Danske Slægtsforskeres primære samarbejdspartner er Rigsarkivet. Vi deltager i Kildeindtastningskomiteen, i brugerrådene rundt på de regionale Rigsarkiver samt i Arkivalieronlines Brugerråd.

I efteråret deltog vi i en paneldebat på Kulturmødet på Mors sammen med Rigsarkivet, og vi bliver løbende inddraget i mange af Rigsarkivets processer, fx om videreudvikling af "Søg-i-samlingerne" og crowdsourcing indtastningsportalerne.

Internationalt samarbejde

I Sverige var der i september "Funktionärträff", hvor Danske

Slægtsforskere deltog og afholdt workshops samt diskuterede problemerne med DIS-træf.

Vi deltog ligeledes i slægtsforskerdagen på Det Danske Bibliotek i Flensborg, som var godt besøgt med mange tysktalende gæster, og hvor Inger Buchard hjalp med især temaet godshollændere.

Vor samarbejdspartner i Norge, Slekt og Data, havde traditionen tro arrangeret Slektforskerdag i oktober. Danske Slægtsforskere deltog med en stand, hvor der var mange besøg og gode samtaler med folk med interesse for danske arkivalier og forhold.

DS Arkiv og Bibliotek

Slægtsforskerens Bibliotek oplevede stor fremgang i 2018. Der blev lagt 1.615 nye titler online til brug for slægtsforskere, historikere og andre interesserede, og dermed nåede det samlede antal 3.800 titler. Der blev lagt mange nye slægtsbøger og lokalhistoriske bøger online, og vi indgik en aftale med Adelsforeningen, der betyder, at Dansk Adels Aarvog kommer online på biblioteket.

Vi samarbejder med mange lokalarkiver og amthistoriske selskaber, og i 2018 kom der komplette samlinger af årbøger fra amtterne online for Præstø, Hardsyssel og Mors – og lige nu er vi gang med at digitalisere amtsårbøgerne fra Thisted og Vestsjælland. Den mest efterspurgte udgivelse var det uddrag af Bovrupkartoteket, der i november blev lagt online (inden for lovens rammer), og som også tiltrak sig meget medieopmærksomhed.

I takt med at mængden af online-materialer vokser markant, bliver brugen af bibliotekets online titler også større. Antallet af besøgende på bibliotekets side blev næsten tredoblet i 2018 til omkring 55.000, og antallet af downloads af titlerne voksede tilsvarende. Vi regner med, at antallet af downloads passerede 200.000 i 2018.

I 2019 når biblioteket den milepæl, der hedder 5.000 titler online, og der er flere spændende projekter i gang. Blandt andet forventer vi gennem en aftale med Copydan at få mulighed for at digitalisere langt nyere bøger end hidtil, og vi arbejder på en aftale med Frederiksberg Bibliotek om digitalisering af deres store samling af genealogisk litteratur.

Der skal lyde en meget stor tak til de omkring 20 frivillige, der er hele grundlaget for biblioteket, og tilsvarende en tak til de mange, der donerer bøger til biblioteket.

DS og pressen

Danske Slægtsforskere har været med i flere artikler i Kristeligt Dagblad om slægtsforskning.

Herudover har vi fået en god dialog med DR, især om udsendelserne "Forsvundne Arvinger", og endelig har vi også været med i en artikel i Familie-Journalen.

Vedtægtsudvalget

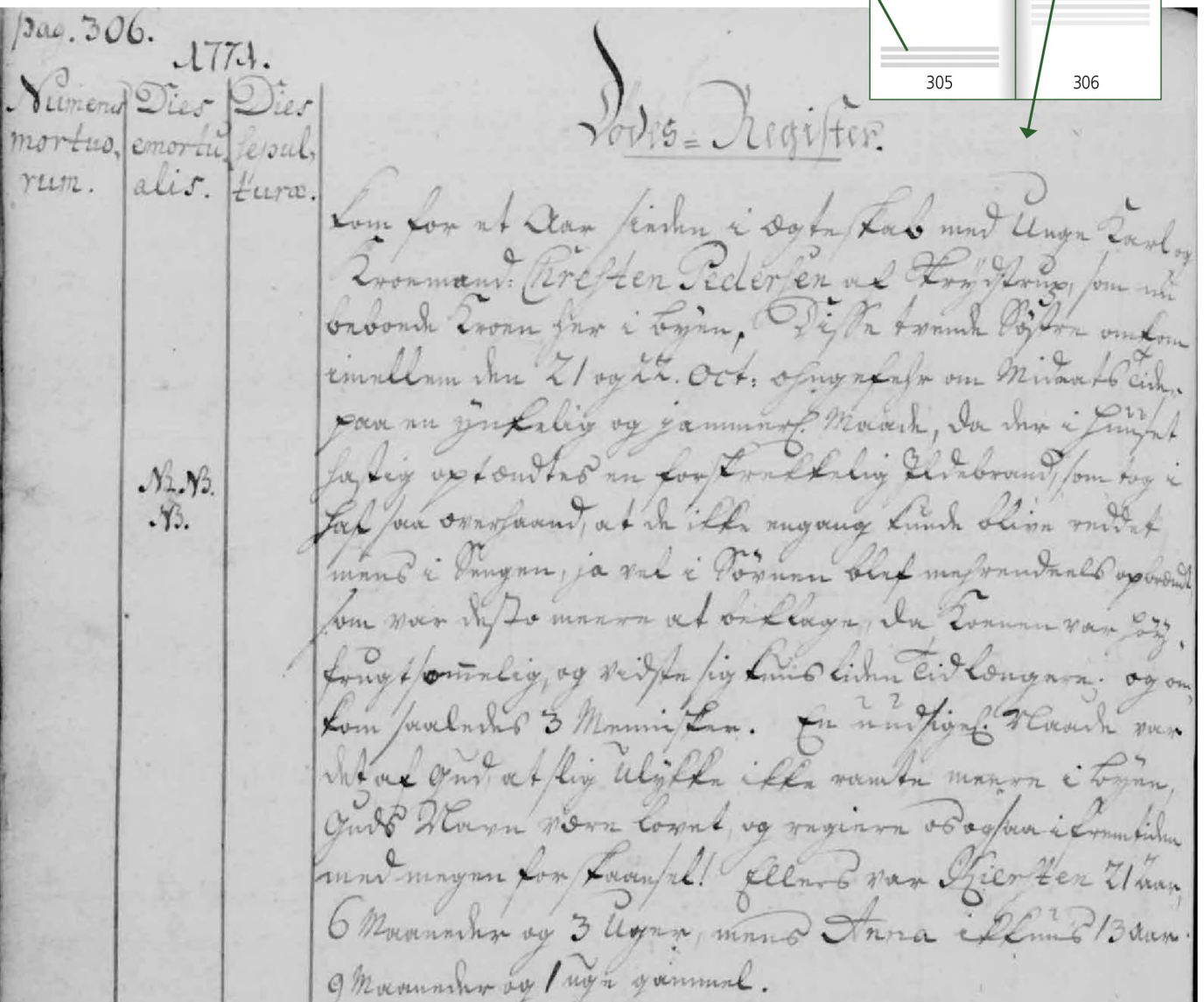
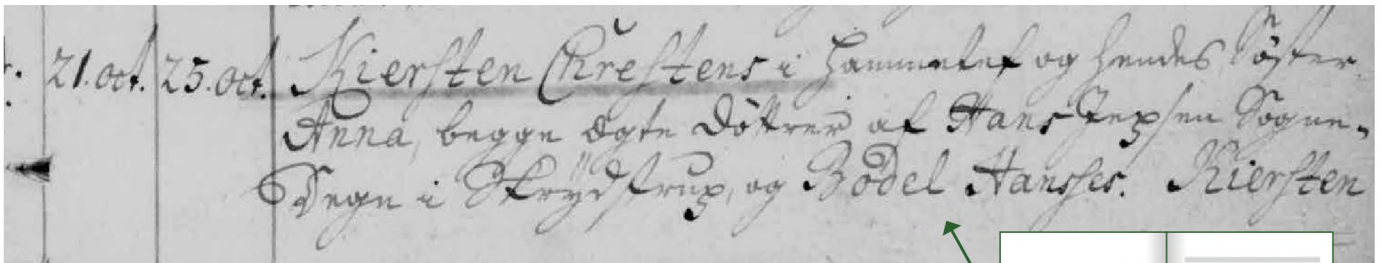
Forslag til småændringer i vedtægterne er udarbejdet og bliver fremlagt til behandling på generalforsamlingen. Se ændringsforslagene andetsteds i bladet.

Gotisk tekstprøve

Dette nummers tekstprøve er hentet fra kirkebogen for Hammelev Sogn i Haderslev Amt for perioden 1763-1805. Den kan læses pagina 305-306 og fortæller om en forfærdelig hændelse, der fandt sted 21. oktober 1771.

får alle bogstaverne på plads. Ser den svær ud ved første øjekast, vil den nok åbne sig ved anden og tredje gennemlæsning. Når du ikke synes, du kan komme længere med den, finder du den korrekte tyding på Danske Slægtsforskeres hjemmeside www.slaegt.dk under menuen Foreningen > Bladet > Bilag til bladet.

Læs teksten igennem, gerne flere gange, hvis du ikke straks

Frederikke Smith – en historie set fra to vinkler

Af Erik Zinck
erik@ezina.dk

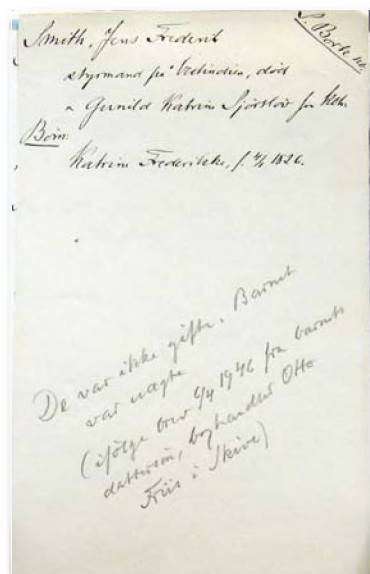

I Slægtsforskeren nr. 2 2018 var en beretning om den fattige daglejer Jens. Han var en kort overgang ansat hos Knud Høvring i Lund ved Trustrup. Det virkede bekendt.

Denne Knud Høvring var gift med min oldefars, Lauritz Larsens, (halv)søster Frederikke. Hende har jeg tilfældigvis to beretninger om. En skrevet af hendes datter, Gunild Olivia Høvring, og en af hendes niece – min mormor - Gunild Kathrine Larsen.

Først lidt forhistorie om Frederikke. Hendes mor, Gunild Kathrine Sjørsløf, født 27.04.1807, boede i 1820'erne på Havmøllegaard, der ligger kønt ud til Kattegat, syd for Grenå. Her var hendes stedfar, Carl Friederich Erhardi, forpagter. Da Gunild var 18 år, ville skæbnen, at et skib strandede ud for gården i vinteren 1824-25. Gæstfri, som familien var, tog de imod styrmanden, Jens Frederik Smith, som fik logi på gården. Det var naturligvis spændende for den unge Gunild. Der skete ikke så meget på den yderste kant af Djursland.

Til Gunilds sorg rejste Jens Frederik igen hen på foråret. Da man ryddede op i hans værelse, fandt man et billede, hvor der bagpå var skrevet, at han forresten var gift og derfor ikke kunne slå sig sammen med Gunild. Siden har ingen set ham.

Nygårds seddel med oplysninger om den forsvundne styrmand Smith

Styrmanden havde altså "taget den unge Gunilds dyd". Hun måtte rejse hjemmefra og gemme sig. 4. januar 1826 fødte hun en datter, som blev indført i kirkebogen i Sønder Bork Sogn, Ribe Amt. Jeg er ikke bekendt med, at de havde slægtninge i Sønder Bork, og de i kirkebogen nævnte faddere siger mig ikke noget. Der står, at moderen var fra København, og faderen var død. Begge dele synes at være skalkeskjul for ikke at kunne identificere fødslen uden for ægteskab.

Datteren fik navnet Kathrine Frederike Smith (kun ét k i Frederike, men altid senere kaldet Frederikke eller bare Rikke). Hun blev sat i pleje hos en håndværkerfamilie, vistnok i Randers. Hun ses ikke sammen med sin mor i de følgende folketællinger. Hun oplevede at være i huset hos en familie, hvor hun efter datterens udsagn blev udnyttet på det groveste. Først da hendes mor var blevet gift med Ole Larsen, og de havde slået sig ned på Kirstineberggård i Tøstrup og havde fået et par børn, bl.a. min oldefar Lauritz, flyttede hun hjem til moderen, hvor også stedfaderen Ole tog pænt imod hende. Her blev hun 18. november 1851 gift med Knud Høvring, der havde en gård i Lund.

Det meste af ovenstående har jeg fra datterens notater. Her følger afskrift af hendes beskrivelse af sin mor:

"Min milde og kærlige Moder maa have lidt meget der og følt Uretten bittert, for det kom tit frem, naar hun talte om sin Barndom. Hun, der dømte andre mildt, kunde aldrig ret tilgive Tante Wilhelmine. Hun sagde tit, at Tante i det mindste burde have givet hende en Undskyldning, da den rette Tyv, der havde stjaalet Halsbaandet, blev fundet (det blev Frederikke anklaget for, da hun var hos denne tante).

Moder var, ligesom hendes Moder før hende, storartet til at omgaas Børn. Hun kunde lege med, synge og fortælle for sine smaa Halvsøskende.

Bedstemoder havde jo altid en ung Jomfru i Huset. De kunde som oftest ikke saa godt med Børnene, naar Bedstemoder var borte. Især var det altid galt med Lauritz. Han var i Grunden hjertensgod, men hidsig og let at bringe i Harnisk. Saa vidste han i sit Raseri ikke, hvad han gjorde. Derfor var der

som oftest noget at klage over, naar Forældrene havde været borte. Bedstemoder var tit så bedrøvet, naar hun ved Hjemkomsten skulde til at straffe ham.

Men efter at Moder kom til, hjalp det meget. Hun undskyldte Børnene paa bedste Maade og jævuede ud paa deres smaa Stridigheder."

Denne Lauritz var jo ældste søn af storbonden og landstingsmedlemmet Ole Larsen.

Det passede derfor ikke Ole, at sønnen formastede sig til at slå sig sammen med gårdens mejerske, Karen Andersen. De blev ikke desto mindre gift, og fik to børn, Ole og Gunild, mens de fortsat boede på faderens gård, som Lauritz mere eller mindre drev for sin far. Han var tit væk og var måske i det hele taget en middelmådig landmand. Lauritz og faderen gik ikke godt sammen. Da faderen efter lang tids sygdom døde i 1866, stod det skidt til med gårdens økonomi, og da den ydermere brændte ned Skt. Hans nat 1870, var der ikke så meget for Lauritz at gøre. Han besluttede sig for sammen med Karen og de to små børn at søge lykken i Amerika. I august 1871 drog de af sted med "Franklin" fra København. Deres tid i Amerika er beskrevet i en omfattende brevveksling mellem forældrene i Amerika og Lauritz' mor, som efter tabet af gården levede i meget små kår i Marie Magdalene.

Disse breve er trykt og kan ses på Midt-djurs lokalarkiv.

Men efter 4 år i Amerika, hvor de blev snydt og bedraget, vendte de hjem, endnu fattigere end da de rejste ud. Der var desuden kommet et barn mere til.

Måske er det denne families svære kår, der fik "faster Rikke" til at tage datteren Gunild i huset, allerede da hun var 11 år gammel og fire år frem. Dette ophold beskriver Gunild i sine erindringer:

"Ja, nu maa jeg saa til at fortælle om min sørgelige Tid i Lund. Fars ældste Søster gift med Knud Høvring, de havde en Gaard i Lund ved Grenaa, der var jeg 4 Aar af min Barn-domstid. Faster Rikke troede jo sikkert, at de gjorde en god Gerning ved at tage mig bort fra mit fattige Hjem, det havde maaske ogsaa været godt, hvis mit Hjem tillige havde været daarligt, men at et Hjem er fattigt, betyder da intet, naar der er Fred og Kærlighed, og jeg elskede mit Hjem og mine Kære over alt i Verden, saa hvis Faster havde forstaaet dette og hvilke Traade, der blev revet itu, ja Hjertetraade, havde hun vel betænkt sig, men de saa jo kun paa det Ydre, men jeg ved siden, at Mor forstod, det var Fejl, men hun havde nu saa meget andet at bære og kunde ikke tage Bestemmelse imod Afgørelsen.

Lauritz Larsen og hans familie, der vendte fattige og skuffede hjem fra Amerika.

Men tilbage til min tid i Lund. Onkel Høvring var mig god, men Faster Rikke var haard og ofte græd jeg mig i Søvn af Længsel efter mine Kære og ønskede: gid jeg kunde dø, engang der var Fremmede, pyntede jeg mig med en ren Krave, Faster kaldte mig da tilside og spurgte, hvem der havde bedt mig tage en ren Krave paa, ja det havde jeg da selv, hun gav mig da en paa Øret og sagde "gaa straks ind og tag den af, du maa ikke tro, der er nogen, der lægger mærke til dig", saadan fik jeg mange Naalestik og blev altid sat paa Plads.

Jeg hjalp saa tit paa Gaarden med arbejde som at køre Hesten for Tærskemaskinen og andre lettere Ting, jeg vilde i det hele taget saa gerne hjælpe til især ude i Mark og Lade, hvor Onkel Høvring var med, da gav han mig gerne en 25 Øre, men han sagde altid "du skal sgu int siet til Tante", saa den lille Hemmelighed troede jeg, vi havde for os selv, og jeg gemte Pengene i en Æske bag i min Komodeskuffe, men den ransagede Faster jo ogsaa en skønne Dag, og jeg kom i skarp Forhør, og Onkel maatte hjælpe mig, jeg fik dog lov at beholde Pengene, lige ved 5 Kr. Derfor skulle jeg saa have et Sjal, den gang brugtes dette Klædningsstykke saa meget, og Fangerne i Horsens Tugthus vævede disse, som da kostede 5 Kr. Faster lovede saa at købe et til mig, naar hun kom til Grenaa, og jeg var saa glad og lykkelig og ventede spændt paa

at faa mit Sjal, da de kom hjem. Faster rakte mig ogsaa pakken, som jeg glædestraalende aabnede, men ud af pakken kom Janes, min Kusines gamle, tyndslidte Sjal. Min Sorg og Skuffelse kendte ingen Grænse. Aah, hvor jeg græd af Sorg og Forbitrelse inde hos mig selv, Faster havde taget mine 5 Kr. til hjælp, at Jane kunde faa et fint Lamasjal, jeg skulde saa have hendes gamle, ja endnu i Dag forstaar jeg ikke, de kunde handle saadan imod mig.

Jeg havde hjemmefra en pæn, beslaaet Amerikakuffert til mit Tøj, Far havde skrevet sit navn L.L. i Laaget, den tog Faster, ja det skulde hedde sig, at Olivia, en datter, skulde "laane" den, medens hun var paa Højskole, jeg fik en gl. flad træ-kasse i stedet".

Det var så uddrag af Gunilds – min mormors – beretning om hendes ophold hos "faster Rikke".

Jeg har forsøgt at skrive af direkte efter hendes (manglende) datidige retskrivning.

At det er samme Frederikke, de to efterkommere skriver om, kan undre. Det viser, at et enkelt (parts)indlæg ikke altid giver hele sandheden.

Ny kalenderservice

En ny kalenderservice har netop set dagens lys. På nettet findes adskillige digitale udgaver af Bauers kalender, som er uundværlig for os anejægere, når vi skal finde ud af, hvornår 3. søndag i trinitatis faldt i 1699. Hvorfor så en ny?

Det særlige ved det nye tiltag på adressen estorical.com/calendar, som Morten Olsen har udviklet i sin fritid, er, at brugerne selv kan være med til at udvikle kalenderen ved at komme med bud på fremtidige funktioner. Lige nu er kalenderen enkel og meget overskuelig: man indtaster et årstal og får straks kalenderen serveret. Men blandt mulige nye features kunne tænkes muligheden for at bestemme en fødselsdato ud fra en dødsdato og alder, samt at kunne konvertere en dato fra et land til en dato i et andet. Overgangen fra juliansk til gregoriansk kalender har været langstrakt og er foregået på forskellig vis i forskellige lande. I flere århundreder har datoer i europæiske lande således ikke stemt overens med hinanden.

For at skabe kontakt til brugerne har Morten startet en blog. Hvis du har lyst til at følge bloggen, findes den på websitet estorical.com > blog. Det er også muligt at tilmelde sig og få indlæggene tilsendt, når der er nyt. Det sker ca. en gang om måneden.

Morten Olsen er ikke selv slægtsforsker eller historiker, men er ikke uvant med forskellige kalendersystemer og spidsfindigheder. I gymnasietiden lavede han en Windowsapplikation, baseret på R. W. Bauers gamle værk: *Calendar for Aarene fra 601 til 2200 efter Christi Fødsel*. Applikationen blev siden udgivet af Dansk Historisk Fællesråd.

Kathrine Tobiasen

Slektsforskerdag på Riksarkivet i Norge

Af Anton Blaabjerg
Fredensgade 38, 8800 Viborg
Tlf. 86 61 04 36
blaab@webspeed.dk

Vor samarbejdspartner i Norge, Slegt og Data, afdelingen for Oslo/Akershus, havde traditionen tro arrangeret Slektsforskerdag på Riksarkivet i Oslo lørdag den 27. oktober 2018. Danske Slægtsforskere havde i den anledning sendt Bodil Grove Christensen og undertegnede afsted.

Riksarkivets lokaler var besat af en lang række foreninger, dels fra lokalområdet, dels fra nabolandene Sverige og altså Danmark.

Hele arrangementet havde tiltrukket flere hundrede interesserede, og på vores stand fik vi mange besøg og gode samtaler med folk med interesse for danske arkivalier og forhold. Også om tiden efter 1814, da Danmark måtte afstå Norge til Sverige, og hvor der etableredes mange slægtsforbindelser mellem vore to lande.

Specielt i tiden før 1814 var der massive forbindelser blandt embedsmandsslægterne i tvillingerigerne. Mellem Sørlandet og Vendsyssel, Hanherred og Thy var der helt frem til midten af 1800-tallet en livlig såkaldt skudehandel tværs over havet, og mange gange knyttedes der ægteskabelige bånd, når bygningstømmer, jernvarer (kakkellovne) og vel også ofte glas blev sejlet til Danmark og byttet med korn og andre landbrugsvarer.

Bodil Grove Christensen hjælper en norsk slægtsforsker med en søgning.

Dansk-norske slægtsforbindelser

Tidligere dyrkedes disse forbindelser af bl.a. en kendt dansk slægtsforsker som ildsjælen Carl Klitgaard, der introducerede danske lokal- og slægtshistorikere til ældre slægtshistoriske kilder som herredernes gamle tingbøger. Han stammede selv fra disse ansete skudehandlerslægter fra det nordvestlige Jylland, og han skrev om mange af de dansk-norske slægtsforbindelser. Samfundet for Dansk Genealogi og Personhistorie markerede da også skæbneåret 1814 ved, at dets årbog for 2014 havde "dansk-norske skæbner før og efter 1814" som overordnet tema.

Disse forhold var der rig lejlighed til at få en snak om med vore norske kolleger, samt knytte personlige kontakter og udveksle erfaringer. Norge er som bekendt et langstrakt land, fra nord til syd som fra Skagen til Rom! Meget egner sig naturligvis til udveksling over nettet med den gode mulighed, som vore medlemmer har til at benytte de to foreningers respektive hjemmesider. Men at få sat ansigt på nogle af de personer, som man måske har udvekslet oplysninger med, er absolut rart!

Det var en meget stor fordel at kunne udveksle ideer og oplysninger om fx litteratur og links til slægtsforskning i Danmark ansigt til ansigt i en hyggelig atmosfære. Så kan større filer efterfølgende udveksles pr. mail.

Anton Blaabjerg i færd med at netværke

Johanne Marie Frederikke Riegels

1786 – 1876

Opklaring af et lille mysterium

Af Steffen Saabye
Berberisvej 1, 3060 Espergærde
Golgatha@godmail.dk

Min tip-tip-tip-tip-oldefar, Lucas Vincent Riegels (1713-1784), rejste med sin hustru, Mette Marie, f. Andersdatter Harding (1714-1777), til Kongsberg i Norge. Her blev han Schichtmester (regnskabsbetjent) 1738, Bergamtsskriver (protokolfører) 1757 og Kammerassessor (dommer) 1760. Ægteparret blev i Kongsberg resten af deres liv. Her fødtes bl.a. sønnen Hans Bendix Riegels (1755-1788), der fik arbejde som lønningsbetjent på byens store arbejdsplads, Kongsberg Sølvverk. Han boede, ifølge folketællingen fra 1787, i Borgergade 87 i København. Det er uklart, hvorfor han med den stilling boede i København. Den 28. marts 1788 blev han i stedet udnævnt til Post Expresse (posttrytter), fører af sølvposten mellem København og Kongsberg, og så giver boligen i København jo mere mening. Han var gift med Sophie Cathrine Hedevig, f. Fischer (1768-1834), datter af Stadschirurg Johan Frederik Fischer og Johanne Marie Fischer. Hun var født i Trondheim, Norge, og han har jo nok mødt hende i Norge. De fik datteren Johanne Marie Frederikke Riegels (1786-1876), der først blev gift med exam.jur. P.L.A. Brixen (1780-1814) og allerede igen i 1814 med min tip-tip-oldefar, kaptajn Johan Erhardsen Saabye (1782-1849).

En lang og risikabel posttur

Turen fra København til Kongsberg ad landevejen er 659 km lang og er efter al sandsynlighed først gået til Helsingør, derfra med skib til Helsingborg, videre mod nord langs Sveriges vestkyst gennem Göteborg og Uddevalla, derfra en sidste strækning i Sverige til grænsen til Norge og derpå mod vest til Kongsberg. Med ca. 15 km/time på gode veje og ca. 10 timer om dagen har rejsen, med skift af hest undervejs, i bedste fald varet ca. 4 dage om sommeren. Om vinteren kunne rejsen vare længere. En lang og risikabel tur. Hans Bendix Riegels døde allerede den 20. december samme år som udnævnelsen på en rejse med post-ekspressen i Uddevalla i en alder af 33 år. Blev han et sent offer for 'tyttebærkrigen' 1788-1789 mellem Danmark og Sverige – hvor Danmark-Norge som følge af en alliance med og et ønske fra Rusland angreb Sverige, og hvor forsyningerne var så ringe, at soldaterne måtte leve af tyttebær – selvom den dansk-norske hær havde forladt Sverige allerede den 12. november? Epidemier var ofte hærenes følgesvende. Det kunne måske være forklaringen?

Kassemangel og fængselsdom

Fruen, Sophie Cathrine Hedevig, var nu enke i en alder af 20 år, men blev i 1791 gift igen. Denne gang med Johan Splittorff (1766-1833), fuldmægtig og senere etatsråd og kasserer i Generalitets- og Commissariats-Collegium, der i 1824, efter at han forgæves havde forsøgt at skyde sig, blev sat i Kastellet på livstid for en kassemangel på 94.000 Rdl. Et betydeligt beløb. I årene omkring statsbankerotten i 1813 kom mange i økonomiske vanskeligheder, og så var det fristende at låne af kassen. Hans frue valgte heroisk at dele fængselsopholdet med ham, indtil han endte sine dage, hvorefter hun levede endnu et år i frihed.

Dåbsattest fra enke-kassen

Datteren af moderens første ægteskab, Johanne Marie Frederikke, hentede ifølge L. Maaløe: "En Gren af Saabye-Slægten", 1924, sin dåbsattest i enke-kassen og leverede den ikke tilbage. Hun har ønsket at skjule sine forældres navne. Hvorfor? Hun skal, i følge overleveringen, have været en munter sjæl med en omgangskreds i det bedre borgerskab. Efter al sandsynlighed har hun desuden, med en farfar, der var kammerassessor, og en morfar, der var stadschirurg, ikke syntes, at en far, der var post expresse, og en stedfar, der sad i Kastellet, samt en mor, der omend frivilligt gjorde ligeså, var noget at skilte med.

L. Maaløe måtte opgive at finde Johanne Marie Frederikke

Johanne Marie Frederikke Riegels

Riegels forældre og kunne heller ikke give en forklaring på, at hun hentede sin dåbsattest. Med de muligheder for søgning i folketællinger m.m., som internettet har skabt, ser mysteriet nu ud til at være løst.

Slægtshistorisk Weekend 2019

Årets slægtshistoriske saltvandsindsprøjtning.

Allerede nu er der god grund til at sætte kryds i kalenderen og reservere dagene 13.-15. september 2019.

Det er nemlig tidspunktet, hvor Danske Slægtsforskere inviterer til Slægtshistorisk Weekend på Nørgaards Højskole i Bjerringbro med et festligt, forrygende, inspirerende og velsmagende samvær.

Send en mail til kis@slaegt.dk, hvis du vil være sikker på at modtage en mail med programmet, lige så snart vi åbner for tilmeldingerne.

På glad gensyn i Bjerringbro.

Erindringer om udvandrerliv og fåreavl

En hedt ønske for alle slægtsforskere er aner, der har efterladt sig breve eller dagbøger, så vi kan få et førstehånds kig på dem som personer. Men i de fleste tilfælde bliver det ved ønsket – tidligere havde folk i almindelighed ikke tid og mulighed for at formulere sig på skrift.

Dette gælder ikke Aase Rasmussen, hvis mor har skrevet omfattende erindringer, som datteren nu har fået udgivet. Marie Barlebo har da også haft et spændende liv. Hun var født i 1904 og voksede op på en gård på Fyn, en tid, som beskrives i de første kapitler. Som nygift rejste hun med sin mand, mejerist Sofus Barlebo, til Australien, hvor han havde fået arbejde. Vi hører om den lange rejse til søs og tilværelsen i nybyggerlandet, hvor Sofus lavede oste, mens Marie var hjemmegående og ind imellem følte sig ensom.

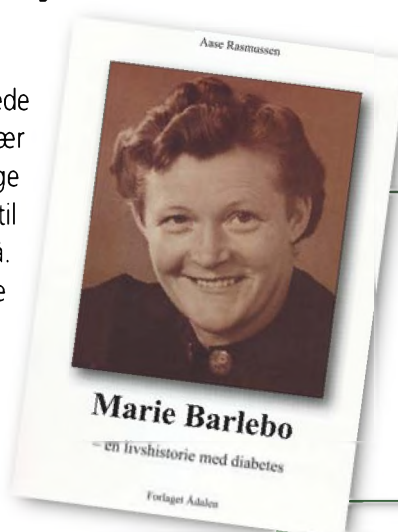
Hjemme igen efter fem år downunder etablerede parret sig med en rygeostefabrik på Fyn, og især Marie engagerede sig i fåreavl og var flere gange på besøg i England for at købe nye avlsdyr. Tid til at interessere sig for hundeavl blev der også. Dette aktive liv klarede de, til trods for at de begge led af alvorlig sukkersyge og var blandt i første i Danmark til at modtage behandling med insulin. Marie kom igennem livet stort set uden at blive mærket af sygdommen, mens hendes mand mistede synet og fik benene

amputeret, inden han døde som 59-årig. Bogen har undertitlen *en historie med diabetes*, men det skal nu ikke forlede nogen til at tro, at sygdommen er hovedsagen i bogen.

Marie Barlebo fortæller med gode detaljer om sit liv, der også bliver et billede på en periode i danmarkshistorien. Samt et portræt af en ukuelig kvinde. Bogen er illustreret med et væld af billeder fra familiealbummet og forsynet med et par avisartikler om hovedpersonen.

Bogen er sat pænt og indbydende op og kan anbefales læsere, der ønsker et indblik i tiden og selvfølgelig især folk, der selv har været ude i verden eller arbejdet med fåreavl. Eller kan lide at læse erindringer af ganske almindelige (somme tider ikke så almindelige endda) mennesker.

Anmeldt af Kathrine Tobiasen

Aase Sørensen: Marie Barlebo – en livshistorie med diabetes. Forlaget Ådalen, 2018. 140 s., illustreret.

Pris hos forlaget (forlagaadalen.dk): 200 kr. + porto.

HUSK

at du selv skal kontrollere og opdatere dine medlemsdata, såsom post- og mailadresse. Kun på den måde sikrer du dig, at du får bladet hvert kvartal.

Det er vigtigt, at vi har din mailadresse, da du så får vores nyhedsbreve, og vi kan kontakte dig, hvis der skulle opstå problemer.

Hjemmeside

Danske Slægtsforskeres hjemmeside

www.slaegtogdata.dk

Webmaster: Jesper Skov
webmaster@slaegt.dk

Kommende møder i Danske Slægtsforskere

Bestyrelsesmøder:

27. april Middelfart
(konstituering)

25.-26. maj Fredericia Vandrerhjem

Lokalforeningsrådsmøde:

17. marts Odense

Generalforsamling:

27. april Middelfart

Danske Slægtsforskeres ekspedition

Henvendelser til Danske Slægtsforskeres ekspedition sker via adressen:

Katja Guldbæk
ekspedition@slaegt.dk
Tlf. 52 79 90 20
Telefonen er åben for ekspedition
Mandag kl. 13-17 – ellers telefonsvarer

Ekspeditionen står for:

- Pasning af foreningens medlemskartotek – Ind/udmeldelser, adresseændringer for medlemmer, der ikke selv kan klare dette
- Forsendelse af bøger, blad, CD'er m.v.
Se udvalget her www.slaegtogdata.dk/foreningen/butikken
- Hjælp til medlemmer, der har login-problemer
- Besvarelse af diverse spørgsmål, dog ikke decideret slægtsforskningshjælp

Danske Slægtsforskeres bestyrelse

Kirsten Sanders , Formand. Asselsvej 169, 7990 Ø. Assels. Tlf. 21 21 30 91	KIS@slaegt.dk
Per Andersen , Næstformand. Jyllingevej 111, 2720 Vanløse.	PAN@slaegt.dk
Annette Skov Pedersen , Kasserer. Prins Valdemars Vej 19, 2820 Gentofte.	ASP@slaegt.dk
Kathrine Tobiasen , Redaktør. DIS-Forum. Korsagervej 13, 8940 Randers SV. Tlf. 41 28 65 30	KTO@slaegt.dk
Michael Dupont , Sekretær. Erdalsvej 60, 2600 Glostrup.	MID@slaegt.dk
Anton Blaabjerg , Fredensgade 38, 8800 Viborg. Tlf. 86 61 04 36	ABL@slaegt.dk
Bodil Grove Christensen , Hvedevej 1, 7490 Aulum. Tlf. 26 17 87 59	BGC@slaegt.dk
Jesper Skov , Grøndalsvej 4, 9500 Hobro.	JKS@slaegt.dk
Lone Bergmann , Kærlundevej 50, st.th., 2730 Herlev.	LOB@slaegt.dk
Valgt af lokalforeningsrådet	
Hans Mølgaard , Markvej 46, 2660 Brøndby Strand	HMG@slaegt.dk
Ivan Jensen , Hyldehaven 60, 8520 Lystrup	IJE@slaegt.dk
Suppleanter	
Nicolai Johannsen , Kystvej 9, 6320 Egernsund. Tlf. 74 44 23 83	NIC@slaegt.dk
Yvonne Christiansen , Stubmøllevvej 16, 4800 Nykøbing Falster. Tlf. 53 49 11 07	YCH@slaegt.dk

Ny bog om gotisk skrift

En af de helt store udfordringer for slægtsforskere er læsning af den gotiske skrift, som ikke er til at komme udenom, når man bevæger sig tilbage i tiden. Heldigvis er der hjælp at hente i form af adskillige bøger om emnet, som kan købes eller lånes på biblioteket, og nu er der kommet en ny titel på markedet.

Det er Bornholms Slægts- og Lokalhistoriske Forening, der står bag udgivelsen, og egentlig er den tænkt som en hjælpende hånd til bornholmerne eller folk, der arbejder med øens historie, men skriften er jo universel, og dokumenterne ligner hinanden over hele landet, så selv om alle eksempler er hentet fra bornholmske arkivalier, kan bogen sagtens bruges af folk fra andre landsdele som en vejledning i læsning af den finurlige skrift.

Det er nærliggende at sammenligne Den gotiske skrift, som den nye bog hedder, med den seneste lærebog, Gotisk – lær at læse og skrive gotisk, udgivet af DIS-Odense i 2013. Den sidste er en udpræget lærebog med vægt på skriveøvelser, tekster fra ældre lærebøger og fokus på 1800-tallets skrift. Den første er en noget bredere introduktion til emnet, hvor der indledes med et kapitel om skriftens udvikling illustreret med alfabeter fra forskellige perioder og oversigter over tal og møntforkortelser. Herefter følger 12 vidt forskellige tekstprøver, hentet fra autentiske kilder, som strækker sig fra en kræmmervarefortegnelse fra 1569 til en skudsmålsbog fra 1896. Ind

imellem har vi mødt bl.a. uddrag fra skifter, attester, kirkebøger og rejsepas. Alle med tydnings på næste side. Desværre gør bogens lille format, at tekstprøverne i flere tilfælde er så små, at en lup kan være påkrævet. Ikke så heldigt i tider, hvor vi ved billeder på nettet er vant til at kunne zoome ind på detaljerne.

Anden halvdel af Den gotiske skrift er helliget litteraturlister og henvisninger til websider, hvor man kan hente hjælp til fx stednavne og tidsregning. Dertil kommer udførlige lister over latinske ord og helligdage og lidt om at finde rundt i de administrative systemer, herunder de bornholmske sognes administrative placering og øens lægdsrullenumre.

Som det fremgår, har bogen en helt anden indgang til emnet end Odense-udgivelsen, og de to supplerer således hinanden. Odense har sin styrke i indlæringen, men Bornholm er bedre, når du vil orientere dig bredere. I øvrigt er det flot at se, at lokalforeningerne kan sætte sådanne projekter i gang og få fine resultater ud af det!

Anmeldt af Kathrine Tobiasen

Camilla Luise Dahl: Den gotiske skrift.

Vejledning i læsning af ældre bornholmske tekster – vejledning i andre bornholmske arkivalier.

Udgivet af Bornholms Slægts- og Lokalhistoriske Forening i samarbejde med Bornholms Ø-arkiv, 2018.

Illustreret, 128 s.

Bogen koster 75 kr. + evt. forsendelse 60 kr. Kan bestilles ved mail til kasserer Tonni Jørgensen: ks@bslf.dk

